

MASEHET HULİN PEREK 1: AKOL ŞOHATİN

Kaşerut Kuralları

Yaprak 2 *Masehet Hulin*, Talmud Bavli içindeki en uzun *masehet*lerden biridir ve birçok farklı konuyu ele alır: *Şehita* (hayvan kesimi) kuralları, hayvanlarda *terefa* işaretleri (hayvanın bir yıldan fazla yaşayamamasına sebep olacak yaralanmalara dair işaretler), çiftlik hayvanlarının, kuşların, balıkların ve çekirgelerin *kaşerut* (yenmeye uygunluk) işaretleri, bir *nevelan*ın *tuması* (bir leşin manevi kirliliği) *kisuy a-dam* (kanı örtme) *mitsvası*, *gid anaşe* yasağı, et ve süt yasağı, yenmesi yasak ve serbest yiyeceklerin karışması, *ever min a-hay* (canlı bir hayvana ait organ) kuralları, Koenlere verilen armağanlar, *şiluah a-ken* (yavru kuşu almadan önce anneyi uzaklaştırma).

Şunu bilmemiz gerekir ki, *Masehet Hulin*'deki *alahalar*, *Tur* ve *Şulhan Aruh* adlı *alaha* eserlerinin “*Yore Dea*” kısmında yer alır ve ezelden beri, *Masehet Hulin* üzerinde uzman olmayan hiçbir *rav* ve *alaha* otoritesi olmamıştır! Gerçekten de bu *masehette* çok sayıda ayrıntı vardır, ama öğrenimini devamlılık ve gayretle sürdüren kişi, *A-Şem*'in yardımıyla bir *talmid haham* haline gelmeyi başaracaktır.

Kim Şohet Olabilir?

Yaprak 3 *Masehetin* ilk *pereki*, “*Akol Şohatin*” başlığını taşımaktadır ve burada kimin, yaptığı hayvan kesimine güvenilebilecek bir *şohet* olabileceği, ayrıntılarıyla açıklanmaktadır.

Kim *şohet* olabilir?

Rema'nın (Rabi Moşe İserliş), *Şulhan Aruh*'un *Yore Dea* kısmının ilk *alahasına* yazdığı notlara göre, *şohet* olmak için, *şehita alahalarını* çok iyi bilen, *şehita* işleminde ustalaşmış, *şehita alahalarında* uzman bir hahamın huzurunda en az üç kez hayvan kesimi yapmış biri olmak ve hahamın da onun bu işlemi seri bir şekilde ve el alışkanlığıyla yaptığını ve *şehita* işleminden olumsuz etkilenmeyen biri olduğunu görmüş olması gerekir. Bu nedenle, uygulamada bir kişi ancak ve ancak, uzman bir *ravdan*, *şohet* olmaya uygun olduğuna dair yazılı bir onay aldığı takdirde *şohet* olabilir.

Bir *şohet*, *şehita alahalarını* unutmamak için bunları birçok kez tekrarlamakla yükümlüdür. İlk otuz günde bu *alahaları* her gün tekrarlamalıdır! İlk yıl boyunca *alahaları* otuz günde bir kez tekrarlamalı ve bundan sonra da dönem dönem bunları tekrarlamaya devam etmelidir (*Beer A-Gola*).

Yavne

Yavne şehri, Erets-Yisrael'in sahil şeridinin güney kısmında yer alır. Şaul ve David'in döneminde burası Peliştilere ait şehirlerden biriydi ve Kral Uziyau'nun bu şehrin surlarını düşürdüğü anlatılır. II. Bet-Amikdaş döneminde şehir Kral II. Orkanus tarafından ele geçirilmiş ve bir Yahudi şehri haline getirilmiştir.

Yeruşalayim ve II. Bet-Amikdaş'ın yıkılışından sonra, Raban Yohanan ben Zakay'ın, Romalı komutan Aspasyanos'un (Vespasian) huzurunda dile getirdiği ünlü “Yavne'yi ve hahamlarını bana verin” ricasının ardından Yavne önemli bir Tora öğrenimi merkezi haline gelmiştir.

**H a r i t a
Üzerinde**

Devamı
19'da

Şehitanın Aşamaları

Yaprak

4

Sıradaki yazılarımızda *şehita*nın aşamaları üzerine odaklanacağız.

Şehita üç aşamadan oluşur:

a. Bıçağın kontrol edilmesi.

b. *Şehita* işleminin kendisi.

c. Hayvanın akciğerlerinin kontrol edilmesi.

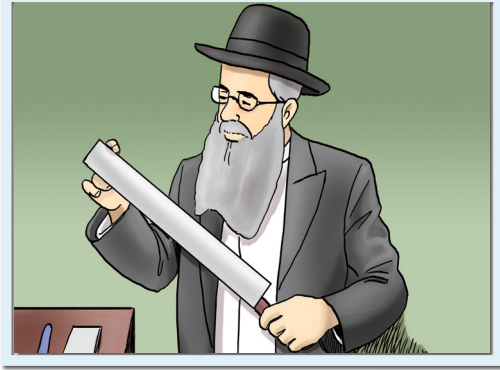
Bu yazımızda bıçağın kontrolü hakkında bilgi alacağız.

Şehita bıçağının dümdüz ve pürüzsüz olması, en ufak bir çizik veya çentiği olmaması gerekir.

Bıçağı kontrol etme yetkisi yalnızca Tanrı korkusuna sahip, günah işleme fikrinden samimi bir şekilde korkan birine aittir, çünkü bıçağın üzerindeki en ufak bir çentiği bile bulabilmek yalnızca bıçakta böyle bir çentiğin olmamasına büyük önem veren bir kişinin yapabileceği bir şeydir (*Rabenu Yona*).

Bu nedenle geçmişte bıçağı kontrol etme görevi bir haham veya *rava* aitti ve *şehita* öncesinde bıçağını bir *rava* göstermeyen bir *shohet* “*niduy*” (dışlanma) cezasına çarptırılırdı!

Daha sonraki dönemlerde, bıçağın kontrolü amacıyla, bir *ravin* onay verdiği özel kişiler tayin edilmeye başlandı.

Akciğerin Kontrol Edilmesi

Yaprak

5

Şehita'nın üç aşamadan oluştuğunu öğrenmiştik:

a. Bıçağın kontrolü. b. *Şehita* işlemi. c. Akciğerlerin kontrolü.

Yalnız ve yalnız Tanrı korkusu sahibi bir *shohet* tarafından kesilmiş bir hayvanın etini yemek gerekir ve *posek*ler (*alaha* kararı vermekle yetkili otoriteler), bu konuda yeterince ciddi olmayan birine değil, yalnızca Tanrı korkusuna sahip kişilere yetki vermek gerektiği konusunda uyarıda bulunmaktadır.

Şehitanın ardından akciğerler, herhangi bir delik olmadığı ve herhangi bir hastalık izi bulunmadığı konusunda kontrol edilmelidir. Eğer delik veya hastalık varsa hayvan *terefadur*. Her ne kadar hayvanların çoğunluğu *terefa* değilse de, buna rağmen bu konuda çoğunluğa güvenilmez, çünkü akciğerde *terefa* işaretleri birçok hayvanda görülen bir durumdur.

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

Tüm zamanların en büyük Yahudi şairlerindendir. İspanya'nın Nacara şehrinden gelmiş bir ailenin oğlu olarak Tsefat şehrinde doğmuştur. Bir süre Şam'da yaşamış ve oradaki Sefaradi cemaatinde *şeliah tsibur* (duaları yöneten kişi, *hazan*) olarak görev yapmıştır. Daha sonraları Suriye'nin başka şehirlerinde yaşamış ve son olarak Gazze'ye gelerek orada *posek* olarak görev yapmış, orada vefat etmiş ve gömülmüştür.

Rabi Yisrael Nacara özellikle bir şair olarak ünlenmiş, şiir ve şarkıları tüm Yisrael

cemaatlerinde geniş kitlelerce sevilmiştir. Yazdığı manzumelerde kutsiyet ve *Kabala* fikirlerini gündelik şiirlerle birleştirmiştir. Şiirlerini o dönemde tanınan ve sevilen melodiler üzerine kurmuş ve bu şekilde onların halk içinde yayılmasına yardımcı olmuştur. En ünlü manzumeleri arasında “*Yaarat Devaş*”, “*Ya Ribon Alam*”, “*Yoduha Rayonay*”, “*Yaala Boi Legan*” ve daha birçok şarkı sayılabilir. Bunların yanında “*Maarahot Yisrael*”, “*Pitse Oev*” ve “*Mikve Yisrael*” adlı kitapların da yazarıdır.

**Rabi
Yisrael
Nacara**
(5315-5388)
(1555-1628)

Bir Tsadik'in Hayvanı

Yaprak

6

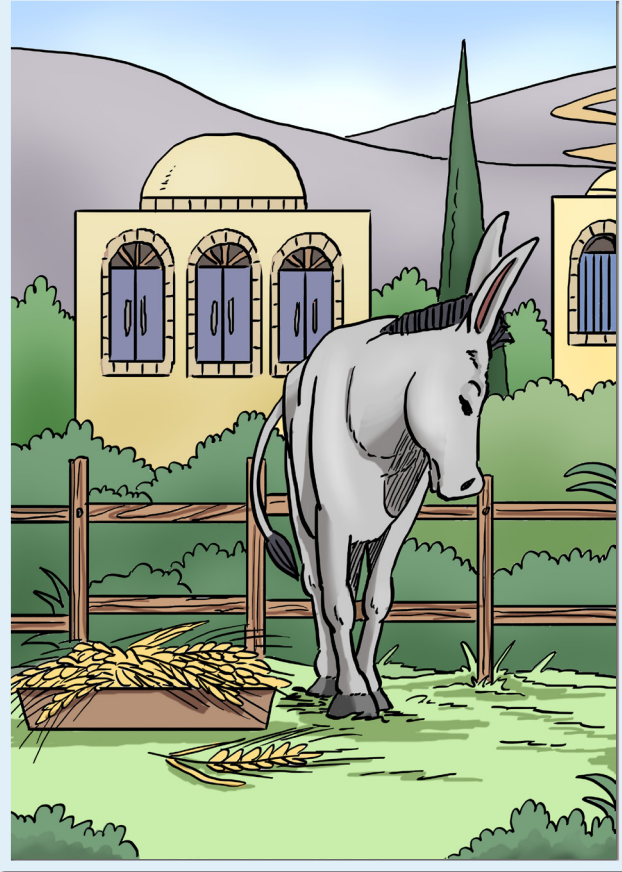
Gemara, Kutsal ve Mübarek Tanrı'nın, *tsadiklerin* hataya düşmelerine yol açacak bir durumla karşı karşıya kalmalarına izin vermediğini söylemektedir. Sadece bu da değil, Tanrı, *tsadiklerin* hayvanlarının bile böyle bir duruma düşmelerine izin vermez!

Bir hayvan hangi ihlalde bulunabilir? Hayvanlar için *mitsva* ve günah kavramları var mıdır ki?

Bir hayvan sahibinin, hayvanını yemekten alıkoymakla yükümlü olduğu bazı yiyecekler vardır. Örneğin: Hayvanına, *teruma* ve *maaser* payları ayrılmamış tahıl yedirmesi yasaktır.

Mutlaka soruyorsunuzdur: Acaba hayvanlar için yem satın alan herkes bundan *teruma* ve *maaser* paylarını ayırmak zorunda mıdır? Bu sorunun cevabı şöyledir: Eğer insanların da yediği bir yiyecek türü söz konusuysa gerçekten de bundan *teruma* ve *maaser* payları ayrılmalıdır. Örneğin hayvana arpa vb. yediriliyorsa bu yapılmalıdır. Ama saman gibi yemlerden *teruma* ve *maaser* ayırmaya gerek yoktur.

Gemara Rabi Pinhas ben Yair'in eşeğinden bahsederken onun, “*demay*” sınıfındaki bir arpayı bile yemeyi reddettiğini anlatmaktadır. (Cahil insanlardan satın alınmış, *teruma* ve *maaser* paylarının ayrılıp ayrılmadığı konusunda şüphe olan ürünlere “*demay*” adı verilir. Bkz. II. Kitap, sayfa 25).

Yavne (devam)

Raban Yohanan ben Zakay, Yavne'de *Sanedrin* ve *Nasi* kurumlarını yenilemiştir. Vefatından sonra *Sanedrin*'in başına oğlu Raban Gamliel DeYavne getirilmiştir.

Sanedrin, Bar Kohba isyanının sonrasına kadar yaklaşık yetmiş yıl boyunca Yavne'de faaliyet göstermiştir.

1948 yılında İsrail Devleti'nin kurulmasıyla birlikte Yavne'de yeni göçmenler için bir kamp kurulmuştur ve burasının ilk sakinleri, çeşitli ülkelerden *aliya* yapmış göçmenlerdir. Bu aşamada yerel konsey niteliği taşıyan Yavne, 1986 yılında bir şehre dönüşmüştür.

Harita
Üzerinde

Devamı
21'de

Nehrin Yarılması

Yaprak

Yaprak 7

7

Gemara, Rabi Pinhas ben Yair tarafından gerçekleştirilen akıl almaz bir mucizeyi anlatmaktadır.

Bir keresinde Rabi Pinhas ben Yair, yabancılar tarafından tutsak edilmiş bir Yahudi'yi kurtarmak için yola çıkmıştı. Yol üstünde geçilmesi imkânsız bir nehir çıktı karşısına. Rabi Pinhas ben Yair nehre “Suları durdur ki geçebileyim!” dedi. Gerçekten de bir mucize meydana gelerek sular durdu ve Rabi Pinhas ben Yair nehri geçti.

Rabi Pinhas ben Yair nehrin ötesine ulaştığı zaman, buğday balyaları taşıyan bir Yahudi gördü. Bu buğdaylar Pesah için *matsa* üretiminde kullanılacaktı ve tabii ki *hamets* olmaması için ıslanmaması gerekiyordu. Rabi Pinhas ben Yair nehre “Sularını onun için de durdur, çünkü bir *mitsva* işiyle uğraşıyor!” dedi. Nehir, sularını o Yahudi için de durdurdu ve sonra tekrar akmaya başladı.

Bunun ardından Rabi Pinhas ben Yair nehri geçmek isteyen Arap bir tüccar gördü ve Yahudilerin, yanlarındaki insanları onurlandırmadıkları gibi bir düşünceye sebep olmamak için nehri onun için de durdurdu.

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

İtalyalı hahamlardan, bir *sofer* (*Sefer-Tora*, *mezusa*, *tefilin* vb. yazan uzman), *darşan* (öğretici Tora konuşmaları yapan haham) ve şairdir. Fransa kökenli saygın bir ailenin oğlu olarak Venedik'te doğmuştur. Henüz çocuk yaşlarda üstün zekâsıyla tanınmıştı ve iki buçuk yaşındayken artık *aftara* (haftanın *peraşasının* ardından *Neviim* [Peygamberler] kitabından okunan bir parça) okumayı biliyordu. Tora'yı Padova şehrinde öğrenmiş ve İtalyan edebiyatı, müzik ve oyunculuk alanında da eğitim görmüştür. Yirmi üç yaşındayken Venedik'te *dayan* (yargıç) ve *darşan* olarak göreve getirilmiştir.

Mükemmel bir *darşan* olarak tanınmıştı ve Yahudi olmayanlar bile onun *deraşalarını* dinlemeye gelirlerdi.

Hayatı acılarla dolu geçmiştir: Yaşamının büyük bölümünde fakirdi, iki oğlu vefat etmişti ve karısı da hastaydı. Hristiyanlar ve Karaylar karşısında birçok tartışma ve polemige girmiş, onların fikirlerini çürütmek üzere “*Magen Vaherev*” ve “*Şaagat Arye*” adlı kitapları yazmıştır. Ayrıca *Zoar* ve *Kabala*'nın yanında başka kitaplara da eleştirel bir şekilde yaklaştığı “*Ari Noem*” kitabının da yazarıdır.

**Modena'lı
Rabi
Yeuda Arye**
(5331-5408)
(1571-1648)

Kaynama Bilmecesi

Yaprak

8

Rabi Şimşon alışılmıştan farklı bir şekilde, sınıfa sessizce girdi, sevimli öğrencilerine sevgi dolu bir bakış attı ve sadece beş sözcük söyledi: “Eğer ben kaynıyorsam – sen yasaksın.” Sınıf, bilmecayı çözebilme çabasıyla gürültü içinde çalkalanmaya başlamıştı. Ama Rabi Şimşon onlara bilmecenin, bu yaprakta öğrenilen ve pek de basit olmayan bir konuyla ilgili olduğunu söyledi. Bu nedenle bilmecayı onlar için kendisi çözecekti.

Gemara’da, *şehita* sırasında bir hayvan kesildiği sırada bıçağın kestiği noktanın kaynıyor sayılıp sayılmadığına dair bir tartışma vardır. Ne fark eder?

Bu, hayvanı kesmekte kullanılan bıçağın daha önce, yenmesi yasak olan bir şeyi özümsemiş olup olmamasıyla bağlantılıdır. Bilindiği gibi, prensipte bir kap veya alet, yiyeceklerle sıcak halde kullanıldığı zaman hem onların tadını özümser hem de daha önce özümsemiş olduğu bir tadı dışarı salıverir. Burada da örneğin, eğer bir *şehita* bıçağı, daha önce *nevela* (leş; *şehitasız* ölmüş) sınıfındaki bir hayvanın kaynar sıcaklıkta olan etini kesmekte kullanılmışsa, bıçak o *nevelanın* tadını özümsemiştir.

Ve bu durumda, eğer *şehita* sırasında “*bet a-şehita*” (hayvanın boynunun kesildiği nokta) kaynıyor sayılıyorsa, bu kaynama nedeniyle, bıçağın içine özümsemiş olan yasak tat da dışarı çıkacak, böylece bu tadı özümseyen *bet a-şehita* yasak hale gelecektir. Ama eğer *bet a-şehita* kaynıyor sayılmıyorsa, o zaman yasak tadı özümsemeyecektir.

Şehita’nın Beş Kuralı

Yaprak

9

Gemara, *şehita* konusunda beş kural getirmektedir. Bu kuralları Moşe Rabenu, doğrudan Sinay Dağı’nda verilmiş birer *alaha* (*Alaha LeMoşe MiSinay*) olarak öğrenmiştir ve bu kuralları bilmeyen bir *şohet*in kestiği bir hayvanın etini yemek yasaktır. *Şehita* sırasında kesilmesi gereken yemek ve soluk borularına “*simanim*” (işaretler) adı verilir.

- Şeiya (bekleme):** *Şehita* noktasını kesme işleminin ortasında duraklama yapmak yasaktır.
- Derasa (bastırma):** *Şehita* sırasında bıçağı hayvanın boynuna doğru bastırarak yasaktır.
- Halada (saplama):** Dört ayaklı bir hayvanı veya bir kuşu, bıçağın örtülü olacağı bir şekilde kesmek, örneğin bıçağı hayvanın boynuna yandan saplayıp yukarı doğru çekerek *simanimi* kesmek yasaktır.
- Agrama (yana yatırmak):** *Şehita* sırasında bıçağı “yana yatırmak”, yani hayvanı, kesimin yapılması gereken bölgenin daha üstünden veya daha altından kesmek yasaktır.
- İkur (koparmak):** *Simanimin*, *şehita* sona ermeden önce kopması *şehitayı* geçersiz kılar. Örneğin bıçak yeterince keskin değilse, üzerindeki en ufak pürüz bile *simanimde* kopmaya sebep olacaktır.

Şehita sırasında bu beş şeyden biri olduğu takdirde, kesilen hayvanı yemek yasaktır.

Yavne (devam)

1954 yılında şehirden çok uzak olmayan bir noktada, Yavne Bölge Konseyi alanı dâhilinde ilk *esder yeşivası* olan “*Kerem BeYavne*” *yeşivası* kurulmuştur. Bu ismin kaynağı, Bet-Amikdaş’ın yıkılışından sonra burada

oturmuş olan birçok *Tannadan* bahseden çeşitli *mişnalardır*. Burada yer alan *bet midraştaki* oturma şekli, tıpkı bir üzüm bağında (İbranice: *kerem*) olduğu gibi ardı ardına sıralar halinde düzenlenmişti ve isme ilham veren de bu olmuştur.

Harita Üzerinde

SON

Yılan ve Kuş

Yaprak

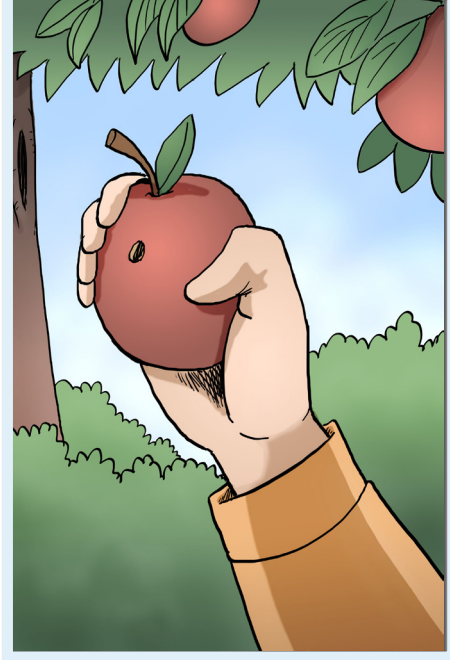
10

Gemara, tehlike nedeniyle kaçınılması gereken çeşitli durumlardan bahsetmektedir. Bunlardan biri (*Gemara*'da yaprak 9'da yer almaktadır) şöyledir:

Bir meyve veya sebze yemek isteyen kişi, eğer onun üzerinde bir delik olduğunu görürse onu yememelidir; zira o deliği zehirli bir yılanın açmış ve içeriye zehrini zerk etmiş olması ihtimali vardır.

Peki, ya bir kuşun meyveyi o delikten didiklediği görülürse? Acaba deliği kuşun açtığını gördüğümüz için bu meyve veya sebzeyi yiyebilir miyiz?

Hahamlarımız böyle bir durumda bile, üzerinde delik bulunan bir yiyeceği yemekten kaçınmak gerektiğini söylemişlerdir. Çünkü deliği bir yılanın açmış ve sonra kuşun gelip onu aynı noktadan didiklemeye başlamış olması hâlâ olasılık dâhilindedir. Bu nedenle o yiyeceği yemek yasaktır, zira içinde zehir olma olasılığı vardır.

Çoğunluk

Yaprak

11

Bu yapraklarda *Gemara* “rov” (çoğunluk) kanunları üzerinde durmaktadır.

Gelin, iki tane “rov” türü hakkında bilgi alalım.

Eğer birinin yenmesi serbest, diğerinin yenmesi yasak olan iki yiyecek birbirine karıştıysa – çoğunluğa göre hareket edilir. Başka bir deyişle: Eğer karışımın çoğunluğu *kaşer*se, o zaman karışımın bütününe yemek serbesttir, çünkü yasak olan azınlık, yasak olmayan çoğunluk karşısında geçerliliğini yitirir. Ama eğer karışımın çoğunluğu yasaksa, o zaman karışımın bütününe yemek de yasaktır. (Not: Bu kural birbirinden ayrı parçaların karışımı halinde geçerlidir. Ama bir karışım birlikte pişmişse veya parçalar bir şekilde birleşmişse, karışımın bütününe *kaşer* sayılabilmesi için, *kaşer* olan kısmın, *kaşer* olmayan kısmın en az altmış katı miktarda olması gerekir.)

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

Cezayir'de doğmuş ve Tilimsan (Tlemcen) şehri ile Kuzey Afrika'nın başka şehirlerinde şehrin hahamı olarak görev yapmıştır. Devlet görevlilerinin zulmünden kaçarak Fas'a geçmiş, ardından da Hollanda'nın Amsterdam şehrine gelerek orada “*Toledot Yaakov*” adlı eserini yayımlamıştır. Çeşitli görevlerle birçok kez farklı ülkelere gitmiş ve birkaç kez Kuzey Afrika'ya da dönmüştür. Bir süre sonra Londra hahambaşısı olarak atanmış, ama iki yıl sonrasında Almanya'nın

Hamburg kentine geçmiştir.

Rabi Yaakov özellikle, sahte mesih Şabetay Tsevi'ye karşı verdiği uzlaşmaz mücadelesiyle tanınır. Çeşitli cemaatlere mektuplar göndermiş ve Yahudileri Şabetay Tsevi'nin *maşiah* olma iddiasına kanmamaları için onları ikna etmeye çalışmıştır. Rabi Yaakov bu mektupları ve olaylar hakkındaki anlatımı, “*Tsitsat Novel Tsevi*” adlı kitabına kaydetmiştir. Rabi Yaakov ayrıca “*Oel Yaakov*” adlı soru-cevap eserini yazmıştır.

**Rabi
Yaakov
Sasportas**
(5370-5458)
(1610-1698)

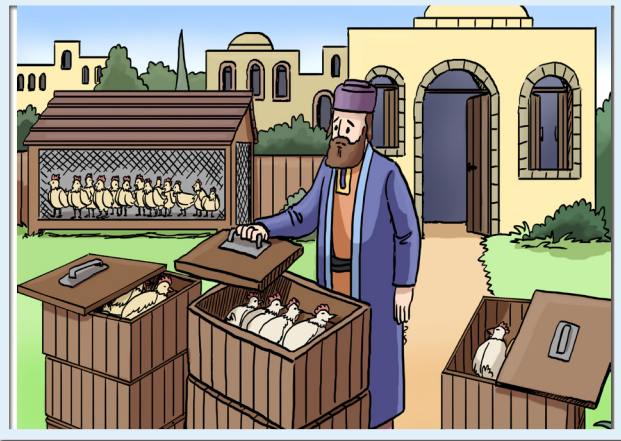
Bir başka “rov” türü daha vardır: “Kol depariş meruba parış” (ayrılmış herhangi bir şey, çoğunluktan ayrılmıştır). Örneğin, diyelim ki dokuz dükkânın *kaşer* ve bir dükkânın *kaşer* olmayan et sattığı bir sokakta bir parça et bulduk ve bu etin hangi dükkândan geldiğini bilmiyoruz. Böyle bir durumda bu etin, çoğunluğu teşkil eden dokuz *kaşer* dükkândan birinden “ayrılmış”, yani çıkmış olduğu kabul edilir ve onu yemek serbesttir.

Düğün ve Tavuklar

Yaprak

12

Yeuda oğlunu evlendirmek üzereydi ve o günlerde âdet olduğu üzere, kendisi ve aile fertleri düğün ziyafetini kendileri hazırlıyorlardı. Düğün gününün sabahında Yeuda, arkadaşı Gamliel’i çağırdı ve ondan bir ricada bulundu: “Tavuk kümesine gidip oradan elli tane tavuk kesiver.” İki saat sonra Yeuda tavuk kümesine gitti ve orada, kesilmiş elli tane tavuğun kümesin yanında düzenli bir şekilde sandıklara yerleştirilmiş olduğunu gördü. Ama Gamliel’i görmedi ve aramasına rağmen onu bulamadı.

Yeuda’nın içine bir kuşku düşmüştü. Acaba bu tavukları yiyebilirler miydi? Onları kesenin Gamliel olduğundan emin olamıyordu. Acaba tavukları kesen kişi kimdi ve *şehita* kurallarını gerçekten biliyor muydu?

Hemen hahama gitti ve haham Yeuda’yı sakinleştirerek ona şöyle dedi: “Tavukları kesenin Gamliel olup olmadığını bilmediğimiz konusunda haklısın. Zira *şaliah* (elçi, görevli) kurallarındaki bir prensibe göre: ‘En hazaka *şaliah* ose *şelihuto*.’ Bir *şaliah*ın, kendisine verilen görevi mutlaka yerine getirmiş olduğu varsayımıyla hareket etmek mümkün değildir. Ama buna rağmen bu tavukları yiyebilirsiniz, çünkü Hahamlarımızın dile getirdikleri bir prensibe göre, *şehita* ile uğraşan kişilerin çoğu *şehita* kuralları konusunda uzmandır. Ve bu nedenle tavukları kesenin Gamliel olup olmadığından emin olmamamıza rağmen, kesimi yapan kişinin Tanrı korkusuna sahip bir uzman olduğunu ve yaptığı kesime güvenebileceğimizi varsayabiliriz.”

Teverya

Teverya şehri, Yarden Vadisi’nin kuzeyinde, Kineret Gölü’nün batı kıyısında yer alır. Kral Ordus (Herod) tarafından inşa edilmiştir ve Roma İmparatoru Tiberius’un adını taşımaktadır. Hahamlarımız ise bu isme başka bir açıklama getirmişlerdir: Bu şehir Erets-Yisrael’in göbeğinde (İbranice *tabur*) yer alır ve “görünümü güzeldir” (“*tova reiyata*”).

Şehir bir mezarlığın üzerine inşa

edilmişti ve Yahudiler *tuma* nedeniyle burada yaşamayı reddediyorlardı. Bu yüzden Ordus, Teverya şehrine yabancıları, fakirleri ve azat edilmiş köleleri yerleştirmiştir. Bir dönem sonra Rabi Şimon bar Yohay şehrin neresinde mezarların olduğunu belirleyip hepsini işaretleyerek *tuma* sorununu çözdü. Böylece şehre Yahudiler de yerleşmeye başladı ve zaman içinde Yahudiler şehrin çoğunluk nüfusuna sahip oldu.

H a r i t a
Üzerinde

Devamı
25’te

Görmeyen Biri Şehita Yapabilir mi?

Yaprak

13

Acaba âmâ biri şehita yapabilir mi?

Bu merak uyandırıcı soruya cevap vermeden önce kısa bir süre bekleyelim ve başka bir soruya geçelim:

Ne zaman şehita yapılabilir?

Bu sorunun cevabını, içinde bulunduğumuz yaprakta bulunan *mişna* vermektedir: *Şehita*, istenen herhangi bir zamanda (tabii ki Şabat hariç), gündüz veya gece vakti yapılabilir. Ama *şohet*in ne yaptığını görüyor olması gerekir. Dolayısıyla eğer karanlıksa, *şehita* “*avuka*” (meşale) ışığında – yani kuvvetli bir ışıktadır – yapılmalıdır.

Acaba *şohet*in neden çok iyi görüyor olması gerekir? Bıçağı ileri geri bir kez götürüp getirmek çok mu zordur?

Şöyle: *Alaha*, *şehita* sırasında “*kane*” (soluk borusu) ve “*veşet*”in (yemek borusu) çoğunluğunun kesilmesini gerektirir. *Şohet*, *alahanın* bu taleplerini karşılamaya yetecek kadarını kesmiş olup olmadığını görmelidir. Eğer bir kişi gece vakti *şehita* yaptıysa, bu *şehita* işlemi geçerlidir, çünkü daha sonra, gün ışığında, hayvanın kurala uygun kesilip kesilmediğini kontrol etmek mümkündür.

Şimdi âmâ *şohet*le ilgili sorumuza geri dönelim. Böyle biri *şehita* yapabilir, ama o da hayvanı kurala uygun bir şekilde kesip kesmediğini görememektedir. Bu nedenle, *şehita* yaptığı sırada, gereken her şeyi kesip kesmediğini kontrol etmek üzere yanında ikinci bir kişinin olması gerekir.

Çölde Saldırı

Yaprak

14

Ribi Moşe, çölün ortasında derin bir uykudan uyandı. Birlikte yolculuk ettiği kervan iki gün öncesinde haydutların saldırısına uğramıştı. Kendisi canını dişine takarak kaçmış ve geceleyin korunaklı bir yerde uyuyakalmıştı. Ama... ancak iki gün sonra uyanabilmişti, çünkü duyduğu dehşet onu fazlasıyla bitkin düşürmüştü. Ne var ki, kendisi sadece bir gün uyuduğundan emindi.

Bu hatası nedeniyle Ribi Moşe, o günün Cuma olduğundan emin bir halde, kutsal Şabat günü bir tavuk kesti.

Ribi Moşe en yakın şehre ulaştığında hata etmiş olduğunu öğrendi. Telaş içinde şehrin hahamına koşarak, Şabat’ın kutsiyetini *beşogeg* (hatayla) ihlal etmiş olması karşısında nasıl *teşuva* yapacağını kendisine öğretmesini rica etti. Ayrıca bu tavukla ilgili kuralın ne olduğunu da öğrenmek istedi; ne de olsa tavuk Şabat günü kesilmişti.

Haham şöyle cevap verdi: Onu Şabat günü *beşogeg* kestiğin için tavuk *kaşer*dir. Ama bir kişi aynısını *bemezid* (kasıtlı ve bilinçli olarak) yapmış olsaydı yaptığı *şehita* geçersiz olurdu, çünkü bu kişi bir *mehalel Şabat*’tır (Şabat’ı ihlal eden kişi). Ve bir *mehalel Şabat*’ın yaptığı *şehita* işlemi geçersizdir (Rambam, *Mişna Açıklamaları*, ayrıca bkz. *Tosafot*).

Kim Kimdir?

Yisrael’in Büyükleri

Aharonim Dönemi’nde yaşamış en büyük *posek*lerdendir. Pinsk şehrinin hahamı Rabi Aşer Ginzburg’un oğludur. Henüz gençliğinde bir *iluy* (üstün yetenek) olarak ünlenmiştir. Volojin ve Minsk şehirlerinde *yeşivalar* kurmuş ve Fransa’nın Metz şehrinde *rav* olarak görev yapmıştır. Müthiş bir *gaon* (dahi) olarak tanınırdı. Tora’nın tümü üzerinde uzmandı ve keskin zekâsıyla ünlenmişti. Tüm Talmud’u bin kez bitirdiği anlatılır. *Gemara*’yı ve *Rişonim* Dönemi otoritelerinin sözlerini kendi anlayışına göre açıklamış ve çağdaşı olan başka açıklama otoritelerinden ve *talmid*

hahamlardan kararlılıkla farklı görüşler öne sürmekte tereddüt etmemiştir.

Yeşivasında pilpul (derin analiz) yöntemiyle Tora öğrenilmesine karşın, Rabi Arye bunu kitaplarına dâhil etmeyi kabul etmemiş ve *alahayı*, kaynakların basit düzeyi doğrultusunda açıklamaya ve belirlemeye gayret etmiştir.

En ünlü kitabı, özellikle *Orah Hayim* (gündelik yaşam) konularında soru-cevap şeklinde düzenlenmiş olan “*Şaagat Arye*”dir. Benzer şekilde, “*Gevurot Ari*” ve “*Ture Even*” adlı kitapları da yazmıştır.

Rabi Arye
Leib Ginzburg
“*Şaagat Arye*”
(5455-5545)
(1695-1785)

Akedat Yitshak ve Şehita Alahaları

Yaprak

15

Melamed Rabi Şimşon, haftalık bilmecesini dersin sonuna saklamaya karar vermişti. Dersin bitiminden iki dakika önce öğrenim kitaplarını kapattı ve öğrencilerine şöyle dedi: “*Akedat Yitshak* (Avraam’ın Yitshak’ı *korban* olarak bağlaması) ve *şehita alahaları* – aradaki bağlantı ne?”

- Ne? Nerede? Niçin?
- Sevgili çocuklar! Söylediklerim yeterli. *Akedat Yitshak* ve *şehita alahaları* – aradaki bağlantı ne? İyi günler!

Ertesi gün altı çocuk doğru cevapla geldi:

Akedat Yitshak olayından, toprağa bağlı bir bıçakla *şehita* yapılamayacağını öğreniyoruz. Nitekim Avraam için pasukta şöyle deniyor: “*Oğlu Yitshak’ı boğazlamak için bıçağı aldı*” (Bereşit 22:10). Toprağa bağlı bir şeyi ele almak mümkün değildir. Dolayısıyla Avraam, eline, toprağa bağlı olmayan bir bıçak almış olmalıdır. Buradan, toprağa bağlı bir bıçakla *şehita* yapılamayacağını öğreniyoruz.

Nasıl Şehita Yapılır?

Yaprak

16

Gelin mezbahaya girelim ve oradaki *şohet*lerden biri olan Rabi Zeev’le biraz sohbet edelim.

Henüz uzaktan ineklerin, o sığır ahırlarından bildiğimiz kokularını alıyoruz. Mezbahada *şohet* olarak görevli güler yüzlü bir adam olan Rabi Zeev gezimizde bize eşlik ediyor ve biz de ona soruyoruz: Bir hayvan, kesildiği sırada nasıl bir pozisyonda durur?

- Sırt üstü yatar halde.
- Neden hayvanı ayakta dururken kesmiyorsunuz?
- Güzel bir soru sordunuz. Ve bunun cevabı bu yaprakta yazılı: *Şehita* yapılırken bıçağın hayvanın boynuna bastırılması yasaktır. Bıçak sadece nazikçe ileri-geri götürülüp getirilir. Kesiğin baskıyla değil, bıçağın keskinliğiyle yapılması gerekir. Bu *alaha* “*derasa*” olarak adlandırılır (bkz. yaprak 9’daki yazımız). Eğer hayvan ayakta durursa, *şehita* sırasında başını aşağı doğru sallayabilir ve bu şekilde bıçağın, boynuna baskı yapmasına neden olabilir ki bu durumda *şehita* işlemi geçersiz olacaktır. *Alaha* otoriteleri, eğer hayvanın başı hiç sallanmayacak şekilde sıkıca tutulursa aslında *şehitanın* bu pozisyonda da yapılabileceğini, ama hayvan ters pozisyondayken kesildiği takdirde başını sallamamasını sağlamanın daha kolay olduğunu söylüyorlar.
- *Hazak uvaruh* Rabi Zeev! Ve ileride tekrar görüşmek dileğiyle!

Teverya (devam)

MS 3. yüzyılda, *Amora* Rabi Yohanan Teverya’da yaşamıştı ve onun ardından Rabi Yeuda **Nesia’nın** başkanlığındaki *Sanedrin* de oraya yerleşmiştir. Bu şekilde Teverya Erets-Yisrael’deki Yahudi yerleşiminin merkezi haline gelmiş ve dönemin büyük *Amoraları* burada faaliyet göstermişlerdir: Rabi Yohanan, Reş Lakış,

Rabi Ami ve Rabi Asi. Talmud Yerusalmi de Teverya’da “mühürlenmiştir” (son haline getirilmiştir).

Altıncı Raban Gamliel’in Teverya’da vefatından sonra, Romalı yöneticiler yeni bir *nasinin* atanmasını engellemişler ve *nasilik* kurumu bu şekilde sona ermiştir.

**H a r i t a
Üzerinde**

SON

Şehita Bıçağının Kontrol Edilmesi

Yaprak
17

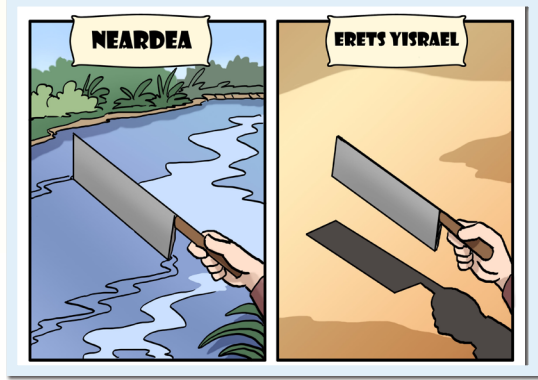
Şehita bıçağının, en ufak bir körlük olmaksızın, çok keskin ve tamamen pürüzsüz olması gerekir. *Gemara* bu konudaki farklı ve ilginç kontrol yöntemlerini anlatmaktadır.

Erets-Yisrael'de bıçak güneşe karşı tutularak kontrol edilirdi. Yerde oluşan gölgede bıçağın pürüzsüz ve dümdüz olduğunu veya üzerinde bir *pegima* (kertik, pürüz) bulunduğunu görürlerdi, zira *pegima* olduğu zaman gölge dümdüz olmazdı...

Neardea'da ise bıçağı suyun üzerinden geçirerek kontrol ederlerdi. Onu suya çok hafifçe temas edecek şekilde suyun üzerinden geçirirlerdi ve bir *pegima* olduğu takdirde, suyun üzerinde onun yol açtığı bir iz belirirdi.

Rav Şešet bıçağı, çok dikkatli bir şekilde dilinden geçirerek kontrol ederdi. Dil her türlü temasa karşı çok hassastır ve Rav Şešet bir *pegima* olup olmadığını bu şekilde hissederdi.

Rav Aha bar Yaakov bıçağı bir saç teli yardımıyla kontrol ederdi. Saç telini bıçağın üzerinden geçirirdi ve bıçağın üzerinde bir *pegima* olduğu takdirde saç teli o noktaya takılırdı.

Mizbeah İçin Taşları Nereden Almışlardı?

Yaprak
18

Şehita bıçağının tamamen *pegimasız* (kertiksiz), pürüzsüz olması gerektiğini öğrendik. Bu yaprakta, *Mizbeah*'ın taşlarının da hiç *pegima* olmaksızın tamamen dümdüz ve pürüzsüz olması gerektiğini öğreniyoruz! Bir tırnağın girebileceği büyüklükte *pegiması* olan bir taş, *Mizbeah*'ın ve *Mizbeah*'a çıkan rampanın (*keveş*) inşasında kullanılabilirlik açısından geçersizdir.

Acaba daha önce kimsenin kertmediğinden emin oldukları taşları nereden getiriyorlardı? Toprakta insanların hiçbir zaman kazmadığını gördükleri bir yeri derin bir şekilde kazıyorlar ve dünyanın yaratılışından beri orada gömülü duran taşları çıkarıyorlardı. Veya denizin içinden taş çıkarıyorlardı. *Mizbeah*'la *keveşi* ve aynı şekilde *Ehal* (Bet-Amikdaş'ın merkezi binası) ve *Azara*'yı (Bet-Amikdaş'ın avlusu) bu taşlarla inşa etmişlerdir.

Mizbeah'ın inşasında kullanılmış ve sonra üzerinde bir *pegima* oluşmuş olan bir taş geçersizdir ve gömülmelidir.

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

Prag'lı Maaral'ın soyuna mensuptur. "Noda Biyuda" eserinin yazarı Rabi Yehezkel Landa'nın başlıca öğrencisiydi. On yıl boyunca onun yanında öğrenim görmüş ve hem parlak zekâlı bir *talmid haham* hem de yetenekli bir *darşan* (eğitsel Tora konuşmaları yapan kişi) olarak ünlenmiştir. *Maskilim*'e (aydınlar akımı) karşı kararlı mücadelesi nedeniyle devlete ispiyonlanmış ve bu da onun tüm mal varlığına el koyulmasına yol açmıştır.

Yaklaşık dört yıl boyunca Moravia'da *av bet din* olarak görev yapmış ve ardından Prag'a geri dönerek orada *bet din* başkanlığına atanmıştır. Hasımlarının sebep olduğu büyük sıkıntılara rağmen, öğrenimine gece-gündüz hiç ara vermediğini söylemiştir.

Yazmış olduğu soru-cevap kitabı "Teşuva Meaava", çeşitli konularda *alaha* kararları ve özgün bakış açıları içerir ve büyük başarıya nail olmuştur.

**Rabi Elazar
Flekles**
(5514-5586)
(1754-1826)

“Rubo KeHulo”

Yaprak

19

Masehet Hulin’de en çok öğrenilen *alahalardan* biri “*rubo kehulo*” (çoğunluğu, bütünü gibidir) terimiyle adlandırılır.

Bu kurala göre, birçok durumda, bir eylemin çoğunluğunun yapılmış olması yeterlidir ve bu eylemin bütünü yapmaya gerek yoktur; çünkü bir eylemin çoğunluğu yapılmışsa, sanki eylem bütünüyle yapılmış gibi kabul edilir.

Örneğin, kutsal Tora’mız bize *şehita* ile öldürülmemiş bir hayvanı yememizi yasaklamaktadır. *Şehita* işlemi nasıl yapılır? Bu işlemde hayvanın boynundaki *kane* ve *veşetin* (soluk ve yemek boruları) kesilmesi gerekir. Peki, ya *kane* ve *veşet* sonuna kadar kesilmemiş, sadece *kanenin* çoğunluğu ve *veşetin* çoğunluğu kesilmişse? O zaman kanun nedir? Hayvan *kaşer* midir? Evet! Neden? Çünkü “*rubo kehulo*”. “*Simanim*” (işaretler) olarak adlandırılan *kane* ve *veşetin* çoğunluğunun kesilmesi, sanki *simanim* bütünüyle kesilmiş gibi kabul edilir.

Şehita Yapmak Mitsva mıdır?

Yaprak

20

Bu yaprakta öğrenilen *Gemara*, Bet-Amikdaş’ta kuşlar için yapılan *melika mitsvasını* (bkz. III. Kitap, sayfa 38 ve 253) ele almaktadır ve biz de bunu, bir soruyu açıklığa kavuşturmak için güzel bir fırsat olarak görüyoruz: Acaba *şehita* konusunda Tora’dan kaynaklanan bir *mitsva* var mıdır?

Başka bir deyişle: Tora’nın, kuralın gerektirdiği *şehita* işlemi olmadan öldürülmüş bir hayvanı yememizi yasakladığını herkes bilmektedir; ama soru şudur: Acaba bir hayvanı *şehita* yöntemiyle kesen biri bir *mitsvayı* yerine getirmiş olur mu, yoksa bu işlem sadece hayvanı yemenin önündeki yasağı ortadan kaldırma amaçlı bir işlem olup başlı başına bir *mitsva* değil midir?

Rişonim Dönemi otoriteleri bu konuda görüş ayrılığı içindedirler. *Mitsvaların* dökümünü yapan ilk kitabın yazarı *Beag* (*Baal Alahot Gedolot*), *mitsvalar* listesinde *şehitayı* bir *mitsva* olarak saymamaktadır. Buna karşılık Rambam şöyle yazar: “Bir çiftlik hayvanının, yabani bir hayvanın veya bir kuşun etini yemek isteyen kişinin *şehita* yapması ve [bu eti ancak bundan] sonra yemesi ‘yap’ şeklindeki bir *mitsvadır*” (*İlhot Şehita* 1:1). Dolayısıyla Rambam’ın görüşüne göre *şehita* bir *mitsvadır*.

Şefaram

Şefaram, Galil Dağları ile ovalar bölgesi arasındaki buluşma noktasında yer alır ve bu nedenle geçmişte bu bölgenin en merkezi şehirlerinden biriydi. Bu şehirden *Mişna*’da ve Talmud’un birkaç yerinde söz edilmektedir ve *Sanedrin* de Uşa’dan ayrıldıktan sonra burada oturmuştur.

Şefaram’da Rabi Yeuda ben Baba faaliyet göstermiştir. Kendisi, Romalılar

yasaklamış olmasına rağmen *semiha* (yeni nesil hahamları yetkilendirme) geleneğini sürdürmüş ve bu nedenle onlar tarafından idam edilmişti. Mezarı Şefaram’da yer alır ve ziyaretçilerin ilgisini çeken bir yerdir.

Nesiller boyunca Şefaram’daki Yahudi nüfusu çok küçük olmuştur. Şehrin en son Yahudi sakinleri burayı 20. yüzyılın 20’li yıllarında terk etmişlerdir.

**Harita
Üzerinde**

Eli A-Koen

Yaprak

21

Bu yaprakta işlenen konu içinde *Gemara*, Eli A-Koen'in nasıl öldüğünü hatırlatmaktadır.

Eli A-Koen, *Mişkan*'ın Şilo'da olduğu dönemde Koen Gadol görevinde bulunan en son kişiydi. Ayrıca Yisrael'in hâkimlerindendi ve halka kırk yıl boyunca liderlik etmişti (bkz. Şemuel I kitabı).

Peliştilerle savaş çıktığı zaman, Bene-Yisrael savaş meydanına Aron Aberit'i de getirmişlerdi. Aron getirildiği zaman kalabalık halk büyük bir sevinç narası atmıştı. Peliştiler bu gürültünün nedenini araştırdılar ve Aron Aberit'in Yisrael ordusu tarafından muharebe meydanına getirildiğini öğrendiklerinde büyük bir korkuya kapıldılar. Ama bu korku onları kaçırmak yerine daha da kamçıladı ve canlarını dişlerine takarak gerçekleştirdikleri savaşta Yisrael ordusundan otuz bin kişiyi öldürmeyi başarak, Aron Aberit'i de ele geçirdiler.

Eli A-Koen bu korkunç haberi aldığı zaman geçirdiği şok ve duyduğu büyük kederle, oturduğu sandalyeden düştü, boynu kırıldı ve vefat etti.

Son yıllarında Eli A-Koen, henüz bir çocukken annesi Hanna tarafından *Mişkan*'a getirilen Peygamber Şemuel'i yetiştirmiş, Şemuel, Eli A-Koen'in yanında büyümüştür.

Horozun Tüyleri

Yaprak

22

Kuşların *melika* yöntemiyle, yani enseye tırnak batırma suretiyle öldürülmesi yalnız ve yalnız Bet-Amikdaş'ta gerçekleştirilen bir işlemdir. Ama Bet-Amikdaş'ın dışında *melika* ile öldürülen bir kuş, *nevela*, yani "leş" sınıfında olup yenmesi yasaktır, çünkü Bet-Amikdaş dışında kuşlar, tıpkı çiftlik hayvanları gibi *şehita* ile öldürülmelidir.

13. yüzyılın önemli eserlerinden "*Mordehay*" (veya *Mordehi*) (*siman* 604) kuşlara yapılan *şehitadan* bahsederken, *şehita* öncesinde, kuşun boğazının kesileceği noktadaki tüyleri yolmanın âdet olduğunu yazar. Neden? "*Halada*" olmaması için.

Halada teriminden daha önce yaprak 9'da bahsetmiştik. Bir çiftlik hayvanını veya kuşu, *şehita* işleminde kullanılan bıçağın gözden gizli kalacağı bir şekilde kesmek yasaktır. Bu nedenle "*Mordehay*", gırtlaktaki tüyleri yolmanın bir âdet haline geldiğini, çünkü tüylerin *şehita* sırasında bıçağı gizleyebileceğini yazmıştır.

Sonraki *posekler* buna başka açıklamalar da getirmişlerdir. Buna göre tüylerin yolunması aynı zamanda bıçağın bozulmasını önlemek ve *şeiya* (duraklama) olasılığının önüne geçmek için de yapılır. *Şeiya* yasağına göre, *şehita* işleminin ortasında duraklama yapılamaz ve eğer *şehitanın* yapıldığı noktada tüyler varsa bıçak tabii ki onları da kesmektedir ve tam onları kestiği anda hayvanın etini kesmiyor olma olasılığı vardır ki bu da *şehita* sırasında bir duraklama anlamına gelecektir.

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

Aharonim Dönemi otoritelerinin en büyüklerindendir. Bir *roş yeşiva* ve yüksek düzeyli bir *posekti*. Avusturya'da doğmuş ve amcasının yanında Tora öğrenmiştir. Polonya'nın Poznan şehrinin hahamı olarak atanmış ve burada *roş yeşiva* olarak da görev yapmıştır. Hatam Sofer onun damadıydı ve ikisi, Reform hareketiyle mücadele edenlerin başını çekiyordu.

Rabi Akiva Eger müthiş analitik

öğrenimi ve kendisinden sonra gelen *posekler* için önemli bir kaynak teşkil eden *alaha* cevapları ile ünlenmiştir. Keskin zekâsı ve üstün analiz yeteneği çok yüksek düzeydeydi ve ünü uzaklara kadar yayılmıştı.

Rabi Akiva Eger, ardında onlarca yazı ve açıklama bırakmış ve bunların çoğu, vefatından sonra aile mensupları tarafından yayınlanmıştır.

**Rabi Akiva
Eger**
(5522-5598)
(1761-1837)

“Palgas” Nedir?

Yaprak
23

Tarımcı Gedalya Bet-Amikdaş’a bir *korban* vakfetmeye karar vermişti. Gedalya kalkıp “*Are alay korban Ola, ayil*” (*Ola-korbanı* olarak bir *ayil* [=koç] getirmeyi üstleniyorum) dedi.

Erkek bir kuzu ilk yaşını sürüyorsa İbranice “*keves*” olarak adlandırılır. Büyüdüğü zaman, ikinci yılının ikinci ayından itibaren “*ayil*” (koç) adını alır.

Peki, bu kuzu ikinci yaşının ilk ayında nasıl anılır? *Palgas*.

Rabi Yohanan şöyle der: Bir *palgas*, *ayil* sayılır ve bu nedenle *korban* olarak bir *ayil* getirmek üzere *nederde* (vaatte) bulunan kişi, bu amaçla bir *palgas* getirebilir. Ama başka *Amoralar* göre, *ayil* getirmeyi üstlenen biri *palgas* getiremez!

Neden? Bir olasılığa göre bu *Amoralar palgasın ayil* sayılıp sayılmadığı konusunda şüphe olduğu görüşündedir ve bu nedenle Gedalya bir *ayil* getirmeyi üstlendiğine göre, durumu belirsiz olan değil, *ayil* olduğu kesin olan bir hayvan getirmelidir. Diğer bir olasılığa göreyse, bu *Amoralar palgasın* kendine has bir kategori olduğu görüşündedirler. Tıpkı hayvanın belirli bir dönemde *keves*, başka bir dönemde *ayil* sınıfında olması gibi, *palgas* da kendi başına bir sınıftır ve bu nedenle, *ayil* getirmeyi üstlenen biri, *palgas* getiremez.

Tek Ayak Üstünde Durup Ayakkabı Çıkarmak

Yaprak
24

Kutsal Tora’ımızda Levilerin yalnızca otuz yaşından elli yaşına kadar Bet-Amikdaş’ta görev yaptıkları söylenmektedir. Bu yapraktaki *Gemara*, Tora’nın bu konudaki hükmünün yalnızca Bene-Yisrael’in çölde yaşadıkları dönemle ilgili olduğunu belirtmektedir. Çöl yolculuğu boyunca *Mişkan* ara sıra sökülüp başka yerde tekrar inşa edilmekteydi. Bu görev Levilere verilmişti ve bu nedenle halkın çölde olduğu dönemde Tora, Levilerin görev dönemini otuz ile elli yaş arasına sınırlamıştır. Ama Şilo’daki *Mişkan* inşa edildikten sonra bir Levi, yaşlılık nedeniyle sesi bozulana ve dolayısıyla Bet-Amikdaş’ta şarkı söyleyemeyecek duruma gelene kadar göreve uygunluğu devam eder.

Buna rağmen, ihtiyar bir Koen, ayakta durduğu zaman biraz titriyorsa artık Bet-Amikdaş’ta görev yapmaya uygun değildir.

Bu vesileyle *Gemara*, Rabi Hanina’nın, seksen yaşındayken tek ayak üzerinde durup diğer ayağına ayakkabı giyebildiğini ve ayakkabısını çıkarabildiğini anlatmaktadır! Rabi Hanina bu yaşta bile güçlü kuvvetli kalabilmiş olmasını, annesinin onu sıcak suyla yıkayıp vücuduna yağlar sürmüş olmasıyla açıklamıştır.

Tsipori

Tsipori, Yukarı Galil bölgesinin merkezinde yer alan antik bir şehirdir. *Gemara*’da şehrin bu isimle adlandırılmasının sebebi, tünemiş bir kuş (İbranice: *tsipor*) gibi bir dağ tepesine kurulu olmasıdır. *Mişna*’da bu şehir, Yeoşua bin Nun’un zamanında etrafı surlarla çevrili olan şehirler arasında sayılmaktadır. II. Bet-Amikdaş döneminde Tsipori, Galil’in merkezi

şehriydi ve bölgenin başkenti sayılıyordu. Şehir, sakinleri Romalılara isyan ettikten sonra yakılmış, ama Ordus Antipas onu yeniden inşa etmiştir. Büyük isyan döneminde Tsipori’nin zengin sakinleri, isyan eden diğer Yahudilerden ayrılmaya karar vererek, Romalılarla ayrı bir barış anlaşması imzalamışlar, bu sayede şehirleri yıkılmaktan kurtulmuştur.

H a r i t a
Üzerinde

Devamı
31’de

Ahşap Kaplarla Metal Kaplar Arasındaki Fark

Yaprak
25

Bu yapraktaki *mişna* şu *alahayı* öğretmektedir: “Ahşap araçlarda *taor* (manevi açıdan saf) olan – metal araçlarda *tamedir* (manevi açıdan saf değildir). Metal araçlarda *taor* olan – ahşap araçlarda *tamedir*.” Bu sözlerle kastedilen anlam nedir?

Şöyle: Tahtadan yapılan araçlarla ilgili *alahaya* göre, eğer bunların bir “*bet kibul*”u (içine bir şey koyulabilecek boşluk) yoksa, yani bu araçlar düzse – örneğin salata için sebze doğramakta kullanılan bir kesme tahtası gibi – o zaman bu araçlar *tuma* kapmaz ve onlara *tame* bir şey temas ederse kendileri *tame* olmaz. Buna karşılık, metal araçlarda bu kural hafifliği yoktur. *Mişnanın* kastettiği de budur: “Ahşap araçlarda *taor* olan – metal araçlarda *tamedir*.” Metal araçlarda *bet kibul* yoksa bile bir *tuma* kaynağıyla temas etmek onları *tame* yapar.

Mişnanın devamındaki “Metal araçlarda *taor* olan – ahşap araçlarda *tamedir*” ifadesi, henüz üretimleri tamamlanmamış, ama *bet kibul* kısmı hazır olan araçlarla ilgilidir. *Alahaya* göre böyle bir durumda, metalden yapılmış araçlar, üretimleri sonuna kadar tamamlanmadığı sürece *tuma* kapmaz. Bunun sebebi, metalden yapılan bir aracın, normal kullanımın yanında, kullanıcısına saygınlık da getiriyor olmasıdır; ama böyle bir araç, üretimi tamamlanmadığı sürece henüz bu saygınlığı sağlamaz. Buna karşılık daha basit bir hammadde olan ahşaptan yapılan kaplar, normal kullanımdan öte bir işleve sahip değildir. Ve eğer *bet kibul* kısmı tamamlanmışsa, bu haliyle de kullanılabileceğinden, üretim sonuna kadar tamamlanmamışsa bile kap artık *tuma* kapmaya elverişli hale gelmiştir.

Kutsal Şabat Gününün Çıkışında Neden *Avdala* Yaparız?

Yaprak
26

Şabat ve Yom Tov çıkışlarında kutsal günle normal gün arasındaki ayrımı vurgulama amacıyla *Avdala* (ayırma) işlemini yaparız. Hatta eğer Şabat çıkışı bir Yom Tov gecesine rastlıyorsa bile, Şabat’ın daha yüksek düzeydeki kutsiyetiyle Yom Tov’un nispeten daha düşük kutsiyeti arasındaki ayrımı vurgulamak için de *Avdala* yapılır.

Avdalanın amacı nedir? Şabat’ı kutsal kılmak. Tıpkı Şabat başladığında, Şabat’ın normal günler karşısındaki kutsal niteliğini vurgulamak için *Kiduş* yapılması gibi, aynı şekilde Şabat çıkışında da, sona eren Şabat’ın kutsiyetini başlayan normal günlerden ayırma amacıyla *Avdala* yapılır. *Avdala* sırasında, Şabat’ı kutsal kılmış olan *A-Şem*’e teşekkür ederiz.

Anşe Keneset Agedola’nın *Avdala* uygulamasını tesis etmesinden önce *Avdala* için sabit bir metin yoktu. Bunun yerine Şabat çıkışında (*motsae Şabat*) herkes kendi anlayışı ve ifade kabiliyeti doğrultusunda Şabat’ın normal günlerden ayrı ve farklı olduğunu dile getirirdi. *Anşe Keneset Agedola* – yani Ezra A-Sofer’in başkanlığındaki büyük *bet dinin* (Büyük Meclis) üyeleri – tüm dualarımız için sabit metinleri belirlemişlerdir ve buna *Avdala* metni de dâhildir.

MASEHET HULİN
PEREK 2:
AŞOHET

Gırtlaktan Şehita

Yaprak Bu yaprakta *Masehet Hulin*'in "Aşohet" başlığını taşıyan ikinci *perek*i başlanmaktadır. Bu *perek*, *şehita alahalarını* ele alır.
27 *Şehita* hayvanın neresinden yapılır? Gırtlğından.
Sefer A-Hinuh (*mitsva* 451), *şehitanın* neden gırtlaktan yapıldığına dair iki sebep verir:

a. Kutsal *Tora*'mız kan içmeyi yasaklamıştır. Ve bir hayvan veya kuşu kestikten sonra, etlerini, içlerinde kalmış olan kanı çıkarmak amacıyla tuzlarız. Kesim işlemi gırtlaktan yapıldığı zaman, hayvanın bedeninden, kesim başka yerden yapıldığı takdirde çıkacak olan miktardan çok daha fazla kan çıkar. Bu şekilde, geriye kalan kan daha az olur, tuzlama yoluyla giderilebilir ve biz de kan yeme yasağını ihlal etmeyiz.

b. Bu kesim yöntemi, hayvana, hayvan öldürmenin diğer tüm yöntemlerine göre çok daha az acı verir.

Alaha LeMoşe MiSinay

Yaprak *Şehitanın* gırtlaktan yapılması gerektiğini öğrendik.
28 Ama dikkat ederseniz, *Tora*'nın tüm pasuklarını tek tek inceledik bile, *şehita* işleminin gırtlaktan yapılması gerektiğine dair yazılı hiçbir şey bulamayız. Bu *alahayı A-Şem*, Moşe Rabenu'ya Sinay Dağı'nda öğretmiştir ve bu, "*Tora Şebeal Pe*" (Sözlü *Tora*) konusunda çok belirgin bir örnektir.

Kutsal ve Mübarek Tanrı, Moşe Rabenu'ya isteyen herkesin kendisi için hayvan kesebileceğini söylemiştir: "*A-Şem'in sana verdiği sığırından ve davarından [hayvanları]... sana emretmiş olduğum şekilde... kesip yiyebileceksin*" (*Devarim* 12:21). Ama acaba *A-Şem*, nasıl *şehita* yapılacağını Moşe'ye nerede emretmiştir?

Sinay Dağı'nda, *A-Şem*, Moşe'ye, *Tora*'da yazılı olmayan çok sayıda *alaha* öğretmiştir ve bu, *Tora Şebeal Pe*'dir. Böylece Moşe Rabenu, *şehita* işleminin gırtlaktan yapılması gerektiğini, *şehita* yapılırken gırtlğı ne kadar kesmek gerektiğini, *şehita* işleminin neyle yapıldığını, hangi *şehita* işlemlerinin geçersiz olduğunu ve *şehitayla* ilgili daha birçok *alahayı* Sinay Dağı'nda öğrenmiştir.

Tsipori (devam)

O dönemde şehre yabancılardan oluşan büyük bir nüfus yerleşmiştir ve Bar Kohba isyanından sonra da şehre Yahudi göçü başlamıştır.

Tsipori'de faaliyet gösteren hahamlar arasında Rabi Yose, Raban Şimon ben Gamliel ve Rabi Yeuda A-Nasi (Rabi

sayılabilir. Rabi, Tsipori'de *Sanedrin*'in başkanı olarak görev yapmış ve *Mişna* eserini de orada mühürlemiştir. Onun vefatından sonra *Sanedrin* Teverya şehrine geçmiştir.

Tsipori'deki Yahudi yerleşimi MS 10. yüzyıla kadar devam etmiştir.

Harita
Üzerinde

Devamı
33'te

Bir Goy'la Birlikte Şehita

Yaprak

29

Uzak bir köyde goylarla yaşayan bir Yahudi vardı. Günlerden bir gün, hayvanlarından birini, kesmek üzere avluya çıkardı. Bir şey almak için kısa bir süreliğine eve girdi ve avluya geri döndüğünde, *goy* komşusunun hayvanı kesmeye başladığını görünce dehşete kapıldı! “İvan! Ne yapıyorsun?” diye haykırdı telaştan çatlamış bir sesle. Hemen koşup bıçağı komşusunun elinden aldı ve *şehitaya* devam etti. Daha sonra *alahanın* ne olduğunu öğrenmek için hahama başvurdu. Ona şöyle dedi: “*Goy* olan komşum *kane* ve *veşetin* (*simanim*) sadece küçük bir kısmını kesti; bunların çoğunluğunu ben kestim ve eğer doğru hatırlıyorsam, sayın haham, *simanimin* hepsini değil de sadece çoğunu kesersek bile *şehita* geçerli olmalı. *Şehitanın* küçük bir kısmını bir *goy* yapmışsa ne fark eder? Esas olan, *simanimin* çoğunu benim kesmiş olmam. Acaba haklı mıyın sayın haham?”

Haham cevap verdi: “Değerli dostum! Bu hayvanı yemek yasak, çünkü *şehita* işlemi aynı zamanda bir *goy* tarafından da yapıldı.”

Bir Kerede İki Hayvanı Birlikte Kesmek

Yaprak

30

Şohet Rabi Zeev’le karşılaştık ve ondan bir ricada bulunduk: “Lütfen bize *şehita* ile ilgili ilginç birkaç *alaha* anlatır mısınız?”

“Büyük bir zevkle” dedi Rabi Zeev. Bir sandalyeye oturdu ve bu yaprakta öğrendiğimiz bazı *alahaları* anlatmaya başladı:

“Bir düşünün. Adamın biri iki hayvan alıyor. Onları toprağa yan yana yatırıyor. Sonra uzun bir bıçak alıyor ve bir kerede iki hayvanı birden kesiyor. Acaba bu *şehita* işlemi geçerli midir?

“*Mişna* bu *şehitanın* geçerli olduğunu söylüyor.

“Başka bir örnek dinlemek ister misiniz? Buyurun:

“Acaba hiç iki yanında sapı olan bir bıçak görmüş müydünüz? Bir zamanlar böyle bıçaklar kullanılırdı. Bıçağı, her biri bir sapından olmak üzere karşılıklı olarak iki kişi tutar ve hayvanı birlikte keserlerdi. Biri bir tarafta, diğeri de diğer tarafta durur ve bıçağı birlikte ileri-geri götürürlerdi. *Mişna* bu *şehita* işleminin de geçerli olduğunu söylüyor.”

Kim Kimdir?

Yisrael’in Büyükleri

Yakın dönemde yaşamış en büyük haham ve *posek*lerden biri ve “Ortodoks” tabir edilen Yahudiliği şekillendirenlerdendir. Kitabı “*Hiduşe Torat Moşe Sofer*” nedeniyle *Hatam Sofer* olarak adlandırılır.

Hatam Sofer, Macaristan’ın Pressburg (veya Prasiburg; günümüzde Slovakya’nın başkenti Bratislava) şehrinde *rav* ve *roş yeşiva* olarak görev yapmıştır. Tora’daki büyüklüğü sebebiyle Avrupa çapında ünlenmiş ve tüm Yisrael büyükleri arasında muazzam bir hayranlığa nail olmuştur. Vermiş olduğu *alaha* kararları hem Macaristan’da hem de diğer Yahudi cemaatlerinde kabul görmüştür. Öğrencilerinin birçoğu farklı yerlerde *yeşivalar* kurmuş ve birer *rav* olarak görev yapmıştır.

Hatam Sofer, kendi döneminde

yayılmaya başlayan laik yaşam ve *Askala* hareketine karşı verdiği mücadeleyle ünlüdür. Uygulama ve geleneklerin değişiklik yapılmaksızın korunması için kararlılıkla mücadele etmiştir. Bu konuda ünlü bir sloganı vardır: “*Hadaş, asur min A-Tora*” (yeni, Tora’dan kaynaklanan bir yasaktır). Bu ifade aslında Tora’nın “*hadaş*” adı verilen yasağı (bkz. II. Kitap, sayfa 146 ve IV. Kitap, sayfa 99) için söylenmiştir, ama kendisi bunu ödünç alarak, yeni âdet ve uygulamalar çıkarmanın yasak olduğunu belirtmek için de kullanırdı. Bununla birlikte, Tora öğreniminin hesabına olmadığı sürece, bilim öğrenimine ve diğer Tora-dışı öğrenimlere karşı değildi. Erets-Yisrael’i çok severdi ve öğrencilerini buraya göç etmeye teşvik etmiştir.

**Rabi
Moşe Sofer
“Hatam Sofer”
(5538-5585)
(1762-1839)**

Şehita Sırasında Neye Niyetlenmek Gerekir?

Yaprak
31

Melamed Rabi Şimşon, sınıfa, dersin başlaması gereken saatten biraz daha erken girdi. Çalışkan öğrenciler sınıfta çoktan hazır bekliyorlardı ve Rabi Şimşon “Sorumu, teneffüs zamanını kullanarak şimdiden sormamı ister misiniz?” dedi.

- Evet!!!
- Güzel! Dinleyin! Acaba bir *şohet*, *şehita* işlemini yaptığı sırada aklında herhangi bir *kavana* (niyet) tutmalı mıdır, yoksa herhangi bir *kavana* tutmasına gerek yok mudur?

Bu yaprakta Rabi Natan’ın sözlerini öğreniyoruz: “*Şehitat hulin* (kutsiyet amaçlı – yani *korban* – olmayan, sadece et yemeyi hedefleyen hayvan kesimi) için *kavana*ya gerek yoktur.” Hiçbir niyet tutma şartı yoktur; sadece kesim yapmak yeterlidir.

Bunun da ötesinde, diyelim ki bir adam *şehita* bıçağını fırlattı ve bıçak havada uçarken *kaşer* bir kuş veya çiftlik hayvanının boynuna rast gelerek onu kesti. Eğer kontrol sonrasında *simanimin* (yemek ve soluk boruları) kuralın gerektirdiği şekilde kesilmiş olduğu görülürse, o zaman *şehita* işlemi geçerlidir! Ama eğer bıçak herhangi bir nedenle masadan düşmüş ve bir hayvanın boynunu kesmişse, bu *şehita* işlemi geçersizdir. Neden? Çünkü evet, *şehita* sırasında özel niyetler tutmaya gerek yoktur, ama yine de eylemin bir insan tarafından yapılmış olması gerekir. Bir bıçak fırlatıldıysa ve havadayken bir hayvanı kestiye, bu bir insanın eylemidir. Ama masadan bir bıçağın düşmesi bir insanın eylemi değildir ve bu nedenle kesim geçersizdir.

İnek ve Balkabağı

Yaprak
32

Bu yaprakta öğrenilen *Gemara*, kızıl bir ineğin (*para aduma*) kesilme işlemi sırasında başka bir iş yapmanın yasak olduğunu öğretmektedir.

Dikkat edin: Diyelim ki bir Koen, *para adumayı* kesmek için çok uzun bir bıçak kullanıyor. Ve tam da bıçağın ulaştığı yerde bir balkabağı veya karpuz var. Böylece, hayvan kesildiği sırada bu balkabağı da kesiliyor. İki kere böyle bir durum yaşanıyor ve birinde balkabağının kesilmesinin *para adumayı* geçersiz kıldığına karar verilirken, diğerinde balkabağının kesilmesinin *para adumayı* geçersiz kılmadığına karar veriliyor. Bu nasıl olabilir?

Her şey düşünceye bağlıdır.

Eğer Koen kesim sırasında balkabağını da kesmeyi düşünmüş ve buna niyetlenmişse, o zaman *para adumayı* kestiği sırada başka bir işi de beraber yapmıştır ve bu nedenle *para aduma* geçersiz olur. Ama eğer kesim sırasında balkabağını hiç düşünmemişse ve balkabağı sırf rastgele orada olduğu için kesilivermişse, o zaman *para aduma* geçerlidir, çünkü bu durumda Koen, *para adumayı* kestiği sırada başka bir iş yapmış sayılmaz.

Tsipori (devam)

Bağımsızlık Savaşı sırasında kasaba, Dekel Harekâtı çerçevesinde ele geçirilmiş ve buranın Arap sakinleri kaçmıştır. 1949 yılında, antik Tsipori kentinin bulunduğu tepenin eteklerinde Tsipori adlı *moşav* kurulmuştur.

Şehirde çok sayıda arkeolojik bulgu keşfedilmiştir. Bunlar arasında antik bir sinagog, Roma dönemine ait bir villa ve tiyatro ve çok eski bir su tedarik sistemi de vardır.

H a r i t a
Üzerinde

SON

Ellerdeki Tuma

Yaprak

33

Bu yazımızda ellerdeki *tuma* konusunu öğreneceğiz.

Eliyle bir ölüye dokunan kişi bütünüyle *tame* olur; yani sadece eli değil, tüm bedeni *tame* olur. Hahamlarımız özel bir kanun koyarak, “*rişon le-tuma*” derecesindeki bir *tuma* kaynağına dokunan ellerin, “*şeni le-tuma*” derecesinde *tame* olmalarına hükmetmişlerdir.

Açıklayalım: Bir ölü “*avi avot a-tuma*” (başlıca *tuma* kaynaklarının babası) olarak adlandırılır. Ona dokunan bir kişi “*av a-tuma*” (başlıca *tuma* kaynağı) haline gelir. Bir “*av a-tuma*”ya temas eden biri de “*rişon le-tuma*” (*tuma* kaynağından birinci derecede etkilenmiş) olarak adlandırılır. Hahamlarımızın koydukları bu kuraldaki özgün nokta, sadece ellerin, “*şeni le-tuma*” (*tumadan* ikinci derecede etkilenmiş) düzeyinde *tame* hale gelmesidir. Hahamlarımız insanların *tuma* konusunda dikkatli olmaları için bu kuralı öngörmüşlerdir.

Hahamlarımızın koydukları diğer bir kurala göre eğer bir kişi ellerini *tumaya* karşı korumamışsa, bu kişinin *tame* bir şeye dokunmadığı biliniyorsa bile, ellerini yıkamadığı sürece elleri *tamedir*. Bu nedenle, *teruma* yiyen Koenlerin, onu yemeden önce *netilat yadayim* yaparak ellerini arındırmaları gerekir. Çünkü *teruma* kutsaldır ve eğer ellerini korumadıysa elleri *tamedir*.

Hahamlarımız bu kurala bir ekleme yaparak, hem insanların ellerini saf tutmaya alışmaları amacıyla hem de kutsiyet ve temizlik gibi sebeplerle, sadece Koenlerin değil, herkesin ekmek yemeden önce *netilat yadayim* yapmasına hükmetmişlerdir (bkz. *Mişna Berura*, 158:1).

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

Polonya'daki en büyük *Admor*lardandır. [“*Admor*” sözcüğü “*Adonenu Morenu veRabenu*” (efendimiz, hocamız ve *ravımız*) sözcüklerinin baş harflerinden oluşturulmuştur ve Hasid gruplarının liderlerine verilen bir unvandır.] Gençliğinde ticaret ve eczacılıkla uğraşmış, yabancı diller ve çeşitli bilimleri öğrenmiştir. Düğününden sonra Hasidizm'e yakınlaşmış ve önce A-Hoze MiLublin'in (bkz. VI. Kitap, sayfa 217), daha sonraları da “A-Yeudi A-Kadoş”, Pşisha'lı (Przysucha) Rabi Yaakov Yitshak'ın öğrencisi olmuştur.

Rabi Simha Bunim, A-Şem'e yönelik ibadette A-Yeudi A-Kadoş'un izinden

gitmiştir. Burada içsellikte derine inmek, konulara derinlemesine odaklanmak, yüzeysellikten, taklitten ve mucizcilik eylemlerinden uzaklaşmak ön plandaydı. Rabi Simha Bunim, özgün ve kendine has fikre sahip, bilge biri olarak ünlenmiştir. Dünyadaki genel yaşamı tanıyor olması sayesinde, Tora'nın yolundan ayrılmış olan Yahudilere nasıl yaklaşacağını ve onları tekrar Tanrı ibadetine nasıl çekeceğini biliyordu.

Vefatından sonra, takipçileri, Kotzk'lu Rabi Menahem Mendel'i onun mirasçısı olarak benimsemişlerdir.

**Pşisha'lı
Rabi Simha
Bunim**
(5527-5587)
(1765-1827)

Sıvılardaki Tuma

Yaprak

34

Bu yazımızda sıvılardaki *tuma* konusu üzerinde duracağız. Tora kanununa göre *hulin* olan, yani kutsal nitelik taşımayan yiyecek ve içecekler, yalnızca “*rişon le-tuma*” veya daha yüksek düzeydeki bir *tuma* kaynağı olan bir eşya veya insandan *tuma* kapar.

Hahamlarımız, *hulin* sınıfında bile olsa, bir sıvının, “*şeni le-tuma*” düzeyindeki bir kaynaktan da *tuma* kapabilmesine hükmetmişlerdir. [“*Rişon le-tuma*”dan *tuma* kapan bir şey “*şeni le-tuma*”, yani “*tumadan* ikinci derecede etkilenmiş” hale gelir.] Ve dikkat edin, Hahamlarımız, koydukları bu kural doğrultusunda, bu şekilde *tuma* kapmış bir sıvının, “*rişon le-tuma*” düzeyinde olmasına hükmetmişlerdir!

Örnek verelim: Reuven ölmüştü ve şimdi “*avi avot a-tuma*” durumundaydı. Şimon, müteveffa Reuven’e dokundu ve şimdi “*av a-tuma*” durumunda. Sonra Levi, Şimon’a dokundu ve şimdi “*rişon le-tuma*” durumunda. Ardından Yeuda, elleriyle Levi’ye dokundu. Önceki yazımızdan hatırlayacağınız üzere, şimdi Yeuda’nın elleri “*şeni le-tuma*” düzeyinde *tamedir*. Bu aşamada, eğer Yeuda bir sıvıya dokunursa, bu sıvı, Yeuda’dan bile daha yüksek düzeyde *tame* olacaktır, çünkü Yeuda’nın – kendisi bile değil – sadece elleri, “*şeni le-tuma*” düzeyindedir, ama bu sıvı, daha yüksek bir düzey olan “*rişon le-tuma*” düzeyinde *tamedir*.

Hulin Sınıfındaki Yiyecekleri Tumadan Kaçınarak Yemek

Yaprak

35

Günümüzde ne yazık ki hepimiz *tameyiz*, çünkü *tame* insanların üzerine *para adumanın* külünün karıştırıldığı sudan serpilmesi olanağına sahip değiliz. Eskiden herkes *tuma* konusunda dikkatli davranırdı, çünkü herkes kendi ürünlerinden Koenler için *teruma* ayırmakla yükümlüydü. Ayrıca birçok kişi *korbanlar* yapıp bunların etinden yerdı. Ve tabii ki, *teruma* ve *korban* etleri gibi kutsal niteliğe sahip yiyecekleri *tame* halde yemek yasaktır. Hatta bunlara *tame* ellerle dokunmak bile yasaktır.

Ama o dönemlerde sadece kutsal nitelikli yiyecekleri değil, *hulin* sınıfındaki, yani kutsal niteliğe sahip olmayan yiyecekleri bile *tumadan* sakınmaya özen gösterirlerdi. Çünkü *tame* yiyecekler yememek daha yüksek bir düzey sayılır. Hahamlarımız bu sonucu Tora’nın bir talimatından çıkarmışlardır: “*Kendinizi kutsal kılın ve kutsal olun*” (Vayikra 11:44). Bu pasukta Tora, Bene-Yisrael’e, mümkün olduğu zamanlarda, *hulin* sınıfındaki yiyecekleri de manevi saflık içinde yemeleri talimatını vermektedir.

Bene Berak

Bene Berak, Guş Dan adı verilen bölgede yer alan bir şehirdir. Bu şehre bu isim, günümüzdeki yerinden çok uzakta olmayan Bene Berak adlı antik şehir nedeniyle verilmiştir. I. Bet-Amikdaş Dönemi’nde antik Bene Berak şehri, Peliştilerin yaşadığı bir yerdi ve II. Bet-Amikdaş Dönemi’nde burası bir Yahudi şehri haline gelmişti. Yeoşua Kitabı’nda

bu şehirden, Dan Kabilesi’nin toprak mirası dâhilinde, sahil şeridindeki Pelişti şehirleri arasında bahsedilmektedir. Asur Kralı Sanheriv’in, Yeuda Kralı Hizkiyau döneminde Erets-Yisrael’de çıkmış olduğu seferleri anlattığı vakayınamesinde de Bene Berak’ın adı Pelişti şehirlerinden biri olarak geçmektedir.

Harita
Üzerinde

Devamı
37’de

Nehirden Geçen Korban

Yaprak Rabi Şelomo çok heyecanlıydı. Yanındaki hayvanla Şiloah pınarını geçmiş ve Ar Abayit'e (Tapınak Tepesi) çıkmıştı. Bugün, Mizbeah için adanmış olduğu Şelamim-korbanını gerçekleştirmeye nail olacaktı. Ar Abayit'te Koenler onu karşıladılar, hayvanı herhangi bir kusuru olmadığından emin olmak üzere kontrolden geçirdiler ve *korban* işlemleri için onu Azara'ya (Bet-Amikdaş'ın avlusu) aldılar. Bir Koen hayvanı *shehita* ile kesti ve ardından hayvanın çeşitli organları ayrılmaya başladı. Ve işte... hayvanın bağırsaklarının içinde küçük bir metal alet buldular. Rabi Şelomo'nun yüzü solmuştu. "Eyvah!" dedi. "Bu alet *tame*! Acaba hayvanın eti de bu *tame* alet yüzünden *tame* olmuş mudur?"

Görevli Koen, Rabi Şelomo'ya yaklaşarak ona şöyle dedi: "Rabi Şelomo, iyi dinle. Sana bir şeyi açıklamam gerekiyor.

Hayvanların canlı oldukları sürece *tuma* kapmadıklarını mutlaka biliyorsunuzdur. Bir hayvan sadece öldükten sonra *tuma* kapabilir. Ama öldükten sonra *tuma* kapabilmesi için de öncelikle su veya başka bir sıvıyla temas etmiş olması gerekir (yedi sıvıdan biriyle; bkz. I. Kitap, sayfa 181). Hayvanın hâlâ biraz nemli olduğunu görüyorum. Acaba onunla birlikte nehirden mi geçtin?"

"Evet, doğru" diye cevap verdi Rabi Şelomo.

"Öyleyse," dedi Koen, "hayvan bu *tame* alet yüzünden gerçekten de *tame* oldu. Çünkü kesilmesinin ardından hâlâ üzerinde su var ve bu su onu, *tame* aletten *tuma* kapmaya elverişli hale getiriyor."

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

Büyük Polonya hahamlarındandır. "A-Gaon MiLisa" (Lisa'lı Gaon) olarak adlandırılır. Köklü bir hahamlar ailesine mensuptur ve Haham Tsevi'nin torununun oğludur. Lisa (Lissa) şehrinin hahamı olarak görev yapmıştır ve onun döneminde şehirdeki *yeşivaya* yüzlerce öğrenci katılmıştır.

Rabi Yaakov, kendi döneminde yayılmaya başlayan Reform hareketiyle ödün vermeksizin mücadele etmiş ve Rabi Akiva Eger ve Hatam Sofer gibi diğer Tora büyükleriyle temas içinde olmuştur.

Özellikle *alaha* alanındaki eserleriyle ünlenmiştir. Bunlar arasında öncelikle

"Şulhan Aruh Yore Dea" üzerine "Havat Daat" adlı açıklama eseri sayılabilir. Ayrıca "Şulhan Aruh Hoşen Mişpat" üzerine, "Ketsot A-Hoşen" (bkz. VI. Kitap, sayfa 224) açıklamaları hakkındaki çekincelerine yer veren "Netivot A-Mişpat" adlı eseri de ünlüdür. Benzer şekilde, Rabi Yaakov, Talmud'daki *agada* öğretileri hakkında açıklamalar ve Tanah'ın *Megila* adı verilen beş kitabı (Şir Aşirim, Rut, Eha, Koelet, Ester) üzerine açıklamalar da dâhil olmak üzere daha birçok eser vermiştir.

Ünlü öğrencilerinden ikisi, Rabi Tsvi Kalisher ve Rabi Eliyau Gutmaher, *Tsiyonut* hareketinin müjdecilerindendi.

**Lisa'lı Rabi
Yaakov**
(5530-5592)
(1770-1832)

Korban Neden Tame Olmadı?

Yaprak

37

Önceki yazımızda Rabi Şelomo'dan bahsetmiştik. Ne yazık ki, Rabi Şelomo'nun *korban* olarak getirdiği hayvanıyla birlikte geçtiği nehrin suları, hayvan kesildikten sonra da hâlâ onun üzerinde kaldığından, karnında buldukları *tame* alet nedeniyle hayvan *tame* olmuş ve *korban* olarak işlemlerini yapmak mümkün olamamıştı. Görevli Koen, Rabi Şelomo'ya, bir yiyeceğin, su veya başka bir sıvıyla temas etmediği sürece henüz *tuma* kapmaya elverişli olmadığını açıklamıştı. Hayvan kesildikten sonra üzerinde kalmış olan su, onun söz konusu aletten *tuma* kapmasına neden olmuştu.

Rabi Şelomo hâlâ üzgün üzgün orada dururken, kesilen başka bir *korban*ın da o *tame* alete değdiğini fark etti! Rabi Şelomo hemen Koen'e giderek sordu: "Bir yiyeceği *tuma* kapmaya elverişli hale getirebilecek sıvılardan biri de kandır. Kesilen *korban*ın üzerinde kan olduğuna göre, bu hayvan da *tuma* kapmaya elverişli hale gelmiş olmalı. Şimdi, *tame* alete değdiği için bu hayvan da mı *tame* oldu?"

Görevli Koen, Rabi Şelomo'yu sakinleştirerek ona "Rabi Yohanan'ın önceki sayfanın sonunda öğrettiği özel bir *alaha* var" dedi: "*Korbanların* kanı, onları *tuma* kapmaya elverişli hale getirmez."

Neden Şehita Öncesinde Hayvan Şoklanmaz?

Yaprak

38

Yabancıların Yahudilere olan nefretinin dışavurumlarından biri de, nesiller boyunca Yahudilerin *şehita* yöntemiyle yaptıkları hayvan kesimine yönelik muhalefetleri olmuştur. Hattayakındönemdebile Yahudilere "Hayvanı kesmeden önce onu elektrik şokuyla şoklayın. Şoka girdiği zaman *şehitanın* acısını duymayacaktır" diyenler olmuştur. Ancak Yahudiler bunu kesin bir dille reddetmişlerdir.

Neden?

Çünkü bu yaprakta öğrenilen *Gemara*'da, sağlık durumu iyi olmayan bir hayvan kesildiği takdirde *şehita* işleminin geçerli olmadığı söylenmektedir. Bu işlemin geçerli sayılması için hayvanın, *şehita* işlemi sona ermeden önce, yani *şehita* nedeniyle değil de sağlık durumundaki bozulma nedeniyle ölmediğinden emin olunabilmesi gerekir. Ama elektrikli şok yönteminde hayvanın hayatı tehlikeye girdiğinden, hayvanı kesip etini yemek mümkün değildir; çünkü hayvanın *şehita* tamamlanmadan hemen önce bu şok nedeniyle ölmüş olmadığından emin olmak mümkün değildir.

Bu, söz konusu yöntemi kullanmamak için verilen sebeplerden sadece biridir. Ama şoklanmış bir hayvanı kesmeyi olanaksız kılan, *alaha* kaynaklı başka birçok sebep daha vardır.

Bene Berak (devam)

II. Bet-Amikdaş Dönemi'nin sonundan itibaren Bene Berak, Talmud Bavli'nin birkaç farklı yerinde bir Yahudi şehri olarak anılmaktadır. Burası özellikle, Rabi Akiva'nın oturduğu ve hahamların bir araya geldiği bir yer olarak bilinir. Pesah *Agadası*'nda okuduğumuz gibi: "Rabi Eliezer, Rabi Yeoşua, Rabi Elazar Ben Azarya, Rabi Akiva ve Rabi Tarfon, Bene-Berak'ta yaslanmışlar, tüm gece boyunca Mısır

Çıkışı'nı tartışıyorlardı – ta ki öğrencileri gelip onlara 'Öğretmenlerimiz; sabah *Şema*'sını okuma vakti geldi' diyene kadar."

Antik Bene Berak kentinin yeri, Ramat Gan'ın güneyindeki Mesubim kavşağı civarında, Ayalon Parkı sınırları içindeki "Hurbat Bene Berak" diye anılan Bene Berak höyüğü olarak tespit edilmiştir.

**Harita
Üzerinde**

Devamı
41'de

Köle İstemiyorum!

Yaprak
39

Bu yaprakta, bir armağanı almayı reddeden ve ilginç bir *alaha* sorusunun doğmasına neden olan bir adamdan bahsedilmektedir.

Normal şartlarda bir insan kendisine verilen şeyleri almaya karşı gelmez. Bu nedenle herhangi bir armağan bir kişinin bilgisi olmadan bile onun iyeliğine geçirilebilir, çünkü Hahamlarımız bu konuyu,

normalde bir insanın, kendisine verilen bir armağanı mutlaka kabul edeceği yönünde bir varsayımla değerlendirmişlerdir. Örneğin, diyelim ki Reuven Şimon'a yüz şekel vermek istiyor. Reuven Levi'ye gidip, bu yüz şekeli Şimon adına iyeliğe almasını söyleyebilir ve Şimon bu amaçla *kinyan* (iyeliğe geçirme) hareketi yaptığı andan itibaren bu para Şimon'a ait hale gelir.

Bir keresinde Reuven, Levi'ye, orijinal bir armağan vermeye karar vermişti: Kenaani köleler. Reuven Şimon'a giderek, Levi adına bu köleleri iyeliğe almasını rica etti. Daha sonra Levi bu konudan haberdar oldu, ama bir tepki vermedi. Köleleri evine getirmek istediklerinde Levi "Onları bana getirmeyin. Köle istemiyorum!" dedi.

Bu durumda köleler kime aittir? İşte bu, cevabı belirsiz kalmış bir sorudur. Neden? Çünkü iki ihtimal vardır. [1] Belki Levi en başta sessiz kalarak köleleri almaya razı olmuş ve hemen onların sahibi haline gelmiştir, ama daha sonra bundan vazgeçmiştir. Bu ihtimal doğruysa, kişi bir malı iyeliğine aldıktan sonra bundan geri dönemez. [2] Belki de Levi köleleri en baştan beri istememiş, ama onları kendisine getirmek istemelerine kadar bir şey söylememeyi tercih etmiştir. Böyle bir durumda köleleri hiçbir zaman iyeliğine almış değildir.

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

A-Gra'nın öne çıkan öğrencilerinden ve onun Erets-Yisrael'e çıkan öğrencilerinin liderlerindendir.

Rabi Yisrael; Şklov'lu Rabi Menahem Mendel, Rabi Seadya ve Rabi İllel Rivlin ile ortak bir çalışma gerçekleştirerek, yaklaşık yüz elli kişiden oluşan bir grubu organize etmiş ve zorluklarla dolu bir yolculuğun ardından hep birlikte Erets-Yisrael'e gelmişlerdir. Rabi Yisrael Tsefat şehrine yerleşmiş ve daha sonra, ülkedeki Yahudi nüfusu için para toplama amacıyla tekrar Avrupa'ya doğru yola çıkmıştır.

Bunun yanında Yeruslayim'deki "Hurva" sinagogunun yeniden inşaatı için faaliyet göstermiş ve bunu kurtuluş sürecinin başlangıcı olarak görmüştür.

Rabi Yisrael büyük acılar yaşamış, eşi ve tüm çocukları Tsefat şehrinde çıkan bir salgında hayatlarını kaybetmiştir.

Erets-Yisrael'e özgü *mitsvaları* A-Gra'nın sistemine göre ele alan "*Peat A-Şulhan*" adlı kitabı yazmıştır. Tsefat'taki Yahudi cemaatinin bir deprem sonucunda yaşadığı yıkımın ardından Teverya'ya geçmiş ve orada vefat etmiştir.

Şklov'lu
Rabi
Yisrael
(5530-5599)
(1770-1839)

“En Adam Oser Davar Şeeno Şelo”

Yaprak

40

Bu yaprakta öğrenilen kanunlardan biri, Tora öğrenenler arasında oldukça iyi bilinir: “En adam oser davar şeeno şelo” (İnsan kendisine ait olmayan bir şeyi yasaklayamaz).

Rambam ve Şulhan Aruh bu kanuna bazı örnekler getirirler:

Bir kişi nehrin kıyısında durup, orada meydana gelmiş bir su birikintisine sanki bir ilahmış gibi eğilerek putperestlik günahını işlemiştir. Normal şartlarda, putperestliğin hedefi olmuş bir şeyden yararlanmak yasak hale gelir, ama bu kişi bu hareketiyle oradaki suyu yasaklamış değildir, çünkü bu su kendisine ait değildir. Ama eğer suyu ellerine aldıysa, onları iyeliğine almış sayılır ve bu nedenle, eğer daha sonra bu suya eğilirse, putperestliğe dair kanunlar gereğince bu sudan yararlanmak yasak hale gelir.

Başka bir örnek: Bir kişi, arkadaşına ait bir hayvanı putperest tapınma amacıyla kestiye, bu hayvanı yemek (bir görüşe göre – ve tabii ki eğer kesim kurala uygun yapılmışsa) serbesttir, çünkü “insan kendisine ait olmayan bir şeyi yasaklayamaz”. Buna karşılık, eğer bu kişi kendisine ait bir hayvanı bu amaçla keserse, o zaman hayvandan yararlanmak yasak olacaktır.

Deniz Üzerinde Şehita Yapmak Neden Yasaktır?

Yaprak

41

Bu yazımızda ilginç bir *alaha* öğreneceğiz.

Mişna, denizin veya nehrin üzerinde *şehita* yapmanın yasak olduğunu söylemektedir.

Bu yasağın sebebi nedir?

Eski dönemlerde, suyu ilah olarak görüp ona tapan putperestler vardı. Bu kişilerin ibadet uygulamalarından biri, sanki denize veya nehre kurban sunuyormuş gibi, bunların üzerinde hayvan kesmek şeklindeydi. Bu nedenle Hahamlarımız, Yahudilerin, Tanrı esirgesin, sanki putperest amaçlarla kurban kesiyormuş gibi görünmemeleri için, deniz veya nehir üzerinde hayvan kesmelerini yasaklamışlardır.

Peki, deniz yolculuğu yapan ve bir hayvan kesmek isteyen kişi nasıl davranmalıdır? Denizin üzerinde kesim yapması yasaktır. Güvertede kesim yapacak olsa her taraf kanla kirlenecektir. Buna rağmen kesimi güvertede mi yapmalıdır?

Kurala göre, kesimi, kanın doğrudan denize akacağı şekilde geminin dış duvarının üzerinde yapabilir, çünkü bu şekilde yapılan bir kesim, putperestlerin yaptıkları kesimden farklıdır ve böylece bu Yahudi'nin putperest amaçla kesim yaptığı yönünde bir şüphe uyanmayacaktır.

Ama aynı zamanda bu kişinin, kanın içinde toplanacağı bir kabın üzerinde kesim yapması da yasaktır, çünkü insanlar onun bu kanı daha sonra putperest amaçlarla kullanmak için biriktirdiğini düşünebileceklerdir.

MASEHET HULİN
PEREK 3:
ELU TEREFOT

Moşe Dünyadaki Tüm Hayvanları Görmüştür

Yaprak

42

Bu yaprakta *Masehet Hulin*'in üçüncü *perek*i olan *Perek "Elu Terefot"* başlamaktadır. "*Terefot*" terimi, bir hastalık veya yaralanma nedeniyle uzun süre yaşaması mümkün olmayan bir hayvan için kullanılır. Bir hayvanın *terefa* olmasına yol açan hastalıkları, *A-Şem*, Moşe Rabenu'ya Sinay Dağı'nda öğretmiştir. *Terefot* olan bir hayvanı *şehita* ile kesmek, o hayvanın etini yenabilir hale getirmez. Dahası, böyle bir hayvanın sütünü içmek de yasaktır.

Bu yaprakta ayrıca *A-Şem*'in Moşe'ye yönelik sözlerini içeren bir pasuğu da öğreniyoruz: "*Yiyebileceğiniz hayvanlar şunlardır*" (Vayikra 11:2). Buradaki "*şunlardır*" sözcüğü bir şeylere işaret edildiğini belirtir. Kutsal ve Mübarek Tanrı Moşe Rabenu'ya *kaşer* hayvanları öğrettiği zaman dünyadaki her bir hayvan türünü tek tek tutup Moşe'ye göstermiş ve ona "Şu hayvanı yiyebilirsiniz. Şu hayvanı yiyemezsiniz" demiştir. Bu şekilde Tanrı dünyadaki tüm hayvanları Moşe Rabenu'ya göstermiştir.

Yemek Borusu

Yaprak

43

Terefot kanunları çok sayıda ayrıntı içerir ve bu konularda karar verme yetkisine sahip bir *rav* olarak görev yapabilmek için, bu çeşitli ve karmaşık ayrıntıların hepsinde uzman olmak gerekir. Bu yaprakta Rava, yemek borusunun iç içe duran iki dokudan oluştuğunu söylemektedir. Dıştaki doku kırmızı, içteki doku ise beyaz renktedir. Eğer bunlardan sadece birinde delik varsa hayvan *terefa* değildir, ama her ikisi de delikse hayvan *terefadur*, çünkü yemek borusu delik olan bir hayvan *terefadur*.

Dokuların ikisindeki delikler birbiriyle aynı noktada değilse bile hayvan yine de *terefadur*, zira böyle bir durum onun için tehlikelidir, çünkü dokular hareket eder ve iki delik bu şekilde aynı hizaya gelebilir.

Peki, Rava neden içteki dokunun beyaz, dıştağının kırmızı renkte olduğunu söylemiştir?

Bize bir kuralı öğretmek için. Eğer bunun tersi bir durumla karşılaşarsak, yani içteki kırmızı, dıştaki beyaz renkteyse veya her iki dokunun kırmızı veya her ikisinin beyaz olduğu görülürse – bu durumlarda da hayvan *terefadur*.

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

Hasidut akımının dördüncü nesline mensup bir *Admor*'dur. Derin, özgün ve büyük etki sahibi olmuş bir felsefesi vardı. Ukrayna'nın Mejibuj (Medzhybizh) şehrinde doğmuştur. Burası aynı zamanda büyükannesinin babası olan Baal Şem Tov'un da şehriydi. Daha çocukluğunda *A-Şem*'e ibadetin farklı yollarını araştırmaya başlamıştı. Bol bol yalnız kalır, oruç tutar ve dua ederdi. Zorluklarla dolu bir yolculuk sonrasında Erets-Yisrael'e çıkmış ve kısa bir ziyaretin ardından Ukrayna'ya geri dönmüştür.

Rabi Nahman'ın, kendi neslindeki başka *Admor*larla sert görüş ayrılıkları olmuştur.

Benimsediğı yol, çok sert bir muhalefet uyandırmış, ama aynı zamanda çok sayıda *hasidi* de cezbetmiştir. Uman şehrindeki mezarı, özellikle de Roş Aşana'da geniş ziyaretçi kitlelerini çekmektedir. Eseri "*Likute Moaran*", yazmış olduğu başka kitaplar, hikâyeler ve açıklamalar gibi, Breslov öğretisinde temel bir kitap görevi görür.

Ünlü sözleri arasında şunlar sayılabilir: "Her zaman neşe içinde olmak büyük bir *mitsvadur*." "Tüm dünya çok dar bir köprüdür ve esas olan, hiç korkmamaktır." "Dünyada kesinlikle hiç ümitsizlik yoktur."

**Breslov'lu
Rabi
Nahman**
(5532-5570)
(1772-1810)

Böyle Davranmak Gerekir

Yaprak

44

Gemara, her ne kadar kanunun esasına göre yapılması serbestse de, buna rağmen yapmanın uygun olmadığı bazı şeyler olduğunu söylemektedir. Örneğin, diyelim ki bir *dayanın* (yargıç) önüne, iki kişi arasında belirli bir tarlayla ilgili olarak ortaya çıkan bir Tora davası getirildi. Dava taraflarından biri “Tarla benim” diyor ve diğeri “Tarla benim” diyor. Yargıç konuyu araştırıyor, inceliyor ve sonunda tarlanın, dava taraflarından Reuven’e ait olduğuna hükmediyor. Eğer daha sonra Reuven bu tarlayı satışa çıkarırsa, kanunun esasına göre bu *dayanın* o tarlayı almasında bir sakınca yoktur. Ama Hahamlarımız, böyle bir durumda insanların “*Dayan*, Reuven’in bu tarlayı kendisine daha sonra ucuza satabilmesi için davayı Reuven’in lehine karara bağladı” demelerine meydan vermemesi adına, *dayanın* tarlayı satın almamasının daha doğru olacağını söylemişlerdir.

Gemara Rabi Hisda’yla ilgili bir olayı aktarmaktadır. Rav Hisda, *behor* hayvanları, bedensel bir kusurları olup olmadığını görmek üzere kontrol ederdi. Eğer böyle bir kusurları yoksa bu hayvanlar birer *korban* olarak kutsiyete sahiptir ve onları kullanmak yasaktır. Ama eğer bedensel kusurları varsa hayvanlar kutsal değildir ve kullanılabilir. Rav Hisda belirli bir *behor* hayvanın bedensel kusuru olduğuna ve dolayısıyla kutsal olmadığına hükmettiği zaman, bu kararı daha sonra o hayvanı ucuza satın alma amacıyla verdiği yönünde şüphe çekmemek için, böyle bir *behor* hayvanı hiçbir zaman satın almamaya özen gösterirdi.

Sone Matanot Yihye

Yaprak

45

“*Vesone matanot – yihye*” – “*ve hediyeelerden nefret eden – yaşayacaktır*” (Mişle 15:27). Kral Şelomo, Mişle kitabında böyle demektedir. Ve gerçekten de *tsadikler*, başka insanlardan armağanlar kabul etmezler, tüm ihtiyaçlarını karşılayacağı konusunda sadece *A-Şem*’e güvenirlir.

Gemara’nın anlattığına göre Rabi Zera’ya *Nasi*’nin makamından bir hediye gönderildiği zaman, bunu kabul etmeyi reddederdi, çünkü hayatını insanların hediyeleriyle sürdürmek istemezdi. Buna karşılık, *Nasi*’nin evinde bir yemeğe davet edildiğinde giderdi.

Aradaki fark neydi? Bu hediye almayı neden kabul ediyordu?

Rabi Zera bunu şöyle açıklamıştır: “Ben saygın biri olduğum için, beni konuk etmeleri onları şerefendiriyor. Bu yüzden oraya gitmem, onlardan armağan almak sayılmaz.”

Bene Berak (devam)

Mesubim (tam çeviriyle: “yana yaslananlar”) Kavşağı’na bu isim, *Agada*’daki, Pesah gecesi Bene Berak’ta “yaslanarak” tartışan hahamlarla ilgili anlatımdan dolayı verilmiştir.

Günümüzdeki Bene Berak şehri 1924 yılında bir tarım yerleşimi olarak kurulmuştur. Şehri kuranlar, tarımla uğraşmak isteyen Polonya kökenli dindar

bir gruptu. 1933 yılında, “Hazon İş” lakabıyla tanınan manevi lider, büyük *alaha* otoritesi Rabi Avraam Yeşayau Karelitz Bene Berak’a yerleşmiştir ve 1943 yılında büyük Ponivej *Yeşivası* bu şehirde kurulmuştur. Bene Berak’ta *yeşivalar*, Tora ve *tsedaka* kurumları ve Hasid grupları yoğun bir şekilde yer almaktadır.

H a r i t a
Üzerinde

SON

Sirha

Yaprak Bu yapraklarda “*sirha*” konusu ele alınmaktadır. Gelin *sirhanın* ne olduğunu öğrenelim.

46

Akciğeri kaplayan zara yapışık haldeki sümüksü bir maddeye “*sirha*” adı verilir. Bu sümüksü madde, hayvanın *terefa* olabileceğine dair endişe duymak için sebep teşkil eder, çünkü sümüksü maddenin akciğerin içinden çıkmış olması olasıdır. Akciğerden nasıl mı çıkmıştır? Akciğerde bir delinme olmuştur ve sümüksü madde de bu delikten çıkmıştır. Eğer akciğerde delik varsa, hayvan *terefadır*.

Raşi’nin görüşü bu yöndedir.

Baale Tosafot ise, *sirha* ile ilgili endişenin, onun akciğerdeki bir delikten çıkmış olması olmadığı görüşündedirler. Aksine, bazı *sirhalar* akciğere o kadar kuvvetli bir şekilde yapışmıştır ki, *sirhayı* akciğerden ayırmak, onun yapışık olduğu noktada bir delik açılmasına neden olacak ve hayvan da *terefa* olacaktır.

Natan A-Bavli

Yaprak *Gemara* Rabi Natan’ın anlattığı bir olayı aktarmaktadır.

47

“Bir keresinde uzak bir yere seyahat etmişim. Önüme elinde bebeğiyle bir kadın geldi ve bunun, üçüncü oğlu olduğunu söyledi.” Daha önce doğan iki bebek *Berit Mila*’nın ardından ölmüştü. Kadıncağız ne yapacağını bilemiyordu. Acaba üçüncü bebeğine de *Berit Mila* yapmalı mıydı? Rabi Natan bebeğe iyice baktı ve kanın bedeninde henüz iyi bir şekilde dolaşmakta olmadığını gördü. Rabi Natan kadına “Şimdilik oğluna *Berit Mila* yapma, çünkü burada hayati bir tehlike var” dedi. Ardından kadına bebeğin bedeninde bir işaret gösterdi. Bu işarete göre kadın, kanın bebeğin bedeninde ne zaman iyi bir şekilde dolaşmaya başladığını bilebilecek, o aşamada *Berit Mila* işlemi bebeği tehlikeye sokmayacaktı. Kadın öyle yaptı; zamanı geldiğinde oğluna *Berit Mila* yaptı ve bebeğe hiçbir zarar gelmedi. Bu bebeğe, *tsadik* Rabi Natan’ın ismiyle “Rabi Natan A-Bavli” adı verildi.

Rabi Natan kimdir?

Rabi Natan, II. Bet-Amikdaş’ın yıkılışının ardından Yahudiliğin tekrar canlandırıldığı Galil’deki Uşa kentinde *av bet din* olarak görev yapmıştır. Babil’deki *roş agolanın* oğluydu ve *Nasi* Raban Şimon ben Gamliel’e yardımcı olma amacıyla Babil’den Erets-Yisrael’e çıkmıştır.

Kim Kimdir?

Yisrael’in Büyükleri

Büyük Aşkenaz hahamlarındandır. *Mişna* üzerine “*Tiferet Yisrael*” adlı açıklama eserinin yazarıdır. Almanya’da doğmuş önce Dessau’da ve daha sonra Danzig’de (Gdansk, Polonya) *rav* olarak görev yapmıştır. Tora’yı müthiş bir devamlılıkla öğrenmiş ve çok mütevazı ve münzevi bir yaşam sürmüştür. Bazen ardışık üç gün boyunca oruç tutardı. Buna ek olarak, Tora dışı ilim ve bilimlere de büyük merak duyar ve açıklamalarının birçok yerinde kolayca görülebildiği üzere, zamanının keşif ve yeniliklerini yakından takip ederdi.

Mişna hakkındaki “*Tiferet Yisrael*”

açıklamaları “*Yahin*” ve “*Boaz*” adı verilen iki bölümden oluşur. Bunlar Bet-Amikdaş’ın girişinin iki yanında duran sütunların adıydı. “*Yahin*” başlıklı kısım *Mişna*’nın basit anlamını açıklarken, “*Boaz*” kısmı ise özgün ve yeni bakış açılarına yer verir.

Rambam’ın *Mişna* açıklamalarına benzer şekilde, Rabi Yisrael de, birkaç yerde merkezi konular için giriş ve özet yazıları yazmıştır. Bunlardan biri, ruhun devamlılığı ve Gelecek Dünya’nın mahiyeti üzerinde duran “*Deruş Or Ahayim*”dir.

**Rabi
Yisrael
Lifşitz**
(5542-5621)
(1782-1861)

Akciğerin Kontrol Edilmesi

Yaprak

48

Önceki yapraklarda, kesilen bir hayvanın akciğerinde yapılan kontrol sırasında bir delik bulunduğu takdirde hayvanın *terefa* ve yenmesinin de yasak olduğunu öğrenmiş, *sirhanın* ne olduğunu açıklamıştık.

Bu yazımızda akciğerin kontrolü hakkında *Şulhan Aruh*'ta (*Yore Dea* 36:4) yazılı olan ilginç bir bilgiyi öğreneceğiz.

Akciğer bir balon gibidir; hayat boyunca içine hava çekilir ve bu hava sonra dışarı verilir. Eğer hayvan kesildikten sonra akciğeri şişirildiği zaman bir hava çıkışı sesi duyulursa ne yapılır?

Eğer hava çıkış sesinin tam olarak nereden geldiğini görmek mümkünse, bu yerin üzerine bir şey, örneğin biraz su konur. Eğer su sallanıyorsa, bu bir deliğin varlığına işaret eder. Delikten hava çıkmakta ve suyu sallamaktadır; dolayısıyla hayvan *terefadır*.

Eğer sesin geldiği yer tespit edilemiyorsa, akciğer ılık suya sokulur. Suda kabarcıklar oluştuğu görülüyorsa, bu, akciğerde bir delik olduğunun göstergesidir. Eğer kabarcıklar görülmiyorsa hayvan *kaşer*dir. Öyleyse neden hava çıkış sesi duyulmuştur? Çünkü akciğerde zarlar vardır ve anlaşılan, duyulan hava sesi iki zar arasına sıkışmış olan havadan gelmektedir. Duyulan ses, iki zar arasında meydana gelen hava sıkışmasının sesidir.

Lod

Erets-Yisrael'in merkez bölgesinde, Ono Ovası'nın göbeğinde bulunan bir şehirdir. Burası Erets-Yisrael'deki en eski şehirlerden ve yerleşimin hiçbir zaman kesintiye uğramadığı sayılı birkaç şehirden biridir. Şehrin bulunduğu yerde, Taş Devri'nden kalma bir yerleşimin kalıntıları keşfedilmiştir. Lod, Tanah'ın Divre Ayamim kitabında, Binyamin

Kabilesi tarafından, anlaşıldığı kadarıyla Kral Yoşiyau'nun döneminde inşa edilmiş olan şehirlerden biri olarak anılmaktadır. *Masehet Megila*'da ise burası, Yeoşua bin Nun'un döneminde surlarla çevrili olan bir şehir olarak sayılmaktadır. Ezra ve Nehemya kitaplarında Babil sürgününden dönenler arasında da Lod sakinlerinden bahsedilmektedir.

**H a r i t a
Üzerinde**

Devamı
45'te

Anormal Yılan

Yaprak

49

Hahamlarımız, üzeri örtüsüz, açık bir şekilde duran bir suyu içmenin yasak olmasına hükmetmişlerdir. Bu yasağın ardındaki sebep, bu sudan bir yılanın da içmiş ve bu sırada içine zehrini bırakmış olabileceği yönündeki endişedir. Bir kişi bu sudan içmiş ve hiçbir şey olmamışsa bile, başka bir kişinin bundan içmesi hâlâ yasaktır, çünkü zehrin suyun dibine çökmüş olabileceğinden endişe edilir ve bu durumda şimdi sudan içecek olan kişi zarar görecektir. *Şulhan Aruh* (Yore Dea 116:1), yılanların aramızda pek görülmediği günümüzde üzeri açık kalmış bir sıvıyı içmenin serbest olduğunu yazar.

Bu yaprakta aktarılan bir *Barayta*, beş tür sıvı söz konusu olduğunda, üzerleri açık kaldığı takdirde bunlardan bir yılanın da içmiş olabileceği yönünde endişeye, geçmiş dönemlerde bile yer olmadığını belirtmektedir. Bu beş sıvı şunlardır: Salamura, sirke, yağ, bal, balık yağı.

Rabi Şimon farklı görüşteydi ve bu beş sıvı bile açıkta kaldıysa, bir yılanın gelip bunlardan içmiş ve içlerine zehrini bırakmış olabileceğinden endişe edilmesi gerektiğini söyledi. Bir de ekleme yaptı: “Tsidon şehrinde bir yılanı balık salamurasını içerken bizzat gözlerimle gördüm!”

Hahamlar ona şöyle dediler: “O yilandan kanıt getiremezsin, çünkü biz, yılanların doğasını ve salamura içmediklerini biliyoruz. Anlaşılan senin gördüğün yılan anormaldi ve bu nedenle diğer tüm yılanlar için onu kanıt olarak gösteremezsin.”

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

19. yüzyılda yaşamış büyük Polonyalı hahamlardandır. Ünlü bir *rav*, *posek* (*alaha* otoritesi) ve *darşandır* (hatip). Rabi Şelomo henüz çocukken anne ve babasını kaybetmiş ve kendi olanaklarıyla Tora öğrenmiştir. Kısa bir süre içinde neslindeki büyük hahamlar arasında ünlenmiştir. Genç yaşına rağmen, dehası nedeniyle diğer hahamlar ona büyük onur gösterirler ve onu sıra dışı övgülerle methederlerdi. Rabi Şelomo, Tora'nın tüm uzmanlık alanlarında yüz elli kadar eser oluşturmuş ve binlerce *alaha* sorusuna

cevap vermiştir.

Rabi Şelomo, Brody şehrinde *rav* olarak görev yapmıştır. Tora öğreniminin yanında, *tsedaka*, *gemilut hasadim* ve cemaatin ihtiyaçlarıyla da çokça ilgilenmiştir. Kararlılıkla *alahanın* bekçiliğini yapar ve şiddete yatkın, tehlikeli rakipler karşısında bile fikrini ifade etmekten kaçınmazdı.

Bilgeliği, Yahudi olmayanlar arasında da ünlenmişti ve bazı zamanlarda onlar da hukuki konularda sorular sormak üzere kendisine başvurulardı.

**Rabi
Şelomo
Kluger**
(5545-5629)
(1785-1869)

İlginç Çözüm

Yaprak

50

Bir keresinde Rava'nın önüne bir hayvanın, üzerinde delik bulunan bağırsağı getirilmiş ve bu hayvanın *terefa* olup olmadığı konusunda karar vermesi istenmişti. Bu konudaki kurala göre, eğer bu deliğin henüz *şehita* anında bile var olduğu biliniyorsa, hayvanın *terefa* olduğu açıktır. Ama bu olayda, deliğin *şehita* anında var olup olmadığı konusunda emin olamıyorlardı. Belki de bu delik *şehitadan* sonra kasapların eliyle açılmıştı. Rava bağırsakları aldı ve üzerlerinde ikinci bir delik açtı. Eğer yeni deliğin rengi, ilk deliğin rengiyle aynıysa, bu, ilk deliğin de *şehitadan* sonra meydana geldiğinin kanıtı olacaktı. Ama eğer iki delik farklı renklerdeyse, bu, ilk deliğin *şehita* anında zaten var olduğunun işareti sayılacaktı. Rava yeni deliğe dikkatle baktı ve renginin ilk deliğinkinden farklı olduğunu gördü.

O sırada Rava'nın oğlu Rav Meşarşiya oraya geldi. Parmaklarıyla yeni deliği yokladı ve aniden, deliğin renginin ilk deliğin rengine dönüştüğünü gördüler. Rava ona "Bu bilgiyi nereden biliyorsun?" diye sordu. Rav Meşarşiya cevap verdi: "Kendi kendime, bu bağırsakları sana getirmelerine kadar onlara birçok elin dokunmuş olduğunu düşündüm. Bu nedenle öncelikle yeni deliği elle biraz yoklamak ve rengin ilk deliğinkiyle aynı olup olmadığını bundan sonra kontrol etmek gerektiğini anladım."

Çivi Yemek

Yaprak

51

Büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar yemek yedikleri zaman, yediklerini dikkatli bir şekilde kontrol etmezler ve bu nedenle, yiyeceklerinin içine metal parçaları, çiviler, vidalar vb. karıştırırsa, bunları da yiyecekleriyle birlikte yerler. Bir hayvanın karnına yabancı bir madde girdiği zaman, bedeni bunu yiyecekten ayırır ve bu madde, diyaframın bitişiğindeki küçük bir mideciğe girer. Buna "*bet a-kosot*" (börkenek) adı verilir. Eğer bir iğne, çivi veya diğer bir yabancı madde *bet a-kosot*'in çeperine saplanıp onda delik açarsa, o zaman hayvan *terefadır*.

Günümüzde, sivri cisimlerin hayvanın karnına girmesini önlemenin çeşitli yöntemleri vardır. Örneğin sığır ahırlarına, metal cisimleri hayvanlar onları yemeye vakit bulamadan önce kendilerine çeken büyük mıknatıslar kullanılmaktadır. Bir başka yöntemde ise hayvanın bedeninin içine bir mıknatıs yerleştirilmekte, bu mıknatıs metal cisimleri çekmekte ve onların hayvanın organlarının içine girerek çeperlerinde delik açmasına meydan vermemektedir.

Lod (devam)

II. Bet-Amikdaş Dönemi'nde Haşmonayların isyanı sırasında Lod şehri, Yeonatan A-Haşmonay tarafından Yunanların elinden kurtarılmış ve bölgenin merkezi şehirlerinden biri haline gelmiştir. Büyük isyan sırasında şehir Romalılar tarafından ele geçirilerek ateşe verilmiştir, ama sakinlerinin çoğunluğu

hayatta kalmış ve daha sonraları buraya geri dönmüşlerdir. Yerusalayim'in yıkılmasının ardından birçok mülteci Lod ve çevresine yerleşmiştir ve bunların arasında, Rabi Eliezer ben Urkenos, Raban Gamliel, Rabi Tarfon, Rabi Elazar A-Modai ve Rabi Akiva gibi birçok *Tanna* da vardır.

**Harita
Üzerinde**

Devamı
47'de

“Derusa” Nedir?

Yaprak

52

Bu yazımızda “*derusa*” hakkında bilgi alacağız.

“*Derusa*”, bir hayvanı “*terefa*” haline getiren durumlardan biridir. “*Derusa*” terimi, yırtıcı bir hayvanın pençesini geçirmiş olduğu bir hayvan için kullanılır. Bir *derusanın* “*terefa*” olması, **Alaha LeMoşe MiSinay** (Moşe’ye Sinay’da verilmiş bir *alaha*) sınıfındadır.

Acaba küçük bir yırtıcı hayvan pençesini büyük bir hayvanın bedenine geçirdiyse de bu büyük hayvan “*derusa*” haline gelir mi? Hayır.

Şulhan Aruh, bu konuda farklı dereceler olduğunu yazar:

Bir aslanın pençelemesi, tüm hayvan türlerini *terefa* haline getirir.

Büyükbaş bir hayvana pençesini geçiren bir kurt, pençesini bir buzağıya (sığır yavrusu) geçirdiyse bile, onu “*derusa*” haline getirmez. Ama eğer küçükbaş bir hayvanı pençelediyse, söz konusu olan büyük bir koç olsa bile, onu *terefa* haline getirir.

Bir kedi, firavunfaresi ve sıçan, büyük koyunları *terefa* haline getiremezler, ama eğer pençelerini oğlaklara, kuzulara veya kuşlara geçirdilerse, onları *terefa* yaparlar.

Gemara bir kedinin kapmak istediği ve üzerinde beş tırnak izi bıraktığı bir tavuktan bahsetmektedir.

Ağılda Aslan Var!

Yaprak

53

Ağılda müthiş bir kargaşa çıkmıştı. Çiftçi Gedalya gecenin bir yarısında uyanmış ve yakınlardaki bir hayvanat bahçesinden kaçan bir aslanın ağıla daldığını dehşetle öğrenmişti. Aslan çitler nedeniyle ağıldaki hayvanlara ulaşamamış görünüyordu, ama yine de ağıldaki hayvanlar çok ürkmüşlerdi.

Kim Kimdir?

Yisrael’in Büyükleri

Kotzk (Kock) Hasidizmi’nin kurucusudur ve Polonyalı *Admorlar* arasında öne çıkan bir isimdir. Sert, marjinal ve ödünsüz tarzı ve sıra dışı uygulamalarıyla bilinir. Kısa bir dönem A-Hoze MiLublin’in (VI. Kitap, sayfa 216), daha sonra da “A-Yeudi A-Kadoş” ile onun öğrencisi Pşısha’lı Rabi Simha Bunim’in (sayfa 34) yanında öğrenim görmüştür. Rabi Simha Bunim’in vefatının ardından, Hasidler tarafından onun yerine *Admor* olarak atanmıştır. Kendisinden ve Hasidlerinden, hiçbir ödün vermeksizin veya orta düzeyliliğe razı olmaksızın,

mutlak bir Tanrı ibadeti ve daima hakikatin peşinde olmayı talep etmiştir.

Öğrencisi Rabi Mordehay Layner’in ayrılmasından sonra Kotzk Rabi’si, odasına kapanmıştır. Hayatının son yirmi yılı boyunca orada kalmış, dışarı çok az çıkmış ve ziyaretçi kabul etmekten kaçınmıştır.

Ardında hiç yazı bırakmamıştır ve anlatıldığına göre, vefatından önce, tüm yazdıklarının yakılması talimatını vermiştir. Sert ve keskin ifadeler içeren sözleri, yıllar içinde birçok kitapta yayınlanmıştır.

**Kotzk’lu
Rabi
Menahem
Mendel
(5547-5619)
(1787-1859)**

Gedalya saniyeler içinde tüm projektörleri yaktı ve korunaklı bir noktada durarak aslanın üzerine hortumla çok basınçlı bir şekilde su sıktı. Ürken aslan hemen oradan kaçtı ve birkaç dakika içinde hayvanat bahçesi çalışanları tarafından yakalandı.

Gedalya rahat bir nefes aldı. Hayvanlarını sakinleştirmek ve zarar görmediklerinden emin olmak için yanlarına gitti. Boğalardan birinin sırtını okşarken, parmağı sivri bir şeye takıldı. Bunu boğanın derisinden çekip çıkardı ve elinde tuttuğu şeyin aslanın tırnağı olduğunu gördü!

Gemara, böyle bir durumda boğanın “*derusa*” olma şüphesi altında olduğunu söylemektedir (önceki yazımızda “*derusa*” ile ilgili bilgi almıştık). Böyle bir olayda “Belki aslanın tırnağı pençesinden düşmüş ve daha sonra boğa yuvarlanırken tırnak sırtına saplanmış” diye düşünülmez; aksine, aslanın, pençesini boğanın sırtına sapladığından şüphelenilir. Bu nedenle boğanın aslan tarafından “ezilmediği” (yani sırtına pençe geçirilmediği) kesinleştirilene kadar boğanın “*derusa*” olduğu varsayılır.

Rav

Yaprak

54

Bir keresinde Reş Lakiş’le Rabi Yohanan *bet midraşta* oturmuşlar, Tora öğreniyorlardı. Bu öğrenim sırasında *bet midraşta*, Rav’ın adıyla bazı *alahalar* hatırlatıldı. Reş Lakiş “İsmi bu kadar andığınız Rav kim?” diye sordu. Rabi Yohanan “Onu hatırlamıyor musun?” dedi. “O Babil’e gidene kadar, kendisiyle birlikte Erets-Yisrael’deki *yeşivada* Rabi Yeuda A-Nasi ile Rabi Hiya’nın ağızlarından Tora öğrenmiştim. Ben ayakta dururdum, o ise otururdu. Çünkü o benden daha önemliydi, zira Tora bilgisi ve Tanrı’ya bağlılık açısından büyük biriydi.” Reş Lakiş, Rav’ı hatırladı ve “Evet, onu iyi anılarla hatırlıyorum” dedi.

Rav kimdi?

Rav, Babil’de doğmuştu ve ismi Rav Aba bar Ayvo’ydu. Tüm Diaspora Yahudilerinin hocası olduğu için kendisinden sadece “Rav” diye bahsederlerdi. Rabi Yeuda A-Nasi’nin başlıca öğrencisi Rabi Hiya, Rav’ın amcasıydı ve Rabi Hiya Erets-Yisrael’e çıktığında Rav da onunla gitmiş, Rabi Hiya onu Rabi Yeuda A-Nasi’nin *yeşivasına* sokmuştu. Oradayken Rav gittikçe yükseldi ve nihayet, doğduğu yer olan Babil’e geri dönmek istedi. Rabi Yeuda A-Nasi’den yargılama ve talimat verme yetkisi aldı. Bir dönem sonra Erets-Yisrael’e geri döndü ve Rabi Yeuda A-Nasi’nin yanında bir süre daha öğrenim gördü. Daha sonra onun oğlu Raban Gamliel A-Nasi’nin *yeşivasında* Tora öğrendi ve yine Babil’e geri döndü.

Lod (devam)

Şehirde büyük ve canlı bir Yahudi cemaati yaşamaktaydı. Mişna ve Talmud dönemlerinde Lod, Erets-Yisrael’deki Yahudi yerleşiminin merkezi olarak görev yapmıştır. Şehirde faaliyet gösteren diğer hahamlar arasında Rabi Yeuda bar İlay, Rabi Eliezer A-Kapar, Rav Hama, Rabi Yose ben Pitras, Rabi Yeuda ben Pazi ve Rav Aha sayılabilir. Bar Kohba isyanının

ardından şehirdeki yabancı nüfusu güçlenmiş ve sonraları burası önemli bir Hristiyan merkezi haline gelmiştir. Bağımsızlık Savaşı sırasında şehrin Arap sakinlerinden bir kısmı kaçmıştır; ama kalanlarla birlikte günümüzde burası Yahudi ve Arap vatandaşların birlikte yaşadıkları bir şehir durumundadır.

H a r i t a
Üzerinde

SON

Altın Bir Dinar ve Bir Hayvanın Dalağı

Yaprak

55

Bu yazımızda ilginç bir *alahay*ı öğreneceğiz.

Bu yaprakta öğrenilen *Gemara*'nın söylediğine göre, eğer bir çiftlik hayvanının dalağının kalın kısmında bir delik varsa o hayvan *terefad* ve onu yemek yasaktır. Ama eğer delik bir yandan diğerine uzanmıyorsa, yani sadece bir tarafta delik varsa ama bu delik diğer yana kadar erişmiyorsa, o zaman hayvan *kaşer*dir. Ama bunun için bir şart vardır: deliğin arkasında, dalağın çeperinde belli bir kalınlık kalmış olmalıdır. Burada gereken kalınlık, altın bir dinarın kalınlığı kadardır.

Gemara'da böyle yazılıdır; ama *alaha* olarak, *Tur* (*Yore Dea* 43) böyle bir hayvanı yememek gerektiğine hükmetmiştir. Neden? Çünkü Hahamlarımızın döneminde kullanılan altın dinarın ne kadar kalınlıkta olduğunu günümüzde bilmemekteyiz. Bu nedenle Hahamlarımızın, ne kadar kalınlıkta sağlam bir çeperi kastettiklerini bilmemiz mümkün değildir.

Eğer delik, dalağın çeperinin kalınlığının yarısını geçmediyse, hayvanı yemek serbesttir, çünkü her ne kadar altın dinarın kalınlığının ne olduğunu bilemiyorsak da, bunun, kastedilen kalınlıktan daha fazla olduğundan emin olunabilir.

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

Aharonim Dönemi'nin büyük otoritelerinden, bir *posek* ve *mekubal*dır (Kabalist). Türkiye'nin İzmir şehrinde yaşamış ve orada *dayan* olarak görev yapmıştır. Zaman içinde *av bet din* görevine atanmış ve daha sonra, en önemli görev olan hahambaşılığa yükselmiştir. Bu tayini, Osmanlı Devleti tarafından da tanınmıştır.

Rabi Hayim Palaçi barışı seven ve barışın peşinde koşan biriydi ve cemaatin birlik ve beraberliği için birçok faaliyette bulunmuştur. Gerek fakirlere gerekse de *tsedaka* kurumları ve bir hastanenin kurulmasına çok yardımcı olmuş, aynı şekilde çocukların eğitimine büyük önem vererek uygun eğitim kurumlarının ve

yetimhanelerin kurulmasını sağlamıştır. *Deraşalar*ında, varlıklı kişilere, fakirlere daha çok yardım etmeleri ve Tora öğrenenlere destek olmaları çağrısında bulunurdu.

Rabi Hayim Palaçi birçok *yeşiva* kurmuş ve kendisine dünyanın her yerinden gönderilen yüzlerce soruya cevaplar yazmıştır. Benzer şekilde, Tora üzerine çeşitli konularda seksen kadar kitap yazmıştır. Kitaplarını isteyen herkese bedelsiz olarak dağıtırdı. İzmir'de meydana gelen bir yangında kitaplarının birçoğu yanmıştır, ama Rabi Hayim bunların bazılarını tekrar yazmayı başarmıştır.

**Rabi Hayim
Palaçi**
(5548-5629)
(1788-1869)

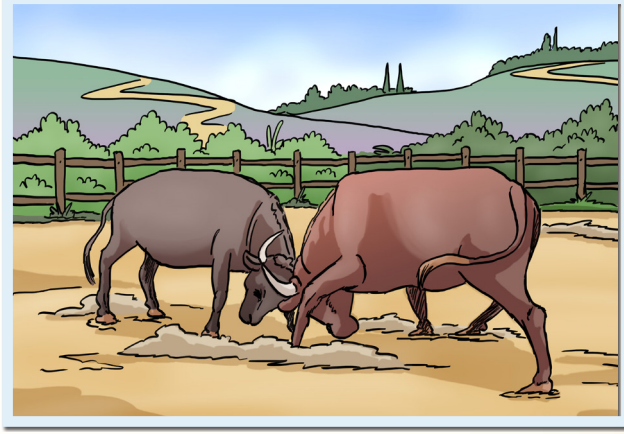
Toslaşan Boğalar ve Darbe Alan Kazlar

Yaprak

56

Bu yaprakta farklı *terefa* durumlarından bahsedilmektedir ve biz de bunları öğreneceğiz.

Eğer birbiriyle toslaşan iki hayvan görürsek, bu boynuzlu mücadele nedeniyle hayvanların *terefa* olma olasılığından endişelenmemize gerek yoktur, çünkü hayvanlar buna alışıktır. Ama eğer toslamanın kuvveti nedeniyle yere düştülerse, *terefa* olmuş olabilecekleri konusunda endişelenmek gerekir (Rambam, *İlhot Şehita* 9:10).

Bir kaz suya düşer ve ondan darbe alırsa, onu *terefa* haline getiren bir darbe almış olabileceğinden endişe edilir. Bu konudaki kontrol nasıl yapılır? Kaz nehre bırakılır ve yüzüşü seyredilir. Eğer akıntıya karşı, yani nehrin yukarısına doğru yüzüyorsa, kazın sağlıklı olduğundan emin olunabilir. Ama eğer vücudu dik halde nehrin akıntısıyla birlikte yüzüyorsa, kazın sağlıklı mı yoksa *terefa* mı olduğunu bilmek henüz mümkün değildir. Çünkü aslında yüzecek gücü olmayıp sadece akıntı sayesinde ilerliyor olması olasılık dâhilindedir. Ama eğer suyun yüzeyinde bir saman parçası yüzüyorsa ve kazın akıntıyla birlikte bu samandan daha hızlı ilerlediği görülüyorsa, o zaman kazın sağlıklı olduğu ve kendi gücüyle yüzdüğü anlaşılır. Çünkü eğer sadece akıntının gücüyle ilerliyor olsaydı, samandan daha ileriye ulaşamazdı (Rambam, *İlhot Şehita* 9:16).

Ako

Ako, sahil şeridinin kuzey kesiminde kuruludur ve dünyanın en eski liman kentlerinden biridir. I. Bet-Amikdaş Dönemi'ne ait antik yazıtlarda bu şehirden bahsedilmektedir. II. Bet-Amikdaş Dönemi'nde, Kral Talmay'ın hüküm sürdüğü yıllarda, Ako Helenist bir şehre

dönüşmüş ve Ptolmais adıyla anılmaya başlamıştır. Ülkedeki en önemli liman şehriydi ve Helenist dönemin en büyük şehirlerinden biriydi. II. Bet-Amikdaş Dönemi'nin sonunda Ako'da büyük bir Yahudi nüfusu yaşamıştır.

Harita
Üzerinde

Devamı
51'de

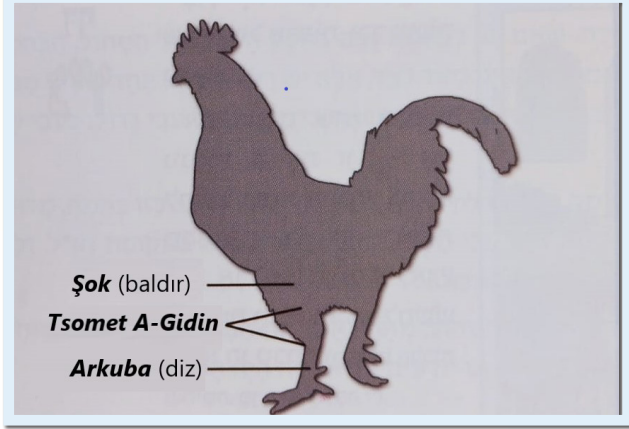
Tsomet A-Gidin

Yaprak 57 Bu yazımızda “*tsomet a-gidin*” terimini öğreneceğiz.

“*Gid*”, yani “*tendon*”, güçlü bir liftir. Kemiklerin üzeri kaslarla örtülüdür. Kasın bittiği yerden, dayanıklı bir saz teli gibi olan bu lif çıkar ve bedenın başka noktalarına bağlanır.

Tsomet a-gidin (tendonlar kavşağı) birçok tendonun geçtiği bir yerdir. Kuşlarda, ayakta bulunan *tsomet a-gidin*’de on altı tendon yer alır. Dört ayaklı hayvanlarda ise üç tendondan oluşan bir kavşak vardır.

Dört ayaklı hayvanlar ve kuşlar kesildikten sonra tendonların sağlam ve bütün halde olup olmadıkları, herhangi bir kopma, kesilme veya yırtılma olup olmadığı kontrol edilir ve bu şekilde hayvanın *kaşer* olup olmadığı belirlenir.

Böcek Kontrolü

Yaprak 58 Uzun yıllar önce, bir Yahudi, Rabenu Şelomo ben Aderet’e – ya da daha sık kullanılan kısaltma adıyla Raşba’ya – bir mektup göndermiş ve bir soru sormuştu. Çok sayıda *alaha* sorusu almaya alışkın olan Raşba bu soruların hepsini ve onlara vermiş olduğu cevapları saklamış bir “*ŞuT Raşba*” adlı bir soru-cevap kitabı oluşturmuştur.

Kim Kimdir?

Yisrael’in Büyükleri

Neslinin önemli hahamlarından ve *Tsiyonut* hareketinin müjdecilerinden biridir. Özellikle Erets-Yisrael’e *aliya* yapma ve buradaki Yahudi yerleşimini yeniden canlandırma fikrine olan desteği ile tanınmıştır. Fikirleri, “*Hibat Tsiyon*” hareketinin kuruluşuna temel oluşturmuştur.

Maşiah’ın gelişine kadar sürgünde kalmak gerektiğini öne süren görüşün aksine, Rav Kalışer, Yisrael halkının, Kurtuluş’u yavaş yavaş yaklaştıracak faaliyetlere önyak olması gerektiğini öne sürmekteydi. Erets-Yisrael’deki yerleşimin ve Ülke’ye özgü *mitsvaların*

yerine getirilmesinin, Kurtuluş’un ilk aşamasını teşkil edeceğine inanıyordu. Fikirlerini kitaplarında ve İbranice çıkan gazetelerdeki makalelerinde yayınlamış ve Avrupa çapındaki Yahudi liderleriyle olan görüşmelerinde bu konuya vurgu yapmıştır.

1862 yılında yayınlanan “*Derişat Tsiyon*” adlı kitabında, Rabi Tsvi, Erets-Yisrael’e *aliya* yapma ve *korban* ibadetini yenileme çağrısında bulunmuştur. Hayatı boyunca şahsen Erets-Yisrael’e çıkmak ve buranın bayındırlığına yardım etmek istemiş, ama bu isteğini yerine getirmeye nail olamamıştır.

**Rabi
Tsvi Hirş
Kalışer**
(5555-5634)
(1795-1874)

Yazımızın başında bahsettiğimiz mektupta, soru sahibi “Sebzeleri kontrol etmemiz gerektiğini *alahan*ın neresinden biliyoruz?” diye sormuştu. Başka bir deyişle: Yiyecek maddelerini böceklerle karşı kontrol etmek gerektiğini nereden biliyoruz? Raşba (*ŞuT Raşba* 1:113) ona şöyle cevap verdi: “Şunu bil ki, bu, Yisrael’de yaygın olan *alahad*ır ve içinde böceklerin bulunabildiği herhangi bir şeyi kontrol etmeden önce yemenin veya içmenin yasak olduğu *Gemara*’da açıkça belirtilmektedir.”

Acaba içinde böcek veya kurtçukların bulunabileceği bir yiyeceği kontrol etmeden yemenin yasak olduğu *Gemara*’nın neresinde açıkça belirtilmektedir?

Bu yaprakta! Burada, belirli bir yerde yetişmiş olan hurmaları yemenin yasak olduğu, zira o bölgede böceklerin çokça bulunduğu söylenmektedir.

Şemuel

Yaprak

59

Birkaç yaprak önce Rav hakkında bilgi almıştık. Şimdiki yazımızda ise, kendisi de Babilli olup sonradan Erets-Yisrael’e çıkmış, orada Erets-Yisrael’in hahamlarından Tora öğrenmiş ve Babil’e geri dönmüş olan Şemuel’den bahsedeceğiz. Rav ve Şemuel, Tora ve ilim alanlarında Diaspora Yahudiliği’nin liderliğini yapmışlardır.

Şemuel, büyük bir Tora otoritesi olmanın yanında, astronomi ve tıp alanlarında da uzmandı. Astronomi bilimi hakkındaki bilgisinden yararlanarak yıllık bir takvim oluşturmuştu ve Roş Hodeş’in ne zaman ilan edildiğini haber vermek üzere Erets-Yisrael’deki *bet din* tarafından gönderilen ulakların zamanında yetişemediği durumlarda bu takvimi kullanırdı. Tıp alanındaki uzmanlığıyla, Rabi Yeuda A-Nasi’yi tedavi etmişti.

Şemuel kendi neslinin en büyüklerinden ve bu yaprakta öğrenilen *Gemara*’da, arkadaşı Rav’ın, Daniyel kitabındaki “*Kal raz la anes lah*” – Hiçbir sır senden kaçmaz” (Daniyel 4:6) pasuğunu Şemuel için söylediği belirtilmektedir. Başka bir deyişle Şemuel, Tora’nın her alanında uzmandı.

Bitkiler Nasıl Yetiştirdi?

Yaprak

60

Bereşit *peraşası*nda dünyanın yaratılışı hakkında “*Tüm yabani çalılıklar henüz yeryüzünde değildi ve tüm yabani bitkiler henüz bitmemişti. Çünkü Tanrı henüz yeryüzüne yağmur yağdırmamıştı ve toprağı işleyecek insan yoktu*” (Bereşit 2:5) denmektedir.

Orada tam olarak ne olmuştur?

İçinde bulunduğumuz yaprakta öğrenilen *Gemara* şöyle demektedir: Kutsal ve Mübarek Tanrı bitkilerin yetişmesini söylediği zaman, bitkiler toprağın içinden çıkmış ve zemin seviyesinde durmuş, ama devam ederek yeşermemişlerdi. Ta ki Yaratılış’ın altıncı gününde Adam A-Rişon (ilk insan) gelip Tanrı’dan, bitkilerin büyümesi için merhamet dileyene kadar... işte o zaman yağmur yağmış ve bitkiler yeşermiştir. Buradan, Kutsal ve Mübarek Tanrı’nın, *tsadiklerin* dualarını arzuladığını öğreniyoruz!

Ako (devam)

Büyük isyanın çıkmasından önce Romalı vali Florus, Ako Yahudilerini katliamdan geçirmiş ve şehir, Ülke’ye gelen Roma kuvvetlerinin organize olduğu bir üs olarak görev yapmaya başlamıştır. Yıkımın ardından Yahudiler şehre geri dönmüşlerdir ve buradan Talmud’da birkaç kez söz edilmektedir.

Ako’da yaşamış olan *Tannalar*

arasında, Raşbi’nin (Rabi Şimon bar Yohay) başlıca öğrencisi olan Kefar Ako’lu Rabi Şimon ben Yeuda’nın yanında, Rabi Yeuda ben İgra da sayılabilir. Benzer şekilde burada birçok *Amora* da yaşamıştır. Örneğin, Rabi Tanhum ben Rabi Hiya ve Rabi Aba DeMin Ako.

**Harita
Üzerinde**

Devamı
53’te

Kaşer Kuş Türlerinin İşaretleri

Yaprak
61

Kutsal Tora'mız, *tame* (kaşer olmayan) tüm kuş türlerini saymaktadır.

Peki, ya bir kişi Tora'da listelenen *tame* kuşları tanımıyorsa ve Yahudilere kolayca rastlayabileceği bir yerden uzakta olduğu için hangi kuşların *kaşer* olduğunu belirleyemiyorsa? O zaman ne yapacaktır?

Hahamlarımız hangi kuşun *tame*, hangisininse *kaşer* olduğunu belirleyecek bazı işaretler olduğunu söylemişlerdir.

Başka canlıları pençeleriyle altına alan ve onları henüz hayattayken yemeye başlayan bir kuş *tamedir*. Eğer bir kuş bir ipin üzerinde dururken iki ayağının parmaklarını, ip parmaklarının arasından geçecek şekilde ipin iki tarafına da geçiriyorsa, bu da kuşun *tame* olduğuna işaret eder.

Yine, eğer bir kuş, havaya atılan bir yiyeceği havada kapıp yiyorsa, bu da kuşun yırtıcı bir tür olduğuna işaret eder. Eğer bir kuş kontrol edilmiş ve bu özelliklerden hiçbirine sahip olmadığı görülmüşse, bu kez, *saf* olduğunu belirten üç işarete sahip olup olmadığı konusunda kontrol edilir:

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

On dokuzuncu yüzyılda, Erets-Yisrael'deki yerleşime ilk destek verenlerden olan bir *rav* ve *Mekubal*'dır. Rabi Akiva Eger'in (bkz. sayfa 28) *yeşivasında* öğrenim görmüş, Tora'nın gizli öğretileriyle de meşgul olmuş ve Hasidizm fikirlerinden etkilenmiştir. Özgün fikirlere ve kendine has bir dünya görüşüne sahip, derine inen bir düşünürdü. Rav Kalisher'le (bkz. sayfa 50) işbirliği içinde, Erets-Yisrael'e *aliyayı*, burada yerleşmeyi ve toprak satın almayı teşvik etmiştir. Erets-Yisrael'in kurtarılması amaçlı pratik faaliyetlerin, bir sonraki aşamada Göklerden Tanrısal kurtuluşu

getireceğine inanıyordu.

Rabi Eliyau, Grayditz (günümüzde Grodzisk Wielkopolski, Polonya) şehrinde *rav* olarak görev yapmıştır. *Tsadik* ve kutsal kişiliği nedeniyle bir tür Hasidik *Admor* olarak görülürdü ve birçok kişi tavsiye ve *beraha* (hayır duası) alma amacıyla ona gelirdi ki bu, Almanya'da sıra dışı bir olguydu.

Yazıları arasında, bir *ŞuT* (soru-cevap) kitabı, "*Tsafenat Pa'neah*", "*Sukat Şalom*", Talmud ve *mişnalar* üzerine açıklamalar sayılabilir.

"Sede Eliyau" *kibutsuna* bu isim, Rav Eliyau Gutmaher anısına verilmiştir.

**Rabi Eliyau
Gutmaher**
(5556-5634)
(1796-1874)

a. Her ayakta fazladan bir parmak olmalıdır. **b.** *Zefek* (kursak) – kuşun yediği şeylerin, bağırsaklarında sindirilmeden önce girdiği yer – olmalıdır. **c.** Kuşun “taşlık” adı verilen organı (*kurkevan*) bıçak kullanmaya gerek olmaksızın, elle soyulabilmelidir.

Rambam’ın belirlediği *alahaya* göre, eğer belirli bir kuş türünün *kaşer* bir tür olduğuna dair Yahudi halkı içinde nesiller boyu süregelen bir gelenek yoksa, bu kuşa söz konusu saflık işaretleri varsa bile o kuş yenemez (*Şulhan Aruh Yore Dea* 82:2).

Horoz ve Tavuk

Yaprak

62

Gemara’da Rav Papa ilginç bir şey söylemektedir: Bataklık horozu *tamedir* ve yenmesi yasaktır ve bataklık tavuğu *kaşer*dir ve yenmesi serbesttir.

Bazı *Rişonim* Dönemi otoritelerinin açıklamalarına göre, belirli bir tavuk türünde, horozla tavuk arasında fark vardır: horoz *tame* (*kaşer* değil) iken, tavuk *kaşer*dir (*Baale A-Tosafot, Masehet Nida* 50b, “*Tarnegolta*” konu başlığı).

Böyle bir şey nasıl olabilir? Söz konusu otoriteler bunu şöyle açıklarlar: O türün tavuğunda “*of taor*” (*kaşer* kuş) işaretleri olmasına rağmen, horozda *of taor* işaretleri yoktur. Ve önceki yazımızda belirtildiği gibi yalnızca *kaşerut* işaretlerine sahip olan kuşlar yenabilir. Bu nedenle o türün tavuğu yenebilirken, horozunu yemek yasaktır.

Süt ve Bal Arasındaki Fark

Yaprak

63

Acaba *kaşer* olmayan bir kuş türünün (*of tame*) yumurtası yenabilir mi?

Soru size garip geliyorsa biraz açıklayalım: Örnek olarak bir kartalın yumurtasını ele alalım. Yumurta yumurtlandığı anda henüz içinde kuş yavrusu yoktur. Nedir yumurta? Sadece yumurta akıyla yumurta sarısı. Acaba bu yumurtaya “kartal” diyebilir miyiz? Tabii ki hayır! Bu bir kartal değil, sadece yumurtadır. Öyleyse bu yumurtayı yemek neden yasak olsun?

Cevap şöyledir: Yenmesi yasak olan bir hayvandan çıkan her yiyecek, Tora’ya göre yenmesi yasak bir yiyecek sınıfındadır. Bu yüzden bir kartalın yumurtasını yemek yasaktır. Aynı şekilde *kaşer* olmayan bir hayvanın sütünü içmek de yasaktır.

Öyleyse arıların ürettiği balı yemek neden serbesttir? Ne de olsa arıları yemek yasaktır.

Çünkü balla süt arasında bir fark vardır. Örneğin bir devenin sütü, onun bedeninden oluşur ve bu nedenle yasaktır. Ama arı, çiçeklerden nektar toplayıp onu bir işleminden geçirir ve bu şekilde bal oluşur. Başka bir deyişle bal, arının bedeninden oluşmaz ve bu nedenle yenmesi serbesttir (Rambam, *İlhot Maahalot Asurot, perek* 3).

Ako (devam)

Şehir hiçbir zaman tam bir Yahudi şehri olarak görülmemiştir ve *Gemara*’da, Erets-Yisrael’e bağlı *mitsvalar* açısından bu şehrin konumunun ne olduğu ele alınır: Acaba söz konusu *mitsvaların* bağlayıcı olduğu Erets-Yisrael’e dâhil midir, yoksa Erets-Yisrael’in dışında mıdır?

11. yüzyılda Ako’da bir Yahudi cemaati vardı, ama Haçlı istilas sırasında bu cemaat yıkılmıştır. 13. yüzyılda burada Yahudi yerleşimi bir kez daha gelişmiştir. Rambam, Erets-Yisrael’e çıktıktan sonra bir süre Ako’da kalmıştır.

Harita
Üzerinde

Devamı
55’te

Kaşer Olmayan Bir Kuşun Yumurtası Nasıl Tanınır?

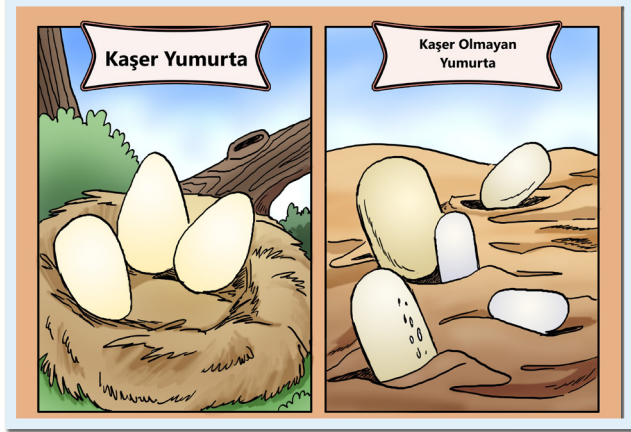
Yaprak

64

Kaşer olmayan bir kuşun yumurtasını yemenin neden yasak olduğunu öğrendikten sonra, şimdi de *Gemara* bu yaprakta bir yumurtanın bir “*of taor*”a mı yoksa bir “*of tame*”ye mi ait olduğunun nasıl belirleneceğini öğretmektedir.

Her yumurtanın iki ucu vardır. Bizim bildiğimiz yumurtalarda bu uçlardan biri dar ve sivri, diğeri de geniş ve yuvarlaktır.

Pazarda kendisine, satın alması için yumurta teklif edilen bir kişi, bu yumurtanın ne tür bir kuşa ait olduğunu görmemişse ve bilmiyorsa, yumurtaya dikkatle bakmalıdır. Eğer yumurtanın her iki ucu da darsa veya her iki ucu da genişse – bu, söz konusu yumurtanın *kaşer* olmayan bir türe ait olduğunun işaretidir. Üstelik satıcı Tora ve *mitsvaları* gözetken bir Yahudi’yse ve ona “Sana bu yumurtanın *kaşer* bir türe ait olduğuna dair tanıklık ediyorum” diyorsa bile ona inanmamalıdır! Ama eğer yumurtanın bir ucu dar diğer ucu genişse, o zaman satıcıya inanabilir.

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

Hasidizm dünyasında daha sonraları birkaç kola bölünen Rujin (Ruzhyn) Hasidizmi'nin kurucusudur. Ukrayna'da bir Hasid ailesinin çocuğu olarak doğmuş ve kardeşi vefat ettikten sonra onun yerine *Admor* olarak atanmıştır.

Rabi Yisrael'in yolu “krallık yolu”ydı: Büyük bir zenginlik ve görkem içinde yaşar, debdebeli bir sarayda oturur, görkemli giysiler giyer ve krallar ve bakanlar gibi kendisine mahsus bir faytonla seyahat ederdi. Aslında dışa yönelik tüm bu ihtişamdaki şahsi bir

fayda sağlamazdı ve tüm bunları, *tuma* kuvvetlerini yanıltma ve sıradan yaşamı kutsiyet düzeyine yükseltme amacıyla yapardı.

Kendi neslinin *tsadikleri* arasında muazzam bir onur ve takdire nail olmuştur. Vefatından sonra oğulları onun izinden yürümüş ve kendilerine ait birkaç Hasidik cemaat kurmuşlardır. Bunlar arasında Sadigura (Sadhora), Husiatin (Husiatyn), Çortkov (Czortkow) vb. Hasidizmler vardır.

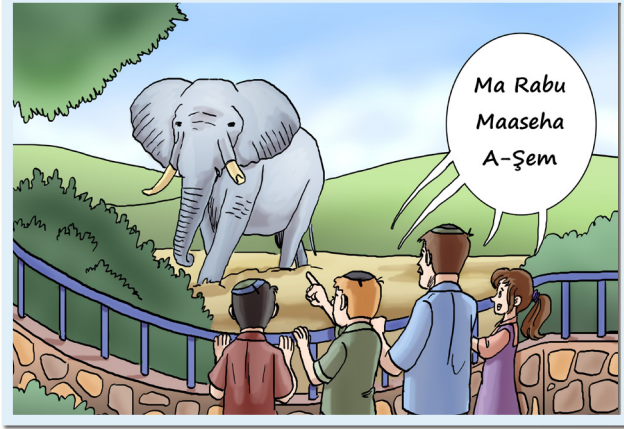
Rabi
Yisrael
MiRujin
(5556-5610)
(1796-1850)

Perek Şira

Yaprak
65

Midraş'ta “Perek Şira” aktarılmaktadır. Burada her bitki türünün ve yine, her hayvan türünün, ayrıca dağların, nehirlerin ve denizlerin Kutsal ve Mübarek Tanrı'ya birer şarkı söyledikleri anlatılır. *Midraş* bunların her birinin hangi şarkıyı söylediklerini belirtmektedir.

Bu yaprakta öğrenilen *Gemara*'da da, devekuşunun söylediği şarkıdan bahsedilmektedir.

Rişonim Dönemi otoritelerinin verdikleri açıklamalardan birine göre, Hahamlarımızın bu *Midraş*'la öğretmek istedikleri nokta şudur: İnsan, A-Şem'in yaratmış olduğu hayvanları ve evrenin tümünü gördüğü zaman, *Perek Şira*'da onlarla ilgili olarak yazılı olanları hissetmesi gerekir. Örneğin bir filin söylediği şarkı: “Ma rabu maaseha A-Şem” (“Eylemlerin ne kadar da büyük, ey A-Şem!”; Teilim 104:24) şeklindedir, çünkü fil çok iri cüsselidir ve onu gören kişi bu büyüklükten etkilenir (bkz. *Gaon Rav Hayim Kanievsky*'nin “Perek Beşir” kitabı).

Yüzgeç ve Pullar

Yaprak
66

Kutsal Tora'mız, yüzgeç ve pulları (*senapir* ve *kaskeset*) olan balıkları yemenin serbest olduğunu belirtmiştir. Yüzgeci olan, ama pulları olmayan bir balığı veya pulları olan, ama yüzgeci olmayan bir balığı yemek yasaktır. Pasukta söylendiği gibi: “Sudaki her şeyden [sadece] bu [özelliklere sahip olanları] yiyebilirsiniz: Denizlerde ya da ırmaklarda, suda, yüzgeç ve pula sahip olan her [canlı] – onları yiyebilirsiniz” (Vayikra 11:9).

Kutsal Hahamlarımız bu yaprakta bir bilgi vermektedirler: Tüm dünyada, pulları olup yüzgeci olmayan hiçbir balık yoktur. Dolayısıyla eğer bir kişi bir balık parçası bulmuşsa ve bu parçanın ne tür bir balığa ait olduğunu – *tame* bir tür mü, yoksa *kaşer* bir tür mü olduğunu – tespit edemiyorsa, ama balığın derisinde pullar olduğunu görüyorsa, o zaman, o parçada hiç yüzgeç yoksa bile bu balığı yemesi serbesttir, çünkü bu balığın mutlaka yüzgeci de vardır. Elindeki parçada yüzgeci görmemektedir, çünkü balığın yalnızca bir parçasını bulmuştur, ama balığın diğer kısımlarında yüzgeç olduğundan emin olabilir. Buna karşılık, eğer kişinin bulduğu

Ako (devam)

Zaman içinde şehre, “*Baale A-Tosafof*” aliyası çerçevesinde Erets-Yisrael'e çıkmış olan başka hahamlar da yerleşmişlerdir.

Bu hahamlar arasında Şantz'lı (Sens, Fransa) Rabi Şimşon, Lunel'li Rabi Yeonatan (bkz. VI. Kitap, sayfa 34) ve Paris'li Rabi Yehiel sayılabilir. On

sekizinci yüzyılda Rabi Hayim ben Atar ve Ramhal (bkz. VI. Kitap, sayfa 192 ve 198) burada yaşamışlardır.

Memlük egemenliği sırasında dağılmasına kadar, Ako'daki Yahudi cemaati, Yahudi dünyasında merkezi ve önemli cemaatlerden biri olarak görülürdü.

Harita
Üzerinde

SON

balık parçasında yüzgeç var, ama pullar yoksa, bu balığın *kaşer* türlerden biri olduğunu kesinleştirmede süreci, sadece yüzgecin varlığına dayanarak onu yemesi yasaktır. Çünkü bir balıkta yüzgecin bulunması, onun pullarının da olduğuna dair bir kanıt teşkil etmez, zira yüzgeci olup pulları olmayan balıklar vardır.

Bu kural, Tora'nın ancak ve ancak Tanrı tarafından verilmiş olabileceğinin kanıtlarından biridir. Zira Hahamlarımızın “pulları olup da yüzgeci olmayan balık yoktur” şeklinde kesin bir hükümde bulunabilmeleri için var olan tüm canlıları incelemiş olmaları gerekirdi ki bu mümkün değildir. Böyle bir bilgiyi ancak, tüm canlıları yaratmış ve onların tüm niteliklerini bilmekte olan Tanrı vermiş olabilir.

Livyatan

Yaprak

67

İyov kitabıyla *livyatan* arasında ne bağlantı olduğunu biliyor musunuz?

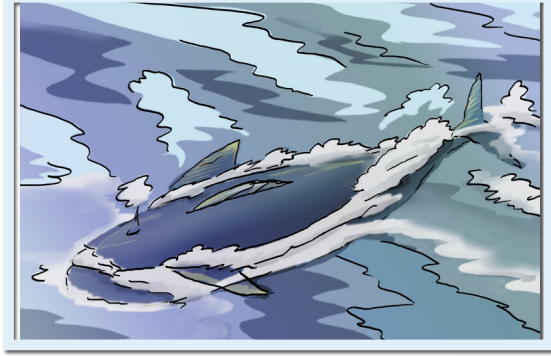
Günümüz İbranicesinde “*livyatan*” sözcüğü “balina” adlı hayvan için kullanılır. Ancak Hahamlarımızın öğretilerinde *livyatan*, Tanrı'nın sadece bir çift yarattığı çok büyük bir deniz hayvanının ismidir. Tanrı daha sonra bu hayvanın çoğalıp dünyayı mahvetmemesi için çiftten birinin hayatına son vermiş, bunu *Maşiah* Dönemi'nde *tsadikler* için düzenleyeceği büyük ziyafete saklamak üzere tuzlamıştır.

Acaba *livyatan*, *kaşer* bir balık türü müdür?

Tabii ki!

İşte bunu, İyov kitabında *livyatanı* ele alan pasuklardan öğreniyoruz. Bir pasukta “*Dayanıklı kalkanında gurur var; dar bir mühürle kapalıdır*” (İyov 41:7) diye yazılıdır. *Livyatan*, dayanıklı kalkanlarıyla, yani kendisini bir kalkan gibi koruyan sağlam pullarıyla gurur duyar. Vücudu pullardan oluşan bir zırhın içinde sıkıca kapalıdır. Bu pasuktan *livyatanın* pulları olduğunu öğreniyoruz.

Başka bir pasukta ise “*Altında güneşin ışınları vardır*” (İyov 41:22) denmektedir. “Altında”, yani bulunduğu yerde, güneş ışınlarından kaynaklanan parıltılar vardır, çünkü yüzgeçleri, güneş ışınlarıyla parlar. Buradan da *livyatanın* yüzgeçleri olduğunu görüyoruz.

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

Gur Hasidizmi'nin kurucusudur. Neslinin en büyük *posek*lerinden biri olarak kabul edilir ve “*A-İlyu MiVarşa*” (Varşova'lı üstün yetenek) diye anılırdı. Kojnitz'li (Kozienice) Rabi Yisrael, Pşısha'lı Rabi Bunim ve Kotzk'lu Rabi Menahem Mendel'in öğrencisiydi. Kotzk Rabisi'nin ölümünden sonra Varşova yakınlarındaki Góra Kalwaria kasabasına yerleşmiş ve orada Gur Hasidizmi'ni kurmuştur.

Rabi Yitshak Meir, Rus devlet yetkilileri nezdinde Yahudiler lehine

birçok faaliyette bulunmuş ve Yahudileri tehdit eden çeşitli kararları iptal ettirmeyi başarmıştır. Tora'yı *iyun* (derin inceleme) ve *bekiut* (genel uzmanlık) yöntemleriyle öğrenmeye çok büyük önem atfetmiş ve öğrencilerinden, çok sayıda *Gemara* sayfasını ezbere bilmelerini talep etmiştir. Talmud, “*Şulhan Aruh*” ve Tora üzerine “*Hiduşe A-Rim*” adlı eseri yazmıştır (buradaki *Rim* sözcüğü, “Rabi Yitshak Meir” isminin baş harflerinden oluşur). Ayrıca bir de *ŞuT* (soru-cevap) çalışması vardır.

Rabi Yitshak
Meir Alter
MiGur
“*Hiduşe A-Rim*”
(5559-5626)
(1799-1866)

MASEHET HULİN
PEREK 4:
BEEMA AMAKŞA

Dışarı Çıkardın – Yeme!

Yaprak

68

Melamed Rabi Şimşon ve sınıfı tatildaydı ve şimdi enerji dolu halde öğrenimlerine geri dönmüşlerdi. Geçen yılın öğrencileri bir üst sınıfa geçmişlerdi ve şimdi Rabi Şimşon yeni öğrencileriyle kendi tarzı doğrultusunda – tabii ki bir bilmeceyle – tanışmak istedi.

“Şalom sevgili çocuklar!” dedi.

“Eğer dışarı çıktıysam beni yeme! Kimim ben?” Rabi Şimşon “Size bir ipucu vereyim” dedi. “Ben kutsalım.” Yeni öğrencilerden Moti parmağını kaldırdı ve “Korbanlar!” dedi. “Her *korban*ın yenebileceği belli bir bölge vardır. Ve bu bölgenin dışına çıkarılırsa bir daha yenemez; hatta tekrar o bölgenin içine getirildiyse bile! Örneğin *Hatat-korban*ının eti sadece Bet-Amikdaş sınırları içinde yenebilir. Ve eğer bu et *Azara*’nın (Bet-Amikdaş’ın avlusu) duvarlarının dışına çıkarsa, tekrar *Azara* duvarlarının içine getirilse bile, onu yemek ebediyen yasak hale gelmiş olur.”

“Aferin!” dedi Rabi Şimşon ve bu yeni öğrenciye iltifatta bulundu.

Kutsal Ayak

Yaprak

69

Bet-Amikdaş döneminde, Ribi Aaron sığır ahırında durdu, parmağıyla oradaki boğalardan birini işaret etti ve “Şu boğanın ayağını *Ola-korbanı* olarak kutsiyete adıyorum” dedi.

“Neden sadece ayağını kutsiyete adadınız?” diye sordu oradaki çalışanlardan biri, ama Ribi Aaron cevap vermedi. Sadece “Şimdi *alahanın* ne olduğunu belirlememiz gerekiyor” dedi.

Gerçekten, bu durumda *alaha* nedir?

Kesarya

Kesarya, kıyı şeridinin kuzey kısmında yer alan bir liman şehridir. Pers egemenliği döneminde kurulmuş ve başlarda Migdal Sarson adını almıştır. Haşmonay kralı Aleksander Yanay şehri ele geçirmiş ve Haşmonay Krallığı’na dâhil etmiştir. Bir zaman sonra Roma İmparatoru Augustus bu bölgeyi Ordus’a

(Kral Herod) vermiş ve Ordus burada büyük bir liman şehri kurarak, imparatoru (Caesar) onurlandırma amacıyla buraya Keysarya adını vermiştir. Şehir, putperest tapınaklar, hamamlar ve eğlence mekânlarıyla bir yabancı şehri olarak inşa edilmişti ve limanı, Akdeniz’in en büyük limanlarından biriydi.

Harita
Üzerinde

Devamı
59’da

Bu konuda *Tannalar* arasında bir görüş ayrılığı vardır. Rabi Meir ve Rabi Yeuda'ya göre ayak bir *korban*ın kutsiyetiyle kutsaldır ve hayvanın geri kalan kısımları kutsal değildir! Bu durumda hayvanı *korban* olarak kullanmak olanaksızdır, çünkü hayvan bütünüyle kutsiyete adanana kadar tam olarak kutsal değildir. Diğer yandan hayvan herhangi bir iş için de kullanılamaz, çünkü ayağı kutsaldır. Görüş ayrılığının diğer tarafında Rabi Yose ve Rabi Şimon vardır ve onlara göre hayvanın bütünü kutsaldır ve bir *Ola-korbanı* olarak getirilmelidir.

Hayvan Derisi

Yaprak

70

Kutsal Şabat günü *Şahrit* duasından sonra Ribi Yeruham, çocuklarına Sefer-Tora'nın bir *kelaf* üzerine yazıldığını anlattı. *Kelaf*, bir hayvanın işlemiden geçirilmiş derisidir. Ribi Yeruham'ın *behor* oğlu Beni hemen babasına sordu: "Baba! *Kelaf* hayvandan mı elde ediliyor? Ama ölü bir hayvan *tumat nevela* (bir leşin sebep olduğu *tuma*) ile *tamedir*!

Öyleyse Sefer-Tora'ya dokunan bir kişi de *tumat nevela* ile *tame* mi oluyor?!"

Ribi Yeruham zeki oğlunun bu sorusuyla keyiflenerek "Güzel bir soru sordun" dedi ve çocuklarına açıkladı:

"Gerçekten de, ölen her hayvanın leşi bir *tuma* kaynağıdır. Ama *kaşer* bir hayvan *şehita* ile öldürüldükten sonra, ölüsü *tuma* bulaştırmaz. Bir *nevela* (leş; *şehitasız* ölmüş bir hayvan) söz konusu olduğunda da hayvanın, bedeninden ayrıldıktan sonra *tumat nevela* ile *tame* olmayan kısımları vardır. Örneğin boynuzlar. Aynı şekilde hayvanın derisi de, yüzüldüğü andan itibaren artık *teumat nevela* ile *tame* değildir (Rambam, *İlhot Şear Avot A-Tuma* 1:7).

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

Rav ve posek. "Kitsur Şulhan Aruh" eserinin yazarıdır. Macaristan'ın Ungvar şehrinde doğmuş ve hayatının büyük bölümünde orada *av bet din* (*bet din* başkanı) olarak görev yapmıştır. Önemli *alaha* kitapları yazmıştır ve ilk kitabı, *Stam* (Sefer-Tora, *tefilin* ve *mezusa*) yazımına dair *alahaları* ele alan "Keset A-Sofer"dir.

Rabi Şelomo özellikle "Kitsur Şulhan Aruh" kitabıyla ünlenmiştir. Bu eserinde "Şulhan Aruh Orach Hayim"nin içinden ve "Şulhan Aruh"un diğer kısımlarından, bu zamanda her Yahudi'yi ilgilendiren *alaha*

kararlarını özetlemiş ve bunlara *musar* (etik) ve görgü kuralları eklemiştir. Kitap büyük bir başarıya nail olmuştur – yazarın sağlığında on dört baskısı yapılmış olan kitap, daha sonra da yüzlerce kez daha basılmıştır. Hafets Hayim'in eseri "Mişna Berura"nın yazılışına kadar, Aşkenaz Yahudileri arasında en yaygın kullanılan *alaha* kitabı buydu.

Bu kitap hakkında birkaç açıklama eseri yazılmıştır ve kitap sayesinde çok sayıda Yahudi gündelik hayattaki pratik *alahalar* hakkında bilgi sahibi olabilmıştır.

**Rabi
Şelomo
Gantzfried**
(5564-5646)
(1804-1886)

Yüzüğü Yuttu

Yaprak
71

Elazar Bet-Amikdaş döneminde yaşıyordu. Günlerden bir gün, yaklaşımakta olan düğünü için bir yüzük satın alma amacıyla altın ziynet eşyaları satan bir dükkâna girdi. Dükkândan çıktı ve yüzüğü bir an için dudaklarının arasına koydu, çünkü eğilip ayakkabılarını bağlamak istiyordu. Birden bire hapşırığı geldi ve yüzüğün ağzından fırlayıp uzaklara uçabileceğinden duyduğu endişeyle... yüzüğü yutuverdi!

Olup biten sonrasında daha yeni yeni kendine gelirken, oradan bir cenazenin geçtiğini gördü ve ölüye eşlik etme *mitsvasını* yerine getirmeye karar verdi. Tabii ki *tumat met* (ölüden kaynaklanan *tuma*) ile *tame* oldu.

Cenazeden hemen sonra Elazar, yüzüğü karnından çekip çıkarması için bir tıp uzmanına

başvurdu ve doktor on gün sonrasına randevu verdi. Bu günler zarfında Elazar *tumat met* durumundan arınma sürecinden geçti ve üzerine, *para adumanın* küllerinin karıştırıldığı paklama suyundan serpildi. Randevu zamanı geldiğinde Elazar doktora gitti ve doktor da yüzüğü iki dakikada çekip çıkardı.

Elazar doktorun yanından çıktığında tereddüte düştü. Acaba bu yüzük *tuma* kapmış mıydı? Ne de olsa kendisi *tumat met* nedeniyle *tame* olduğu sırada yüzük de bedeninin içindeydi!

Elazar bir hahama gitti ve haham ona açıkladı: *Tuma* kanunları dâhilindeki bir kurala göre “*taora belua*” (manevi açıdan safken yutulmuş bir şey) *tuma* kapmaz. Başka bir deyişle, yutulmuş haldeki, manevi açıdan saf bir şey *tame* olmaz. Ve bu yüzük karnında yutulmuş halde olduğu için ölüden de senden de *tuma* kapmamıştır.

Kesarya (devam)

Ordus'un ölümünden sonra Kesarya, Romalı valilerin oturduğu bir yer haline gelmiştir. Şehrin nüfusu Yahudilerden ve Yahudi olmayanlardan oluşuyordu ve Yahudiler, bazı zamanlarda kan dökülen kargaşalar halinde de ortaya çıkabilen birçok sataşma ve baskı nedeniyle bunalıyorlardı. MS 66 yılında, Vali

Gessius Florus'un döneminde, Kesarya sinagogu yakınlarında şiddet olayları baş gösterdi ve II. Bet-Amikdaş'ın yıkılışı öncesindeki büyük isyanın startını veren de bu oldu.

Bar Kohba isyanı sırasında Kesarya, Roma ordusunun ikmal üssü olarak kullanılmaktaydı.

Harita
ÜzerindeDevamı
61'de

Şehita Sonunda Terefa Çıkan Hayvan Nevela mıdır?

Yaprak

72

Bu yazımızda, belirli bir *alahayı* açıklığa kavuşturma amacıyla *şohet* Rabi Zeev'e geri döneceğiz.

Yaprak 70'te öğrendiğimiz gibi, bir hayvan öldüğü zaman, bedeni *tumat nevela* ile *tamedir*. Bu bedene dokunan kişi *tame* olur ve "*rişon le-tuma*" (bir *tuma* kaynağından birinci derecede etkilenmiş) durumundadır. Ama *kaşer* bir hayvan türü *şehita* yöntemiyle öldürüldüyse, *tumat nevela* durumu söz konusu olmaz.

Şimdi *şohet* Rabi Zeev'e sorumuzu yöneltelim:

Mezbahada *şehita* ile öldürülmüş birçok hayvanla karşılaşıyorsunuz. Ama bunların bazıları kontrol edildikten sonra *terefa* oldukları ve bu yüzden yenmelerinin yasak olduğu anlaşılıyor. Eğer insanların *tuma-taara* (manevi kirlilik-saflık) kanunlarına sıkıca bağlı yaşadıkları Bet-Amikdaş zamanında yaşıyor olsaydık, *terefa* bir hayvana, *tumat nevela* ile *tame* olduğu için dokunmaktan kaçınır mıydınız?

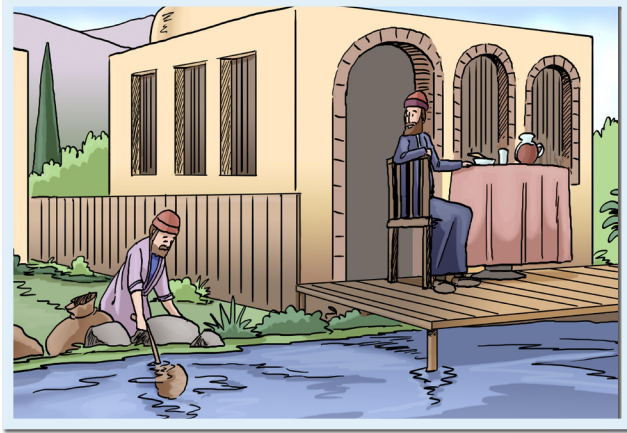
Rabi Zeev şöyle cevap verdi: Hayır kaçınmazdık! Çünkü bu hayvan *tame* değildir! Tora, *şehita* yöntemiyle öldürülmüş *kaşer* bir hayvan cinsinin *tumat nevela* ile *tame* olmadığına hükmetmiştir ve bu durum, yapılan kontrolde hayvanın yenmesinin yasak olduğu ortaya çıkarsa bile değişmez. *Şehita* işleminin ta kendisi, hayvanın *tumat nevela* ile *tame* olma durumunu ortadan kaldırır.

Kineret'te Tevilat Kelim

Yaprak

73

Bet-Amikdaş döneminde Ribi Azriel, Kineret Gölü'nün kıyısındaki küçük bir köyde yaşamaktaydı. Günlerden bir gün, göle bitişik konumda olan avlusunda karnını doyurmaktayken, komşusu ve iyi dostu olan Ribi Yitshak'ın, elinde bir çuvala yaklaşmakta olduğunu gördü. Ribi Yitshak çuvalın içinden çok uzun bir sapı olan bir kap çıkardı ve onu suya daldırdı, ama bu işlem sırasında sapın bir kısmı suyun dışında kalmıştı! Ribi Azriel bu kabın *tame* olduğunu ve Ribi Yitshak'ın da onu arındırma amacıyla Kineret

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

19. yüzyılın Galiçya hahamlarındandır. Jolkova (Zhovkva, Ukrayna) ve Kalisz (Kalisz, Polonya) şehirlerinde *rav* olarak görev yapmıştır. Çok yetenekli bir çocuk olarak büyümüş ve Tora öğrenimine ek olarak yabancı diller ve bilimler öğrenmiştir ki onun zamanında bu oldukça sıra dışı bir şeydi.

Maarats, kendi döneminde *Maskilim* (aydınlar) ve "Hohmat Yisrael" hareketiyle iyi ilişkiler içinde olmuş, üstelik kendisi

de Yisrael'in geçmişi hakkında tarihi araştırmalar yazmıştır. *Maskilim* yanlış fikirleriyle tartışmış ve gelenekle *alahayı* savunma amaçlı makaleler yazmıştır. Yahudi kanununda değişiklikler yapılmasına karşı muhalefetini "*Minhat Kenaot*" adlı kitabında ifade etmiştir.

Eserleri arasında "*Şut Maarats Hayut*", "*Mevo A-Talmud*" (Talmud'a giriş), "*Torat Neviim*", "*Tiferet Tsevi*" ile Talmud üzerine bazı notlar yer almaktadır.

**Rabi Tsvi
Hirş Hayut**
"*Maarats
Hayut*"
(5565-5615)
(1805-1855)

Gölü'ne daldırdığını anlamıştı. Bu nedenle, aceleyle Ribi Yitshak'a yaklaştı ve ona "Dostum!" dedi. "Belki fark etmedin, ama kabın üst ucunu suya daldırmadın. Bu durumda kap arınmış olmaz!"

"Dikkatin için teşekkürler" diye cevap verdi Ribi Yitshak sevimli bir ifadeyle. "Ama için rahat olsun. Bu kap saftır!"

"Nasıl olabilir?" diye sordu Ribi Azriel hayret içinde ve Ribi Yitshak cevap verdi: "Kabın sapı çok uzun ve ben de bu sapı kesmeyi planlıyorum. Ve *alahaya* göre, bir kapta, kesilmesi planlanan kısımların *tevila* işleminden geçirilmesi (bir *mikve* veya doğal bir su kaynağında suya daldırılması) gerekli değildir!"

Bu *alaha* "*Kol aomed leehateh, kehatuh dami*" ifadesiyle bilinir. Başka bir deyişle, kesilmek üzere olan bir şey, şimdiden sanki kesilmiş ve kaba bağlı değilmiş gibi kabul edilir.

Ever Min A-Hay

Yaprak

74

Hahamlarımızın, insanları gınahtan uzaklaştırma amacıyla, normalde yasak olmayan bir şeyi yasakladıkları çeşitli durumlar vardır.

Bu yaprakta öğrenilen *Gemara*'da da böyle bir *alahayı* görüyoruz. *Gemara* bu *alahadan* "*mitsvat peruş*" (ayırılma *mitsvası*) terimiyle bahsetmektedir. Başka bir deyişle, birazdan daha geniş bir şekilde açıklayacağımız üzere, "yasaktan uzaklaşma amacıyla, belirli bir şeyi yemekten ayrılın, uzak durun".

Neden bahsedilmektedir?

Herkesin bildiği gibi, "*ever min a-hay*", yani bir hayvan henüz canlıyken bedeninden kopmuş bir organ veya parçayı yemek yasaktır. Hatta bu yasak hayvan *şehita* ile kesildikten sonra bile devam eder, çünkü söz konusu parça, hayvan henüz hayattayken kopmuştur.

Ama eğer bir beden parçası hayvanın bedeninden tamamen kopmadıysa ve arada kalan bağlantı sayesinde bu parçadaki et kurumuyor, canlılığını sürdürüyorsa, bu kısım halen hayvanın bedeninin bir parçası olarak kabul edilir ve hayvan kesildikten sonra (tabii ki bu yarı-kopukluk durumu hayvanı *terefa* hale getiren türden değilse) bu kısım da yenabilir. Tora'nın kanunu bu şekildedir. Buna rağmen Hahamlarımız, insanları "*ever min a-hay*" yasağından uzaklaştırma amacıyla, böyle bir durumda da bu kısmın yenmemesini öngörmüşlerdir, çünkü bu yarı-kopmuş parça da, hayvan hayattayken tamamen kopmuş bir parçaya benzemektedir ve insanlar bunu yemenin serbest olduğuna bakarak asıl yasağı da ihlal etme yanlışına düşebilirler.

Kesarya (devam)

Asara Aruge Malhut (Romalılar tarafından katledilen on büyük haham) içinde, aralarında Rabi Akiva'nın da bulunduğu bazıları burada öldürülmüştür.

Zaman içinde Yahudi cemaati şehre geri dönmüş ve burası önemli bir Tora merkezi haline gelmiştir. Burada yaşamış önemli simalar arasında Rabi Oşaya Raba (bkz. II. Kitap, sayfa 90) ve Rabi Abau DeKesarin (bkz. III. Kitap, sayfa 160)

sayılabilir.

On üçüncü yüzyılda Kesarya Memlûkler tarafından ele geçirilmiş ve yıkılmıştır. On dokuzuncu yüzyılın sonunda buraya Bosna'dan gelen göçmenler yerleşmiş ve bağımsızlık savaşı sırasında şehir boşaltılmıştır.

Günümüzde Kesarya, Hof A-Karmel bölge konseyine bağlı bir kenttir.

H a r i t a
Üzerinde

SON

Aynı Soruya Farklı Cevaplar

Yaprak

75

Bu yaprağın sonunda oldukça ilginç bir *alahadan* bahsedilmektedir. *Tanna* Rabi Şimon Şezuri belirli bir durum hakkında şöyle demiştir: “Haftanın normal [yani Şabat olmayan] bir gününde bile, belirli bir yiyecekten *teruma* ve *maaser* paylarının kanuna uygun olarak ayrılmış olduğunu söyleyen bir ‘*am aarets*’e inanmak mümkündür.”

Normal bir günde bile mi? Bu konuda normal bir günle Şabat arasında ne gibi bir fark olabilir?

Tora öğrenmemiş, cahil biri için “*am aarets*” terimi kullanılır. Kanuna göre böyle bir kişiden bir tarım ürünü satın alındığı zaman, onun söz konusu ürünlerden *maaser* paylarını ayırmış olduğuna güvenmek mümkün değildir. Bu nedenle Hahamlarımız, bir *am aaretsten* satın alınmış olan tarım ürününden (buna “*demay*” adı verilir; bkz. II. Kitap, sayfa 25) [sonuçta kendisinin gerçekten de *maaser* ayırmış olma olasılığı olmasına rağmen, gerekirse tekrar] *maaser* ayrılmasına hükmetmişlerdir. Ama ilginç olan şudur: Eğer Şabat günü ona bu konu sorulmuş ve o da gerekli payların ayrıldığını söylemişse, ona inanılabilir. Neden? Çünkü bir *am aarets* için bile Şabat’ın onuru normal günlere göre daha yüksektir ve bu kutsal günde yalan söylemeyi normal bir güne göre daha ağır bir günah olarak görecektir. Bu nedenle ona inanılabilir. [İşte, belirtilen sebeple, Şabat günü ile normal bir gün arasında bu yönden bir fark olduğu düşünülebilir. Ama Rabi Şimon Şezuri, eğer doğrudan sorulur ve *am aarets* gereken payların ayrıldığını söylese, hafta içinde *bile* ona inanılabileceğini söylemektedir.]

Kim Kimdir?

Yisrael’in Büyükleri

On dokuzuncu yüzyıl Almanya hahamlarının liderlerindendir. “*Tora İm Dereh Erets*” (dünyevi meşgaleler eşliğinde Tora) akımının kurucusudur. Rabi Yaakov Etlinger’in yanında Tora öğrenmiş ve Bonn Üniversitesi’nde öğrenim görmüştür. Reformistlerin görüşlerine karşı ödün vermeyen mücadelesiyle tanınmış ve Almanya’da Ortodoks ve Reformist cemaatlerin birbirinden ayrılmasına önyak olmuştur.

Tora’nın yoluyla çağdaş yaşam arasında çelişki olmadığını, aksine, Tora ve Yahudilik ile bilim âlemini ve dünyayı geliştirme faaliyetlerini birleştirmek gerektiğini öne sürmekteydi.

Bazı kitapları şunlardır: İkilemdeki biriyle inanan biri arasında gerçekleşen bir tartışma şeklinde yazdığı “*İgerot Tsafon*”; Tora ve *mitsvaların* sebeplerini ele alan “*Horev*” ve Tora’ya yazmış olduğu ünlü açıklamalar.

Rabi Şimşon
Refael Hirş
“*Raşar Hirş*”
(5568-5648)
(1808-1888)

Alaha Kararları Veren Aryoh Kimdi?

Yaprak

76

Gemara “Aryoh”un adıyla bir *alaha* aktarmaktadır.

Bizim tanıdığımız Aryoh, Leh Leha *peraşasında* ismi geçen “Elasar kralı Aryoh”tur (Bereşit 14:1). Acaba bu Aryoh *alahalar* söylemiş olabilir mi? Tabii ki hayır. Burada kastedilen kişi *Amora* Şemuel’dir. Kendisine neden “Aryoh” unvanı verilmişti? Çünkü kanunlar konusunda uzmandı ve bir kral gibi yargıçlık yapardı. Öyle ki, *Gemara* Hahamları bir kural belirlemişlerdir: *Dine mamonot* (parasal kanunlar) alanında *alaha* Şemuel’in görüşüne göre karara bağlanır, çünkü Şemuel bu alanda çok sayıda karar vermiştir ve bu nedenle kendisi bu konuların en ince ayrıntılarına kadar girer ve derinliklerine inerdi.

Dolayısıyla, tüm kanunlar üzerinde “egemen” olduğu için onu bir kralın adıyla andıklarını anlıyoruz. Ama o kadar kral dururken acaba neden özellikle Kral Aryoh’un ismini seçmişlerdi?

Çünkü bu kralın isminde “*ari*” (aslan) sözcüğü de yer almaktadır ve bu nedenle bu isim daha uygundur, zira içinde, hayvanların kralının ismi saklıdır.

Şemuel’e özellikle Kral Aryoh’un isminin verilmesine dair ilginç başka bir açıklama daha vardır. Aryoh, “Elasar” kralıydı ve bu sözcükte “*al isur*” (yasak[larda] değil) ifadesine yönelik bir ima görülebilir. Şöyle ki: Hahamlarımız *dine mamonot* konusunda *alahanın* Şemuel’e göre karara bağlanacağına hükmetmişlerdir, ama *isur ve-eter* (yasaklar ve serbestiler) alanında *alaha*, *Amora* Rav’ın görüşünü takip edecekti. Dolayısıyla Şemuel, parasal konularda “kral”dı, ama yasaklar konusunda kral o değildi.

Darhe A-Emori

Yaprak

77

Bu yaprakta öğrenilen *Gemara* “*darhe aEmori*”ye (Emorilerin yollarına) göre hareket etmenin yasak olduğunu hatırlatmaktadır.

Kutsal Tora’mız bizi, yabancı ulusların usullerine ve âdetlerine göre hareket etmememiz konusunda uyarmaktadır. Bu yasak “*darhe aEmori*” olarak adlandırılır, çünkü Tora’nın uyarısı, Bene-Yisrael’in girmek üzere oldukları Erets-Yisrael’de yaşayan halklar bağlamında söylenmiştir; ancak yine de yasak tüm dünya uluslarının kendilerine has âdetlerini benimseme konusundadır.

Rabi Yosef Karo, eseri *Bet Yosef*’te (*Yore Dea* 178), Tora’nın diğer uluslardan her konuda farklı olmamız gerektiğini söyleme amacında olmadığını belirtir. Bu *mitsva*, başka ulusların hiçbir mantıklı sebep olmaksızın anlamsızca yaptıkları, batıl inançlara dayalı bazı uygulamaları taklit etmemizi yasaklamaktadır.

Bunun yanında yabancı ulusların, olumsuz karakter niteliklerinden kaynaklanan bazı âdetlerinden de uzak durmak gerekir.

MASEHET HULİN
PEREK 5:
OTO VEET BENO

“Oto Veet Beno” Yasağı

Yaprak

78

Bu yaprakta *Masehet Hulin*’in “Oto Veet Beno” başlığını taşıyan beşinci *perek*i başlamaktadır.

Kutsal Tora’mız, Vayikra kitabında “[Bir hayvan] ister boğa [cinsinden] isterse de küçükbaş [olsun,] onu ve yavrusunu aynı günde kesmeyin” (Vayikra 22:28) talimatını vermektedir.

Tora bu pasukla dişi bir hayvanı yavrusuyla aynı gün içinde kesmeyi yasaklamaktadır.

Sefer A-Hinuh’un (*mitsva* 294) açıklamasına göre, Kutsal ve Mübarek Tanrı insanların yemek için hayvanları kesmelerine izin vermiş, ama aynı zamanda bize merhamet niteliğini de öğretmek istemiştir. Bunu bir hayvanı ve yavrusunu aynı günde kesme yasağından öğreniyoruz.

Şimdi de gelin ilginç bir şeyi inceleyelim.

Diyelim ki bir adam bir hayvanı kesti. Acaba o gün başka kaç hayvanı kesmesi yasaktır?

Dikkat edin! İki hayvanı kesmesi yasaktır! Kesilen hayvanın yavrusu ve kesilen hayvanın annesi... Çünkü aynı gün içinde bir anne ve yavrusunu kesmek yasaktır.

Kim Kimdir?

Yisrael’in Büyükleri

Tanah’ı açıklayan otoritelerden ve *Aharonim* Dönemi’ne mensup *posek*lerdendir. Ukrayna’da doğmuş ve Varşova’da *yeşiva* öğrenimi görmüştür. Burada “*a-iluy miVohlin*” (Volhynia’lı deha) olarak tanınmıştır. Romanya’nın Bükreş şehrinde hahambaşı ve *darşan* olarak görev yapmış ve toplumun tüm katmanlarının hayranlığına nail olmuştur. Tutumu katıydı ve *mitsvalar*la geleneklerin hiçbir değişiklik yapılmaksızın korunması konusunda çok titizdi. Bunun bir sonucu olarak Reformist akım ona karşı bir mücadele başlatmış ve sonunda onun

devlet görevlileri tarafından Romanya’dan kovulmasını sağlamışlardır. Bu kovulmanın ardından Ukrayna, Polonya ve Rusya’daki farklı cemaatler arasında göçebe dolaşmıştır.

Malbim çok sayıda kitap yazmıştır. Bunun en tanınmış olanı Tanah’a yazdığı açıklamalardır. Bu eserinde Hahamlarımızın *midraş* öğretileriyle pasukların basit anlamları arasındaki bağlantıları göstermiş ve sözcüklerin anlamlarında derine inmiştir. Benzer şekilde, *Şulhan Aruh* üzerine de “*Artsot A-Hayim*” adlı bir açıklama yazmıştır.

Rabi Meir
Leybuş
ben Yehiel
Mihel
“*Malbim*”
(5569-5639)
(1809-1879)

Özel Bir Hayvan

Yaprak

79

Bu yaprakta “*koy*” adı verilen oldukça ilginç bir hayvan hakkında bilgi alıyoruz. “*Koy*”, Hahamlarımızın “*beema*” mı yoksa “*haya*” mı olduğu konusunda şüpheye düştükleri bir hayvandır. Ne mi fark eder? Tabii ki *şehita* sonrasında kanını örtmek gerekip gerekmediğini bilmek için. Tora’nın bir *mitsvasına* göre, *kaşer* bir *haya* (yabani hayvan) veya *of* (kanatlı) kesildiği zaman, *şehitanın* yapıldığı noktadan çıkan kanın toprakla örtülmesi gerekir. Buna “*kisuy a-dam*” (kanın örtülmesi) adı verilir.

Ama bu *mitsva* sadece *haya* ve *of* için geçerlidir. *Beema* (küçükbaş veya büyükbaş çiftlik hayvanı) için geçerli değildir.

Haya ile kastedilen nedir? Örneğin geyik, *beema* değil, *hayadır*. Ama kuzu, keçi ve inek, *haya* değil, *beemadır*. Hahamlarımız *koyun* bir *haya* mı yoksa *beema* mı olduğu konusunda kesin bir karara varamadıkları için kesim sonrasında *koyun* kanını örtmek gerekir, çünkü *haya* olma ihtimali vardır. Buna rağmen bu işlem için *beraha* söylemek mümkün değildir, çünkü belki de *koy* bir *beemadır* ve bu durumda ortada bir *mitsva* olmadığına göre söylenecek *beraha* da boşuna olacaktır (Rambam, *Ilhot Şehita* 14:4).

Gemara, önceki yaprakta öğrendiğimiz “*oto veet beno*” yasağının *koy* için de geçerli olduğunu söylemektedir.

Şehita Olmayan Şehita

Yaprak

80

Melamed Rabi Şimşon öğrencilerine en baştan bildirmişti: Bugün size bilmece sormayacağım. Bunun yerine içinde bulunduğumuz yaprakta bir konuyu öğretmek istiyorum. Buradan, belirli bir konudaki bir görüş ayrılığının (*mahloket*) nasıl da başka bir konuyu etkilediğini göreceğiz.

Tora’nın bir anne ile yavrusunu aynı gün içinde kesmeyi yasakladığını artık biliyoruz.

Mişna’da, *korban* olarak adanmış bir anne hayvanla yavrusunu aynı gün içinde Bet-Amikdaş’ın dışında kesen bir kişinin, “*oto veet beno*” yasağını ihlal etmiş olacağı söylenmektedir; zira bu kişi anneye yavrusunu aynı gün içinde kesmiştir.

Gemara’nın bu konuda belirttiğine göre, Rabi Şimon, bu kişinin “*oto veet beno*” yasağını ihlal etmiş olmayacağı görüşündedir. Neden? Çünkü Rabi Şimon’a göre, kesilen hayvanı kullanıma uygun hale getirmeyen bir *şehita* işlemi, *şehita* sayılmaz. Burada da, *korbanlardan* biri Bet-Amikdaş’ın dışında kesildiği zaman bu *şehita* işlemi hayvanı kullanıma uygun hale getirmiş değildir, çünkü Bet-Amikdaş dışında kesilen bir *korban*, *pasuldur* (geçersiz). Böyle bir durumda, Rabi Şimon’a göre burada geçerli bir *şehita* işlemi olmadığı için, kesilen *korbanın* annesini veya yavrusunu da aynı gün içinde kesmek, *oto veet beno* yasağının ihlali anlamına gelmeyecektir.

Bet Guvrin

Bet Guvrin, Yeuda kabilesi topraklarının *Şefela* (alçak tepeler) bölgesinde, Guvrin Irmağı ile Mareşa Irmağı arasında yer alan antik bir şehirdir. Eski kaynaklarda buradan “Bet Guvre” ve “Bet Guvraya” olarak da bahsedilir ve Aramca olan isim, “Erkeklerin Evi” anlamına gelir.

Kral Ordus’un döneminde Bet Guvrin,

Mareşa şehrinin yerine, o zamanlarda Edomae adı verilen bu bölgenin başkenti haline gelmiştir. II. Bet-Amikdaş’ın yıkılışı öncesindeki büyük isyan sırasında şehir Roma komutanı Aspasyanos’un (Vespasian) eline düşmüştür. Aspasyanos şehrin sakinlerinin çoğunu katletmiş ve burada bir Roma garnizon kuvveti bırakmıştır.

Harita Üzerinde

Devamı
69’da

Atraat Safek

Yaprak

81

Bet din tarafından cezalandırılabilir bir ihlalde bulunan bir kişi, iki şahit onu söz konusu ihlal eylemini yapmanın yasak olduğu konusunda uyarıp ona açıkça “Bil ki bu ihlalde bulunan kişi *bet din* tarafından falanca cezaya çarptırılır” demediği sürece cezalandırılmaz. Şahitlerin ihlalde bulunmak üzere olan birini bu şekilde uyarmalarına “*atraa*” (ikaz) denir.

Bu yazımızda bazen *bet dinin*, şahitler tarafından uyarılmış bir ihlalcıyı bile cezalandırmayabileceğini öğreniyoruz. Böyle bir şey nasıl olabilir?

İçinde bulunduğumuz yaprakta, cezanın yalnızca, tanıklar ihlalde bulunan kişiyi uyardıkları sırada onun söz konusu ihlalde bulunduğundan “emin oldukları” takdirde verilebileceğini öğreniyoruz. Örneğin, diyelim ki Gad iki yemek çanağının karşısında oturuyor. Bunlardan birinde *kaşer* olan, diğerinde ise *kaşer* olmayan birer yiyecek var. Gad’ın karşısında iki şahit oturuyor ve şahitler, *kaşer* yiyeceğin hangi çanakta olduğunu bilmiyorlar. Bu nedenle Gad’ın yemeye kalktığı her seferde ona uyarıda bulunuyorlar: “Gad! Yasak! Yasak bir yiyeceği yiyorsun!” Böyle bir durumda Gad, yiyeceği yese bile cezalandırılmaz, çünkü şahitler, onu uyardıkları hiçbir seferde onun gerçekten de ihlalde mi bulunduğunu yoksa *kaşer* olan yiyecekten mi yediğini kesin olarak bilmekte değildirlir. Bu şekilde, emin olunmadan yapılan uyarıya “*atraat safek*” (şüpheli ikaz) adı verilir.

Tabii ki buradaki amaç, Gad’ın böyle bir durumda *kaşer* olmayan yiyeceği yemesinin serbest olduğunu söylemek değildir. Gad her halükârda *kaşer* olmayan yiyeceği yemekten kaçınmakla yükümlüdür. Ama yine de böyle bir durumda *bet din* onu cezalandıramaz.

Kim Kimdir?

Yisrael’in Büyükleri

Musar (Yahudi etiği) hareketinin kurucusudur. Litvanya’da yaşamış ve Salant (Salantai) şehrindeki *yeşivada* öğrenim görmüştür. Orada Salant’lı Rabi Zundel’le karşılaşmış ve onun gerek kişiliğinden gerekse de *musar* odaklı Tanrı hizmetinden çok etkilenmiştir.

Musar her zaman Yahudiliğin bir parçası olmuştur; Rabi Yisrael Salanter’in

yaptığı, *musar* konusunu Tanrı ibadetinin merkezine oturtan bir harekete öncülük etmektir. Çok büyük bir dahi ve keskin bir zekâyâ sahip olan Rabi Yisrael, yeteneklerini *musar* öğrenimini Avrupa çapında yaymak için kullanmış ve bu konuya özellikle vurgu yapan *yeşivalar* kurmuştur.

**Rabi
Yisrael
Salanter**
(5570-5643)
(1810-1883)

Tanna Sumhus

Yaprak

82

Bu yaprakta öğrenilen *Gemara*, *Tanna Sumhus*'un adıyla bir *alahay* aktarmaktadır.

Sumhus, Rabi Yeuda A-Nasi'nin neslinde, yani en son *Tannaim* neslinde yaşamış hahamlardandı. *Mişna*'nın Rabi Yeuda A-Nasi başkanlığında derlenmesi sırasında Sumhus'un söylemiş olduğu *alahalara* da yer verilmiştir.

Sumhus, Rabi Meir'in "*talmid muvak*"ıydı; yani Tora bilgisinin büyük çoğunluğunu ondan öğrenmişti. Babasının adı Yosef'ti. Rabi Yohanan, Sumhus'un, herhangi bir şeyin *tame* olduğuna dair kırk sekiz sebep ve herhangi bir şeyin saf olduğuna dair de kırk sekiz sebep türettiğine tanıklık etmiştir (*Eruvin* 13b).

Sumhus'un söylemiş olduğu ünlü *alahalardan* biri şöyledir: "*Mamon amutal besafek – holekin*" (durumu şüpheli bir para bölüştürülür). Başka bir deyişle bir paranın kime olduğu konusunda belirsizlik varsa, bu para, onun üzerinde hak iddia eden taraflar arasında bölüştürülür (*Mişna – Baba Kama* 5:1).

Agada öğretilerinde Sumhus'un "Her kim [*Şema Yisrael* cümlesinin sonundaki] '*Ehad*' sözcüğünü uzatırsa, [Göklerden de onun] günlerini ve yıllarını uzatırlar" (*Berachot* 13b) şeklindeki sözü ünlüdür.

Hayvan Satan Dükkânda Bir Soru

Yaprak

83

"Sayın haham! Sayın haham!" diye seslendi pazaryerindeki hayvan satıcısı o sırada oradan geçmekte olan bir *talmid hahama*. "Bir sorum var. Acaba sorabilir miyim?"

"Tabii ki dostum" diye cevap verdi haham.

"Sayın haham; bugün bir anne ve yavrusu olan iki hayvanı satıyorum. Bu ikisini aynı gün içinde kesmenin yasak olduğunu biliyorum. Ama eğer anneyi bir kişiye, yavrusunu da başka bir kişiye satıyorsam, onların hayvanları aynı gün içinde keserek '*onu ve yavrusunu aynı günde kesmeyin*' yasağını ihlal edecekleri bir durumun meydana gelmemesi için alıcıların her birine, elindeki hayvanı kesmeden önce diğer alıcıyla bağlantı kurmasını söylemem gerekir mi?"

"Güzel bir soru!" dedi haham. "*Alaha* iki alıcının bu iki hayvanı aynı günde kesebileceklerinden endişe etmeye gerek olmadığını söylüyor. Ama eğer alıcılardan biri size, hayvanı o gün içinde kesme niyetinde olduğunu söylediye, diğer alıcıyı, satın aldığı hayvanı aynı gün içinde kesmemesi için bilgilendirmeniz gerekir. Dahası: Eğer satış işlemi belli başlı bayramların arifesinde gerçekleştiriliyorsa – ki böyle zamanlarda çok sayıda hayvan kesilir – satıcı, alıcılara bu iki hayvanın anne ve yavru olduğunu bildirmekle yükümlüdür."

MASEHET HULİN
PEREK 6:
KİSUY ADAM

Dereh Erets Alahaları

Yaprak

84

Bu yaprakta Hahamlarımız bazı *dereh erets* (görgü) *alahaları* öğretmektedirler. Tora'da *kisuy a-dam mitsvası* (bkz. yaprak 79) hakkında şöyle denmektedir: “*Bene-Yisrael'den veya aralarına katılan Gerler'den herhangi bir kişi, yenebilir [yabani] bir hayvanı (haya) veya bir kanatlıyı (of) tuzakla yakaladığında, [onu keserek] kanını akıtınca, [kanı] toprakla örtmelidir*” (Vayikra 17:13). Acaba Tora neden sadece bir *haya* veya *ofu* “tuzak kurarak avlamış” bir kişinin onları kestikten sonra kanlarını örtmekle yükümlü olduğunu söylemektedir? Acaba böyle bir hayvanı satın alan veya kendisi yetiştiren biri kesim yaptıktan sonra kanını örtmek zorunda değil midir?

Tora bu şekilde insana bir ders öğretmeyi amaçlamıştır: Kişi kendisini, olanaklarının elverdiğinden daha yüksek bir standarda göre yaşamaya alıştırmamalıdır. Bir avcı yalnızca hayvan avlamakta başarılı olduğu zaman et yer. Aynı şekilde her insan da sürekli olarak et yememeli, bunu sadece ara sıra yapmalıdır. Zira olanakları elvermemesine rağmen sürekli et yeme peşinde olan biri, kendine uygun bir maddi standardın üzerinde yaşadığı için, zaman içinde fakirleşecektir. İşte kişi böyle bir duruma yol açmamalı, sadece hayvan avlayabildiği zaman et yiyebilen bir avcı gibi davranarak, eti, her istediğinde erişebileceği bir besin maddesi olarak görmemelidir. [Ama uygulamada, bir *haya* ve *of* her ne şekilde elde edilmiş olursa olsun, kesim sonrasında *kisuy a-dam* yükümlülüğü vardır.]

Kisuy A-Dam – Ne Zaman?

Yaprak

85

Kesilen bir *haya* veya *ofun* kanını örtmek gerektiğini artık biliyoruz. Eğer bir avcı bir *haya* veya *ofu* okla vurup öldürmüştü veya bir kişi böyle bir hayvana, diyelim ki arabasıyla çarparak ölümüne yol açmışsa, kanlarını örtme yönünde hiçbir yükümlülük yoktur. Bu *mitsva* sadece *şehita* yapıldığı zaman geçerlidir.

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

19. yüzyılda Doğu Avrupa'da yaşamış büyük hahamlardan biridir. Volojin'li Rabi Yitshak'ın kızıyla evliydi ve kayınpederinin vefatının ardından onun yerine *roş yeşiva* olarak atanmıştır. Natsiv'in liderliği altında *yeşiva* ünlenmiş ve serpilmiştir. Onun döneminde *yeşivada* dört yüzü aşkın öğrenci öğrenim görmektedir.

Natsiv, Erets-Yisrael'e yerleşme hareketinin ateşli bir destekçisiydi ve *yeşivasında* “Hibat Tsiyon” örgütünün grupları gizlice faaliyet göstermekteydi.

Zaman içinde Tora dışı öğrenime uzun saatler ayrılmasını talep eden Rus devlet yetkililerin baskısı nedeniyle Volojin *yeşivası* kapatılmıştır. Natsiv bundan kısa bir süre sonra vefat etmiş ve Varşova'daki Yahudi mezarlığına defnedilmiştir.

Kitapları arasında öne çıkanlar şunlardır: Tora üzerine açıklamalar yaptığı “*Aamek Davar*”; Rav Ahay Gaon'un *Şeiltot* adlı *alaha* eseri üzerine “*Aamek Şeela*”; *Sifre* kitabı üzerine “*Emek A-Natsiv*”. Kendisi bunlardan başka birçok eser de vermiştir.

**Rabi
Naftali
Tsvi Yeuda
Berlin
“A-Natsiv
MiVolojin”
(5173-5253)
(1813-1893)**

Şimdi *Tannalar* arasındaki bir görüş ayrılığını görelim.

Bir adam bir horoz kesti ve yapılan kontrolde horozun *ta ref* olduğu ve yenemeyeceği görüldü. Başka bir durum: Bir adam günah işleyerek bir horozu putperest amaçlarla kesti. Acaba bu iki durumda horozların kanını örtme yükümlülüğü var mıdır?

Rabi Meir'e göre vardır, ama diğer Hahamlar böyle durumlarda *kisuy a-dam mitsvasının* geçerli olmadığı görüşündedirler.

Buna karşılık, eğer bir hayvan kesilmiş ve *şehita* işlemi başarılı olmadığı için hayvan "*nevela*" (leş) durumuna düşmüşse, *kisuy a-dam* yükümlülüğü olmadığı konusunda herkes hemfikirdir.

Tsadiklerin Liyakati

Yaprak

86

Gemara, bir keresinde Rabi Hiya'ya ait ketenlerin içine kurtçukların girdiğini ve onun da ne yapmak gerektiği konusunda Rabenu A-Kadoş'a (Rabi Yeuda A-Nasi) danıştığını anlatmaktadır.

Gemara sorar: Nasıl olmuştur da Rabi Hiya'nın ketenine kurtçuklar dadanmıştır? Ne de olsa Rabi Hiya ve oğulları Babil'den Erets-Yisrael'e çıktıkları zaman, onların liyakatiyle Erets-Yisrael'de birçok harika olay meydana gelmişti! Onlar gelene kadar Erets-Yisrael'de fırtınalar, depremler, sert rüzgârlar ve gökgürültüleri çok sık görülür, şarap ekşir ve keten bozulurdu. Ama Rabi Hiya ve oğulları geldikleri zaman tüm bu sıkıntılar sona ermişti! Ve hepsi onların liyakati sayesindeydi! Öyleyse nasıl olmuştu da Rabi Hiya'nın keteni kurtlanmıştı?!

Gemara bunu şöyle açıklar: *Tsadiklerin* liyakatleri kendi nesillerinin tümü için koruma sağlar. Ama kendileri, Gelecek Dünya'daki ödülleri eksiklik olmaması için liyakatlerinden bu dünyada faydalanmazlar.

Bir Mitsvanın Değeri Nedir?

Yaprak

87

Ribi Moşe elindeki tavuğu kesmeyi tamamladı ve *kisuy a-dam mitsvasını* yerine getirmek için kanı toprakla örtmeye hazırlandı. Birden bire arkasından bazı sesler duydu ve dönüp baktı. Önemli bir şey olmadığını görünce işine devam etmek için geri döndü, ama o arada başka bir adam geldi ve tavuğun kanının üzerine toprak döktü. Ribi Moşe, *mitsvayı* elinden "kaptıkları" için çok üzüldü.

Böyle bir olay Raban Gamliel'in zamanında da meydana gelmişti. O olayda Raban Gamliel, *mitsvayı* kapalı kişiye, *mitsvayı* kaybeden kişiye altı altın ödemekle yükümlü kılardı! Çünkü Hahamlarımız, bir *mitsvayı* başkasının elinden kapalı kişinin, diğer kişiye ödeme yapmakla yükümlü olmasına hükmetmişlerdir.

Acaba buna neden gerek görmüşlerdir?

Bazı *Rişonim* Dönemi otoritelerine göre bu, Hahamların, bir *mitsvayı* başkasının elinden kapalı kişiye, bunu yaptığı için verdikleri bir para cezasıdır (bkz. Rif ve Roş'un *Baba Kama* açıklamaları, Rif sayfalarında 32b; *Şut A-Rivaş* 506; Rabi Yohanan'dan alıntı yapan *Şita Mekubetset*).

Bet Guvrin (devam)

Mişna ve Talmud dönemlerinde Bet Guvrin'de büyük bir Yahudi cemaati vardı ve tanınmış bazı *Tanna* ve *Amoralar* burada faaliyet göstermekteydi. Zaman içinde bölgedeki Yahudi nüfusu azaldı ve Yahudi köyü, karışık nüfusa sahip bir Roma yerleşimi haline geldi.

İkinci yüzyılın ortalarında şehirde bir amfiteatro kurulmuş, daha sonraları da buraya iki su kemeri inşa edilmiştir. Bunlardan biri Hevron Dağı'ndan su getiriyordu; diğeri de *Şefela* (alçak tepeler) bölgesinden Yerusalayim'e giden yol boyunca uzanmaktaydı.

H a r i t a
Üzerinde

Devamı
73'te

Kim Altın Öğütür?

Yaprak

88

Bu yazımızda, *mitsva* yapmak için altın öğüten bir adam hakkında bilgi alacağız. Kesilen yabani bir hayvan veya kanatlının kanını örtme *mitsvası*nı taşlarla veya kalaslarla yerine getirmek mümkün değildir. Kanın toprakla örtülmesi gerekir. Bundan başka, kireç, ince kum, ezilmiş taşlar veya marangozhanelerde bulunan talaş da kullanılabilir, çünkü Tora kanın “*afar*”la örtülmesini emretmiştir ve İbranicede “*afar*” (toprak, toz) terimi bunların hepsi için kullanılır.

Bu nedenle, eğer toprak veya sayılan diğer maddeler bulunamıyorsa, kanı örtme işlemini demir, bakır veya başka metallerin talaşlarıyla yapmak mümkün değildir, çünkü *afar* terimi bunlar için kullanılmaz.

Ve işte, *Barayta*’da yer alan bir *alaha* şöyle demektedir: Kanı örtmek için toprak bulamayan bir adam ne yapar? Altın bir dinarı öğütür ve kanı bununla örter! Acaba kanı öğütülmüş altınla örtmek neden mümkündür? O da metal değil midir?!

Cevap şaşırtıcıdır. Tanah’ta *afar* terimi altınla bağlantılı olarak da kullanılmaktadır. Pasukta söylendiği gibi “*Veafrot zaav lo – ve altın tozları vardı*” (İyov 28:6).

Tevazuun Erdemi

Yaprak

89

Rabi Eliezer şöyle demiştir: Kutsal ve Mübarek Tanrı, Yisrael halkını çok sevdiğini söylemiştir, çünkü O Yisrael halkına büyüklük ve onur bahsettiği zaman bile onlar kendilerini tevazu ile önemsiz gösterirler. Moşe Rabenu’nun, vefatından önce Bene-Yisrael’e söylediği sözlerin anlamı budur: “*Tanrı’nın size bağlanıp sizi seçmesi[nin sebebi], tüm halklardan kalabalık olmanız değil; [sizi seviyor,] çünkü siz, tüm halkların en küçüğüsünüz*” (Devarim 7:7). Başka bir deyişle, “Siz kendinizi tevazu ile küçültüyorsunuz”.

Gemara buna bazı örnekler vermektedir:

Kutsal ve Mübarek Tanrı, Avraam Avinu’yu yükseltmiş ve ona, soyunun uluslarla dolu olacağını vaat ederek daha birçok bereketle mübarek kılmıştı. Buna karşılık Avraam ne demişti? “*Ama ben, toz ve külden ibaretim*”!

Kutsal ve Mübarek Tanrı, Moşe ve Aaron’a büyüklük vermiş; Moşe, Yisrael’in lideri, Aaron da Koen Gadol olmuştu. Ama onlar ne demişlerdi? “*Biz neyiz ki?*” Başka bir deyişle: “ne değerimiz var?”.

Buna karşılık başka uluslar tevazu ile davranmamışlardır. Örnek: *A-Şem*, Avraam zamanındaki Babil kralı Nimrod’u yükseltmişti; ama o ne demişti? “*Gelin bir şehir ve başı göklerde bir kule inşa edelim!*” Bunun ardındaki amaç da Kutsal ve Mübarek Tanrı’ya başkaldırmak ve putperestlikti.

MASEHET HULİN
PEREK 7:
GİD ANAŞE

Altın Asma

Yaprak

90

Gemara Bet-Amikdaş'ta meydana gelmiş olan iki olayı aktarmaktadır. İlk olaydan, atalarımızın, Bet-Amikdaş'ın var olduğu dönemde buraya duydukları büyük saygıyı görmek mümkündür.

Bet-Amikdaş'ın *Ehal* adı verilen merkezi binasının girişinde, asma ağacı şeklinde bir tür altın avize asılı dururdu. Bu avizeyi destekleyen direkler vardı. Bet-Amikdaş'a altın bir "tane" veya salkım bağışlamak isteyen herkes, onu getirip bu altın asmaya asardı. Bir keresinde bu asmayı yerinden kaldırma ihtiyacı doğdu ve o kadar ağırdı ki, bu görev için çok sayıda Koen bir araya toplanmak durumunda kaldı. İşte, Yahudilerin Bet-Amikdaş'a yaptıkları altın bağışları bu kadar çoktu.

Gemara ayrıca, Koen Gadol'un vekili Rabi Şimon'un tanıklığını aktarmaktadır. Buna göre Bet-Amikdaş'taki *parohet* (Kutsal ile Kutsalların Kutsalı arasındaki perde) bir *tefah* (yaklaşık 8-10 cm.) kalınlığında ve son derece ağırdı. O kadar ki, onu *mikveye* daldırmak gerektiği zaman, ağırlığı nedeniyle bu görev için çok sayıda Koen'e ihtiyaç oluyordu.

On İki Taş

Yaprak

91

Gemara, Yaakov Avinu'nun Moriya Dağı'nda yatarken başının etrafına dizdiği taşlarla ilgili ünlü olayı aktarmaktadır ve biz de bu konuda Hahamlarımızın çeşitli yerlerde söyledikleri bazı ilginç ayrıntıları ekleyeceğiz.

Yaakov altmış üç yaşındayken baba evinden kaçmış ve Ever'in *yeşivasında* öğrenime gömülerek aralıksız on dört yıl boyunca Tora için emek sarf etmişti.

Bunun ardından, Yaakov, dayısı Lavan'ın oturduğu yer olan Haran'a gitti. Ama kendi kendine "Moriya Dağı'nın yanından geçtim ve orada dua etmedim mi? Burası babalarımın dua ettiği yer!" diye düşündü. *A-Şem* onun için bir mucize gerçekleştirdi ve Yaakov, Moriya Dağı'na kadar olan yolu bir anda kat ediverdi. Yaakov dua etti ve yoluna geri dönmek istedi, çünkü güneş hâlâ göklerdeydi. Ama aniden güneş battı. *A-Şem* bunu, Yaakov'un Moriya Dağı'nda gecelemeğini istediği için yapmıştı.

Yaakov on iki taş aldı. Bu taşlar geçmişte, üzerinde Yitshak Avinu'nun *korban* olarak bağlandığı *mizbeahın* taşlarıydı. Yaakov taşlardan birini alıp başının altına koydu, diğer taşları da, çayırdaki dolaşan hayvanlardan korunma amacıyla başının çevresine bir tür çit gibi dizdi. Ama taşların her biri bu *tsadik* adamın, başını kendi üzerine koymasını istiyordu. İşte, bu yaprakta *A-Şem*'in on iki taşın hepsini tek bir taş şeklinde birleştirdiği söylenmektedir.

Rüyadaki İmalar

Yaprak

92

Gemara, Yosef'in bulunduğu zindana atılmış olan baş sakinin rüyasında Yisrael halkının geleceğine dair harikulade imalar olduğunu söylemektedir. Paro'nun baş sakisi, Yosef A-Tsadik'e rüyasında gördüklerini şu sözlerle aktarmıştı: "Asmanın üç filizi vardı. Tomurcuklandığı anda çiçekleri açtı ve salkımları olgunlaşarak üzüm verdi" (Bereşit 40:10). Baş saki rüyasında, üç dalı olan bir asma görmüştü. Asma tomurcuklanmış ve gelişerek üzümler vermeye başlamıştı.

Rabi Yeoşua şöyle dedi: Asma, kutsal Tora'dır. Üç filiz, Moşe, Aaron ve Miryam'ı ima eder. Tomurcuklar *Sanedrin*'i belirtir. Ve üzümler de her nesildeki tsadikler simgeler.

Rabi Yirmeya bar Aba şöyle dedi: Asma Yisrael halkını ima eder. Üç filiz, Yisrael halkının her yıl Bet-Amikdaş'a çıktığı şaloş regalim bayramlarını simgeler.

Horozların Tüylerinin Yolunması

Yaprak

93

Kutsal Tora'mız kan yemeyi yasaklamaktadır ve bu nedenle *şehita* işleminden sonra eti tuzlamak gerekir, çünkü tuz, etin içindeki emerek dışarı çıkmasını sağlar. Bu yaprakta öğrenilen *Gemara*, bir eti tuzlamadan önce pişirmenin yasak olduğunu söylemektedir, çünkü pişirme işleminden sonra tuz, kanı etin içinden çıkarmayı başaramayacaktır.

Kasaplardan satın aldığımız tavuk parçalarının üzerinde tüy yoktur. Tüyler *şehita* sonrasında yolunur. Bunların yolunması kolay bir iş değildir, çünkü tüy, ete sıkı bir şekilde tutunmuş haldedir ve eğer çok sert bir şekilde koparılsa, onunla birlikte bir et parçası da kopacaktır. Bu nedenle tüm dünyadaki uygulama tavuğu kaynar suyun içinde bekletmektir. Bu şekilde tüyün etteki sıkı tutuşu zayıflar ve bu sayede kolayca yolunabilir. Ama Yahudiler bu şekilde davranmazlar, çünkü tavuğun kaynar suda bekletilmesi, daha sonra içindeki kanın tuzlama yoluyla çıkarılamamasına yol açacaktır. Bundan yıllar önce Maaril, tavuğun soğuk su içinde bekletilmesini önermiştir, zira bu da tüylerin yolunmasını kolaylaştırır.

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

On dokuzuncu yüzyılın sonlarında Yerusalayim'in büyük hahamlarından, bir *gaon* ve *tsadik*ti. Rusya'da doğmuş ve orada bazı önemli cemaatlerde *rav* olarak görev yapmıştır. Brisk'te görev yapmaktayken, ona devlet görevlileri nezdinde atılan iftira nedeniyle Rusya'dan kaçmak zorunda kalmış ve Erets-Yisrael'e çıkmıştır. Yerusalayim'de, kutsal bir yaşam süren Aşkenaz hahamlarının en büyüklerinden biri olarak kabul edilmiştir. Bir yetimhane açmış, çocukların geçimini

ve birer meslek sahibi olmalarını sağlamıştır. Benzer şekilde şehirde birçok *takanaya* da imza atmıştır.

Maaril, *maskilim* adı verilen "aydınlar" akımına ve Tora'da "yenilikler" yapmak isteyenlere karşı ödünsüz bir mücadele vermiş, eğitim ve geleneklerde değişiklikler yapılmasına karşı çıkmıştır. Büyük dehası ve *tsadik* kişiliği hakkında birçok hikâye anlatılır. *Alaha* sorularına verdiği cevaplar "*ŞuT Maaril Diskin*" adlı kitabında yayınlanmıştır.

**Rabi Moşe
Yeuda Leib
Diskin
"Maaril Diskin"
(5577-5658)
(1817-1898)**

Dereh Erets Alahaları

Yaprak

94

Rabi Meir insanın gerçekte niyetlendiğinden farklı bir şekilde davranmasının ve konuşmasının yasak olduğunu söyler. Örneğin, bir kişi bir arkadaşının şimdi gelip kendi evinde yemek yiyemeyecek durumda olduğunu biliyorsa onu davet edip evinde yemeğe gelmesi için ısrar etmemelidir. Bir arkadaşının çok fazla yemek yiyemeyeceğini biliyorsa, ona aşırı ikramlarda bulunmamalıdır. Kısacası, kişi “kalbi başka ağzı başka” bir şekilde davranmamalı, kalbinde “Eğer şimdi benim evimde yemek yemek istediğini bilseydim onu davet etmezdim. Ama sırf onun gelemeyeceğini bildiğim için onu davet edeyim ki ‘Bana bunca ikramda bulunduğuna göre beni ne kadar da çok seviyor!’ diye düşünsün” dememelidir. Bu şekilde davranmak uygun değildir; aksine, kişi dürüstlük ve iyi niyetle davranmalı, ağzı ve kalbi bir olmalıdır. Bu, *dereh erets* (görgü) kurallarının gereklerinden biridir.

Altmış Yıllık Takvim

Yaprak

95

Amora Şemuel birkaç farklı isimle anılırdı. Bunlardan biri de “Şemuel *Yarhinaa*”ydı. Bu isim onun astronomi alanındaki uzmanlığına gönderme yapmaktaydı. *Yarhinaa* sözcüğü “*yareah*”, yani “ay” ile bağlantılıdır. Şemuel, gök cisimlerinin yörüngeleri konusunda uzmandı.

Gemara, Şemuel’in, bu geniş bilgilerinden, altmış yıllık bir takvim oluşturmak için yararlandığını anlatmaktadır. Şemuel bu takvimi Erets-Yisrael’deki Rabi Yohanan’a göndermişti. Rabi Yohanan takvimi aldığı anda “Şemuel’in astronomi alanında uzman olduğu belli. Ama Tora alanında da büyük biri olup olmadığını henüz bilmiyorum” dedi. Daha sonra Şemuel ona birçok farklı soru gönderdi. Bunların hepsi, *terefa* konusunda çok karmaşık sorulardı. Rabi Yohanan bunları görünce, Şemuel’in büyük bir Tora uzmanı olduğunu da görmüş oldu. Böylece Rabi Yohanan “Babil’de bu kadar büyük bir haham varsa gidip onu göreyim” dedi. Ne var ki Rabi Yohanan sonunda yola çıkmadı, çünkü Şemuel’in artık vefat etmiş olduğunu düşündü. *Gemara*, onun bu şekilde düşünmesinin, ta Babil’e kadar gitme zahmetine girmemesi için Göklerden sağlandığını söylemektedir.

Bet Guvrin (devam)

Daha sonraki dönemlerde Bet Guvrin bir Arap yerleşimi haline gelmiş ancak bağımsızlık savaşı sırasında burası ele geçirilmiş ve tüm evler yıkılmıştır. Bir yıl sonrasında bölgenin yakınlarında Bet Guvrin *kibutsu* kurulmuştur.

Bet Guvrin’de arkeolojik bulgular keşfedilmiştir. Bunlar arasında çan şeklinde büyük mağaralar yer alır. Bu mağaralar asırlar öncesine dayanan taş ocaklarıdır.

**H a r i t a
Üzerinde**

SON

Korkudan Bıçak Düştü

Yaprak
96

Gemara, Amoraların herhangi bir yasağı ihlal etmekten ne kadar korktuklarını öğrenmemize yardımcı olabilecek bir olayı aktarmaktadır.

Bilindiği gibi, bir hayvanın but kısmındaki *gid anaşe* adı verilen siyatik sinirini yemek yasaktır. But kısmının yenebilmesi için *gid anaşen* çıkarılması gerekir ve bu işleme “*nikur*” adı verilir.

Bir keresinde Bar Piyule, *Amora* Şemuel’in önünde *nikur* işlemini yapmaktaydı. Bar Piyule, *gid anaşeyi* Rabi Yeuda’nın ekolüne uygun şekilde kesmişti. Rabi Yeuda, *gid anaşen*in etin içine yutulmuş olan kısmının çıkarılmasına gerek olmadığı görüşündeydi. Şemuel ona “Daha fazla kes; etin içine yutulmuş haldeki kısımları da çıkar!” dedi ve devam etti: “Eğer senin *nikur* işlemini nasıl yaptığını görmeseydim ve daha sonra sen bana yemem için bu etten verseydin, bir yasağı çiğnememe yol açmış olurdun!”

Bu sözleri duyunca Bar Piyule, Şemuel’in kendisinden şüphe ettiğini düşünerek paniğe kapıldı ve bu korkusu nedeniyle bıçağı elinden düşürdü. Şemuel ona “Endişelenme” dedi. “Senden şüphelenmiyorum. Zira en nihayet sen Rabi Yeuda’nın ekolüne göre davranıyorsun. Ama ben Rabi Meir’in ekolünü takip ederim. Etin içine yutulmuş haldeki kısımları da kesmeni senden bu yüzden istedim.”

Gid Anaşenin Tuzlanması

Yaprak
97

Bir keresinde Babil’deki *roş a-golan*ın (Babil’deki Yahudilerin siyasi temsilcisi) evinde, *gid anaşeyi* çıkarmak için *nikur* işlemini yapmayı unutmışlar ve but kısmındaki kanı çıkarmak için tuzlama işlemini *gid anaşe* içerdeyken yapmışlardı. Şimdi ortada bir soru vardı: Acaba *nikur* işlemi tuzlama işleminden sonra yapılırsa but kısmını yemek serbest miydi? Ravina “Onu yemek yasak, çünkü tuzlama işlemi nedeniyle *gid anaşen*in tadı, but kısmının bütünü tarafından özümsemi. Ve bildiğimiz gibi, yasak bir şeyin tadı da yasaktır” dedi.

Kim Kimdir?

Yisrael’in Büyükleri

Bir *posek* (*alaha* otoritesi) ve *mekubal*dır (kabalist). “*A-Saba Kadişa*” (kutsal dede) diye anılırdı. Köklü bir hahamlar ailesinin çocuğu olarak İstanbul’da doğmuş, I. Dünya Savaşı’nın bitimine kadar yaklaşık yirmi yıl boyunca Şam hahambaşısı olarak görev yapmıştır. Tsefat Yahudilerinin başvurusu üzerine Erets-Yisrael’e çıkmış ve bu şehirde cemaat hahamı olarak görev yaptığı birkaç yıldan sonra Yerusalayim’e geçmiştir.

Kendi dönemindeki hahamların büyük onur ve takdirine nail olmuştur.

Rabi Alfandari parlak bir *posek* olarak tanınırdı ve *Aharonim* Dönemi mensubu *poseklerin* sözlerini *kabala* esaslı uygulamalarla birleştirirdi. Yüz yılı aşan uzun bir ömre nail olmuştur, ama o yaşında bile genç biri gibi sağlıklı ve zindeydi. Hiç desteğe ihtiyaç duymadan yürür ve gözlük kullanmazdı.

**Rabi
Şelomo
Eliezer
Alfandari**
(5579-5689)
(1819-1929)

Gidip bu konudaki fikrini öğrenmek üzere Rav Aşe'nin oğluna sordular ve o da şöyle dedi: "Babam, Rav Aşe, *gid anaşe*yle birlikte tuzlanmış olan bir butu, *nikur* işleminden sonra yemeye izin vermişti" dedi.

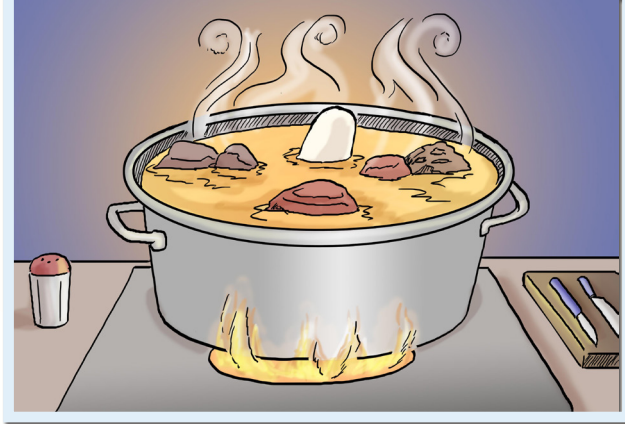
Gemara'nın vardığı nihai karara göre bu but yenebilir, çünkü yasak bir tadın yiyeceğin tümüne sirayet etmesine sadece pişirme işlemi sebep olur. Tuzlama işlemi ise pişirme gibi değil, ateşte kızartma işlemi gibidir ve ateşte kızartma ve tuzlama işlemleri tadın bu şekilde yayılmasına neden olmaz.

Pişen Yumurta

Yaprak

98

İyi bilinen bir kurala göre yasak bir yiyecek, yenmesi serbest bir yiyecekle birlikte pişirildiği zaman, bu durum tenceredeki tüm yiyeceğin bütünüyle yasak hale gelmesine yol açar, zira yasak tat, yenmesi serbest olan yiyeceğe de yayılmıştır. Ama eğer yenmesi serbest olan yiyecek, yasak yiyeceğin en az altmış katı miktardaysa, o zaman karışım yasak değildir.

Rav Nahman bir *alaha* söylemişti: Yenmesi yasak olan bir yumurta bile, başka yiyeceklerle birlikte pişirildiği zaman o yiyeceklerin yasak hale gelmesine yol açar.

Bu konuda bir soru sordular: İçinde yumurta pişirilmiş suyun, yumurtadan hiçbir şekilde tat özümsemediğini herkes bilir! Ne de olsa tadı olmayan bir şey için "içinde yumurta pişmiş su gibi" deyimini kullanılır!

Abaye bunu şöyle açıkladı: Rav Nahman, içinde civciv gelişmiş durumdaki bir yumurtadan bahsetmekteydi. Eğer *kaşer* olmayan bir kuş türü söz konusuysa, bu civcivi yemek yasaktır. Diğer yandan bu *kaşer* bir kuş türüyse de onu yemek yine yasaktır, çünkü civciv, kuralın gerektirdiği şekilde *şehita* ile kesilmediği için *nevela* sınıfındadır. İçinde civciv olan böyle bir yumurta, birlikte pişirildiği diğer yiyecekleri de yasak hale getirir, çünkü pişme sırasında etin tadı onlara geçer.

Guş Halav

Guş Halav, II. Bet-Amikdaş döneminde Galil'in önemli kentlerinden biriydi. "Süt bloku" anlamına gelen ismi, bu bölgenin tarımsal zenginliğine ve burada üretilen meyvelerin ve sütün bolluğuna işaret eder. Bazılarına göre ise ismin kaynağı, bölgede bulunan beyaz tebeşir taşlarıdır.

Guş Halav *Mişna*'da *Masehet*

Arahin'de, Yeoşua bin Nun zamanında etrafı surlarla çevrili olan şehirler arasında sayılmaktadır.

Ünlü tarihçi Yosef ben Matatyau (Josephus Flavius), yazılarında Guş Halav'ın Romalılara karşı başlatılan büyük isyandaki rolünden bahseder. İsyanın liderlerinden biri, burada oturan, Guş Halav'lı Yohanan'dı.

Harita
Üzerinde

Devamı
79'da

Özel Bir Kural

Yaprak

99

Melamed Rabi Şimşon elinde bir sayfayla sınıfa girdi ve çocukların yüz ifadelerindeki mutluluk emarelerini fark etti. Kendilerine hiç ilginç bir bilmece veya soru yöneltmeden geçen birkaç haftadan sonra, bu kez elinde onları gerçekten heyecanlandıracak bir sayfa tutuyor olmalıydı. Rabi Şimşon onları hayal kırıklığına uğratmadı ve sorusunu sordu:

Sevgili çocuklar! Hepimizin bildiği gibi, ceza verme yetkisine sahip bir *bet dinin* olduğu dönemlerde, geçerli şahitlerin uyarısına rağmen, “yapma” şeklindeki bir emir doğrultusunda yasaklanmış bir yiyecekten *kazayit* miktarında yiyen bir kişi *malkot* (kırbaç) cezasını hak eder. Buna rağmen, belirli bir yasak yiyecek için, Tora’nın, bu yiyeceğin yenmesi halinde de aynı cezanın söz konusu olduğunu belirtmek amacıyla özel bir kural vermesi gerekmiştir. Bu yiyecek türü hangisidir?

Çocuklardan biri hemen parmağını kaldırdı ve kendisine söz verildiği zaman “*Gid anaşe!*” diyerek ekledi: “Öyle hatırlıyorum, ama sebebini hatırlamıyorum.”

“Aferin” dedi Rabi Şimşon ve konuyu açıkladı: *Gemara*, *gid anaşenin* kendine ait hiçbir tadı olmadığına hükmetmiştir. Bu nedenle onu yiyen bir kişinin cezayı hak etmemesi gerekirdi, zira normalde yenmeyen bir şey için *malkot* cezası uygulanmaz ve tadı olmayan bir şey de tabii ki normalde yenen bir şey değildir. Buna rağmen Tora, özel bir kural vererek *gid anaşe* yemenin de *malkot* cezasını gerektirdiğini öğretmiştir.

Gid Anaşe Yasağı Ne Zaman Geçerlidir?

Yaprak

100

Bu yaprakta öğrenilen *mişna*, *Tannalar* arasında *gid anaşe* yasağına dair bir görüş ayrılığını aktarmaktadır.

Hahamlar şöyle demişlerdi: *Gid anaşe* yasağı yalnızca *beema teora* (saf [=kaşer] hayvan) için geçerlidir. Ama *beema temea* (saf olmayan hayvan) söz konusu olduğunda *gid anaşe* yasağı yoktur. (Tabii ki bu hayvanı yemek başlı başına yasaktır, ama buna rağmen, hayvanı yeme konusundaki normal yasağın dışında, *gid anaşe* yendiği için ikinci bir yasak çiğnenmiş olmaz.)

Rabi Yeuda, Hahamlara şöyle dedi: *Gid anaşe* yasağı henüz Bereşit kitabında söyleniyor. Yaakov, melekle güreştiği zaman melek onu uyluğundan sakatlamıştı ve pasukta “*Bu yüzden Bene-Yisrael gid anaşeyi yemezler*” (Bereşit 32:3) deniyor. Ama o dönemde Tora henüz verilmiş olmadığından, *kaşer* olmayan hayvanları yemek de yasak değildi. Bu da *gid anaşe* yasağının *beema temea* için de geçerli olduğunu ispatlıyor!

Kim Kimdir?

Yisrael’in Büyükleri

Almanya’daki Ortodoks Yahudiliğinin liderlerindendir. *Bet A-Midraş LeRabanim* (Hahamlık okulu) kurumunun kurucusudur. Rabi Azriel Almanya’nın Halberstadt şehrinde doğdu ve genç yaşta yetim kaldı. On yedi yaşından itibaren Altona kentinde Rabi Yaakov Etlinger’in *yeşivasında* öğrenim görmeye başladı. Tora öğrenimine ek olarak klasik dilleri

öğrendi ve Berlin Üniversitesi’nden doktor unvanını aldı. Eisenstadt şehrinin hahamı olarak atandı ve orada Tora öğrenimiyle Tora dışı meslek/bilim öğrenimini bir araya getiren bir okul açtı. Bunun yanında, şehirde hahamlar eğitecek bir *bet midraş* da açtı. Zaman içinde Berlin hahambaşılığına getirildi ve orada da buna benzer bir *bet midraş* kurdu.

**Rabi Azriel
Hildesaymer**
(5580-5659)
(1820-1899)

Hahamlar ona şöyle dediler: Aslında *gid anaşe* yasağı ilk olarak Sinay Dağı'nda söylenmişti. Ama Moşe Rabenu Tora'yı yazdığı zaman, *gid anaşe* yeme yasağının sebebinin ne olduğunu belirtme amacıyla, bu yasağı melekle Yaakov arasındaki mücadelenin anlatımından hemen sonra yazmıştır. Bu ayrıca, *A-Şem*'in Yaakov Avinu'ya meleğe karşı durma gücünü verdiğini de hatırlamamızı sağlar.

Yom Akipurim Hakkındaki Ferman

Yaprak
101

Talmud Hahamlarının döneminde, kötü niyetli egemen devlet, Babil Yahudilerine Yom Akipurim'i gözetmelerini yasaklamıştı. Bu fermana aykırı davranan kişileri idam cezası beklediği için, *pikuah nefes* (cana göz kulak olma, hayatı koruma) kuralı gereğince Yom Akipurim'i gözetmediler, zira Tora'nın neredeyse tüm *mitsvaları* için geçerli olan bir kurala göre, *pikuah nefes*, üç ağır günah haricinde tüm Tora'ya göre önceliklidir.

O yıl ne mi yaptılar?

Erets-Yisrael Hahamları Babil Yahudilerine bir mesaj gönderdiler: “Yom Akipurim'e en yakın Şabat günü içinde Yom Akipurim'i uygulayın.” Tabii ki, her yıl 10 Tişri tarihinde olan Yom Akipurim'i başka bir tarihte gözetmek mümkün değildir. Ama devletin bu fermanının uzun yıllar devam etmesi halinde halkın Yom Akipurim'i tamamen unutmaması için, bu şekilde bir uygulamayı uygun görmüşlerdir. Peki, neden özellikle Şabat günü? Çünkü Şabat günü *melaha* adı verilen iş türlerinden her halükârda kaçınılır. Böylece devlet görevlileri, bu günde Yom Akipurim'in de gözetildiğini fark etmeyeceklerdi.

En Zayıf Kuş

Yaprak
102

Bu bölümlerde *Gemara*'daki konular, yasak yiyecekler için *şuur* (asgari miktar) konusunu ele almaktadır. Daha önce, yasak yiyecek yiyen bir kişinin cezayı hak ettiğini öğrenmiştik. Ama bu kişi, yasak bir yiyecekten en az *kazayit* miktarında yemediği sürece cezayı hak etmez. Bu konu dâhilinde *Gemara*, çok zayıf bir kuşa ait bir uzvu yemiş bir kişiyi ele almaktadır. Bu kuş o kadar zayıftır ki tüm bedenindeki et miktarı bir *kazayit* etmemektedir. Ama adamın yediği uzuvda, etin dışındaki kemikler ve tendonlarla birlikte bir *kazayit* miktarı mevcuttur.

Gemara hayretle sormaktadır: Acaba, bir yandan tüm bedeninde bir *kazayit* kadar bile et olmayan, ama diğer yandan bedeni, tek bir uzvunda bile *kazayit* miktarında kemik vs. bulunacak kadar büyük olan böyle bir kuşun var olması mümkün müdür?

Rav Şeravya “Evet!” dedi. “Böyle bir kuş vardır ve adı ‘*kalnita*’dır. Bu son derece cılız bir kuştur ve büyük kemikleri olmasına rağmen çok az eti vardır.”

MASEHET HULİN
PEREK 8:
KOL ABASAR

Et-Süt Karışımı Yasağı

103

Yaprak

Bu yaprakta *Masehet Hulin*'in, “*Kol Abasar*” başlığını taşıyan sekizinci *pereki* başlamaktadır.

“*Kol Abasar*” *pereki*, et-süt karışımına dair yasağı ele alır. Tora, “*Bir oğlağı annesinin sütünde pişirme*” diye öngörümüştür. Pasuğun yüzeysel okunuşuna bakıldığında sanki sadece bir oğlağı kendi öz annesinin sütünde pişirmek yasakmış gibi bir anlam çıkmaktadır. Ama Hahamlarımız pasuklardan, et ve süt karışımına dair üç yasak olduğunu öğrenmişlerdir:

- Et ve sütü birlikte pişirmek.
- Et ve sütün birlikte piştiği bir yemeği yemek.
- Et ve sütün birlikte piştiği bir yemekten yarar sağlamak.

Hahamlarımız bunun dışında, yasağın sadece bir oğlağın, kendi annesinin sütünde pişirildiği yiyeceklerle sınırlı olmadığını, bunun ötesinde *kaşer* olan herhangi bir hayvanın etinin *kaşer* olan herhangi bir hayvanın sütünde piştiği tüm yemekler için geçerli olduğunu öğrenmişlerdir.

Bir Sözü, Onu Söyleyenin Adıyla Aktarmak

104

Yaprak

Bu yaprakta *Gemara* ünlü bir *alahayı* aktarmaktadır: “Her kim bir sözü onu söyleyenin adıyla söylerse, dünyaya kurtuluş getirir.” Başka bir deyişle, bir *alaha* sözü, bir Tora sözü veya başkasından duyulmuş iyi bir söz söylediğimiz zaman bunu kimden duyduğumuzu da belirtmemiz gerekir. Acaba bu *alahanın* kaynağı nedir?

Purim olaylarından hatırlayacağımız üzere, Mordehay, kraliyet muhafızları Bigtan ve Tereş'in Kral Ahaşveroş'a suikast düzenlemeyi planladıklarına kulak

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

En büyük *Admor*lardandır. *Hasidut* düşüncesinin en özgün ve en derin düşünürlerinden biri olarak kabul edilir. Bir *mitnagedim* (Hasidizm karşıtları) ailesinde doğdu ve Lublin *yeşivasında* öğrenim gördü. Yolculukları sırasında birçok *admor*la karşılaştı ve bunlardan biri de, “*Me Aşiloah*” kitabının yazarı, İzbitsa'lı (İzbica, Polonya) Rabi Mordehay Yosef Layner'di. Onun yanında olduğu dönemde gördüğü bir rüya üzerine Rabi Tsadok, İzbitsa'lı *Admor*'un yanında kalmaya karar verdi. Bu şekilde *Hasidut*'a yaklaştı ve sonunda kendisi *Admor* olarak atandı.

Rabi Tsadok'un dehası ve yetenekleri hakkında çok şey anlatılır. Her gün *Gemara*'nın bir *masehetini* bitirdiği ve *siyum* (bitirme) onuruna bir *mitsva* ziyafeti düzenlediği söylenir. *Hasidut* öğretisinde onlarca fikir ve felsefe kitabı yazmıştır. Bu eserlerinde İzbitsa Hasidizm'inin öğretisini geliştirmiş ve bunun yanında Lublin, Habad ve Breslov Hasidizmlerinden de etkilenmiştir.

Kitapları arasında, “*Tsidkat A-Tsadik*”, “*Peri Tsadik*”, “*Takanat A-Şavin*”, “*Poked Akarim*”, “*Yisrael Kedoşim*”, “*Sihat Malahe A-Şaret*” ve daha birçoğu sayılabilir.

**Lublin'li
Rabi
Tsadok
A-Koen
(5583-5660)
(1823-1900)**

misafiri olmuş ve bunu Ester'e bildirmişti. Ester de bu bilgiyi Ahaşveroş'a aktardığı zaman bunu kendisine Mordehay'ın söylediğini önemle belirtmişti. Olayların devamında Ahaşveroş, Aman'a, Mordehay'ı kraliyet atına bindirmesini emretmişti ve bu da kötü yürekli Aman'ın düşüşünün ve Yahudilerin kurtuluş sürecinin başlangıcı olmuştu.

Hırsız Ortakçı ve Tıkanan Delik

Yaprak
105

Hahamlarımız, malı mülkü olan bir kişinin, her şeyin yolunda olduğunu görmek üzere bunları her gün kontrol etmesini tavsiye etmişlerdir. *Gemara* Hahamlarımızın bu önerilerinde ne kadar haklı olduklarını göstermek üzere iki ilginç olay aktarmaktadır.

Abaye, her gün topraklarını denetlemeye çıkardı. Bir gün yaptığı kontroller sırasında, toprağını işleyen ortakçıyla karşılaştı. [Başkasına ait toprağı işleyen ve bunun karşılığında ürünlere ortak olan kişiye ortakçı denir.] Ortakçı, tarladan çaldığı odunları omuzuna atmış gidiyordu! Abaye ona "Odunları nereye götürüyorsun?" diye sordu. Ortakçı yalan söylemeye çalışıp "Efendimin evine [=sizin evinize]" dedi. Abaye onun doğruyu söylemediğini biliyordu ve ona "Hahamlarımızın, kişinin her gün mülklerini denetlemesini öneren sözlerine uygun davrandığım için yaptığın hırsızlıktan kurtuldum" dedi.

Bir başka olay da Rav Asi'nin başından geçmişti. O da Hahamlarımızın tavsiyesine uyarak her gün mülklerini denetlemeye çıkardı. Aradan bir süre geçti ve Rav Asi "Bunu her gün yapmama ne gerek var?" diye merak etti. Ne de olsa her gün kontroller yapmaktaydı; ama o zamana kadar düzeltilmeyi gerektirecek bir durumla karşılaşmamıştı. Bir gün, tarlada denetimini yaptığı sırada, tarlasına su getiren kanalda bir delik tespit etti. Bu delikten kaçan su tüm ürünleri sular altında bırakıp mahvedecekti! Hemen cübbesini çıkardı, geçici bir önlem olarak deliği bununla tıkadı ve yardım çağrısında bulundu. Onu duyanlar hızla geldiler ve deliği tamir ettiler. Bu sayede Rav Asi büyük bir kayıptan kurtulmuş oldu.

Guş Halav (devam)

Anlaşıldığı kadarıyla, şehirdeki Yahudi yerleşimi isyan sonrasında da devam etmiş ve burası Galil bölgesinin önemli bir merkezi olmuştur.

Hahamlarımız Guş Halav'da üretilen zeytinyağını çokça methetmişler ve *Gemara*'nın birkaç yerinde ve *midraş* öğretilerinde buradaki yağın bolluğundan

bahsetmişlerdir. Bu şekilde Moşe'nin Aşer kabilesine vermiş olduğu *beraha* da gerçekleşmiştir: "Kardeşlerinin sevgilisi olacak ve yağa daldırarak ayağını" (Devarim 33:24).

Guş Halav'da, Şemaya ve Avtalyon'la ilişkilendirilen bir mezar ve antik bir sinagog bulunmuştur.

H a r i t a
Üzerinde

SON

Önemsenmeyen *Takananın* İhlalle Sonuçlanması

Yaprak
106

Hahamlarımız, ekmek yemeden önce *netilat yadayim* yapmayı öngören bir *takana* koymuşlardır.

Gemara, *netilat yadayim takanasının* önemini öğreten bir olayı aktarmaktadır:

Rav Dimi şöyle dedi: Yemekten önce *netilat yadayim* yapma *takanasını* önemsemeyen bir adam vardı ve bu nedenle domuz eti yiyerek ihlalde bulundu!

Olay şöyle gelişmişti: Lokanta sahibi bir Yahudi vardı. Bu lokanta Yahudiler kadar Yahudi olmayanların da uğrak yeri idi. Yahudiler lokantada yemek yemeğe geldikleri zaman lokanta sahibi onlara yalnızca *kaşer* yiyecekler sunardı. Lokantaya Yahudi olmayanlar geldiği zamansa lokanta sahibi onlara *kaşer* olmayan yiyecekler verirdi, zira Yahudi olmayanların sadece *kaşer* yiyecek yeme gibi bir zorunlulukları yoktu.

Günlerden bir gün lokantaya bir adam geldi ve *netilat yadayim* yapmadan, hemen sofraya oturdu. Lokanta sahibi bunu görünce müşterinin, *netilat yadayim* yapmadığı için, Yahudi olmadığına kanaat getirdi ve bu nedenle ona domuz eti ikram etti!

Bardak Dökülmesin

Yaprak
107

Gemara'nın aktardığı bir *Barayta*'da Hahamlarımızın bir öğretisi yer almaktadır: Bir kişi bir yemeğe konuk olduğunda, servis yapan kişi elinde bir içki bardağı tuttuğu sırada veya ev sahibi elinde bir bardakla durduğu sırada servis yapan kişiye yemesi için bir dilim ekmek vermemelidir. Neden? Çünkü nahoş şeyler olabilir.

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

“*Aruh A-Şulhan*” adlı eserin yazarı, bir *rav* ve *posektir*. Köklü bir ailenin çocuğu olarak doğmuş ve yirmi yedi yaşındayken Rusya'nın Novojivkov adlı Hasidik kasabasında *av bet din* görevine getirilmiştir. Daha sonraları Navahrudak'ta *rav* olarak görev yapmıştır.

Bir *mitnagedim* ailesine mensup olmasına rağmen, Rabi Yehiel Mihel, Hasidut'a takdirle yaklaşmış ve *rav* olarak göreve atanmasından sonra, kendisinden *alaha* hükmü verme yöntemlerini öğrenmek için bir süreliğine *Habad Admor*'u *Tsemah Tsedek*'e gitmiştir.

Rav Epşteyn, soyut analizler ve derin fikir teatileriyle uğraşmaktan çok,

Tora'yı *bekiut* (çok derine inmeden tüm konulara vakıf olma) yöntemiyle öğrenmeyi ve özellikle de pratik *alaha* uygulamalarını belirleme konusuna vurgu yapmayı tercih etmiştir. *Şulhan Aruh*'un dört kısmı üzerine “*Aruh A-Şulhan*” ve “*Aruh A-Şulhan A-Atid*” adlı eserlerini de bu tarzla oluşturmuştur. *Aruh A-Şulhan*, günümüzde uygulanmayanlar da dâhil olmak üzere tüm farklı konulardaki *alahalari* içermesi açısından sıra dışı bir konuma sahiptir.

Rav Epşteyn birçok haham yetiştirmiş ve yetkilendirmiştir ve bunların arasında sonraki neslin büyük otoritelerinden bazıları da yer alır.

**Rabi Yehiel
Mihel
Epşteyn**
(5589-5668)
(1829-1908)

Örneğin, ev sahibi, hesapta olmayan kişilere de yemek dağıtıldığını gördüğü zaman, konuklarına yemek kalmayabileceğinden endişe edebilir ve bu endişeyle elinde tuttuğu bardaktaki içki dökülebilir ki bu da hoş olmayan bir duruma yol açacaktır... Bu nedenle ev sahibi elinde bir bardak tuttuğu sırada servis yapan kişiye ekmek vermemek gerekir.

Benzer şekilde şayet servis yapan kişi elinde bir bardak tutuyorsa, kendisine yiyecek ikram edildiğinde karmaşaya düşebilir ve bardaktaki içki dökülebilir.

Resimli Matsalar

Yaprak “*Matsot serikin*”, üzerinde çeşitli şekiller bulunan *matsalar* verilen bir isimdi.

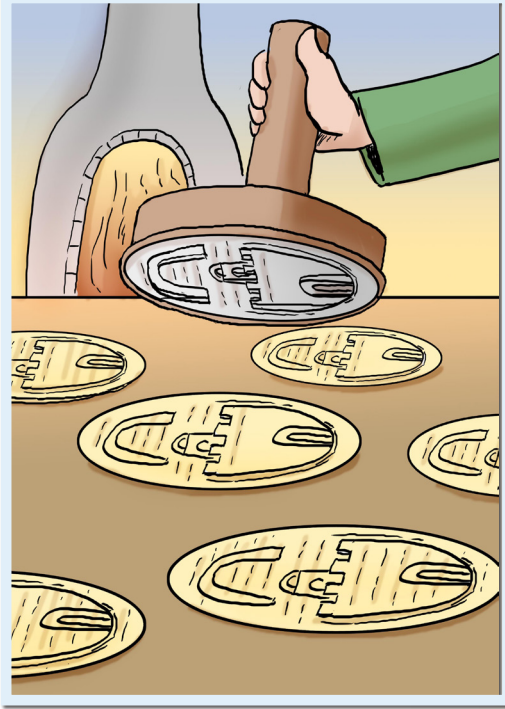
108

Hahamlarımız, Pesah için, fırına verilmeden önce hamurun üzerine çeşitli resimler kazınmış *matsalar* pişirmeyi yasaklamışlardır. Bu *takanan*ın ardında, resmin kazınması sırasında geçen sürede hamurun mayalanma olasılığıdır ki bu durumda, Tanrı korusun, Pesah'ta *hamets* yeme yasağı ihlal edilmiş olacaktır.

Hahamlarımızın zamanında “Baytos ben Zonin” adlı bir fırıncı vardı. Bu fırıncının elinde mühür benzeri bir alet vardı ve *matsa* hamurunu açtığı zaman bu mühürdeki şekilleri hamurun üzerine basabiliyordu. Fırıncı, Hahamlara gelip, bu aleti kullanarak Pesah için üzeri resimli *matsalar* pişirip pişiremeyeceğini sordu. Ne de olsa kendi yöntemini kullandığı

takdirde *matsanın* mayalanabileceği yönünde bir endişe yoktu, zira resmi elle oluşturmak için uzun bir zaman geçmiyor, mührü bir anda basıp hamuru hemen fırına verebiliyordu.

Hahamlar “Yasak” dediler. Neden? Çünkü onun *matsalarını* gören kişiler, üzerlerindeki resimlerin özel bir yöntemle oluşturulduğunu bilmiyorlardı. Bu durumda *matsaların* üzerine elle de şekiller çizebileceklerini düşünecekler ve sonunda *hamets* yasağını ihlal etme yanlışına düşebileceklerdi.

Elon More

Şehem şehri yakınlarında Kabir Dağı kütlesinin güney yamaçlarında yaklaşık 650 m. rakımda kurulu olan Elon More, ulusumuzun atası Avraam Avinu'nun, Erets-Yisrael'e ilk girdiği zaman geldiği yerd. Pasuk bunu şu sözlerle anlatmaktadır: “*Avram, ülkenin içinde Şehem bölgesine kadar, Elon More'ye*

kadar geçti” (Bereşit 12:6).

Elon More'nin hemen yanından, Şehem'le Yarden Vadisi ve Adam Köprüsü'nü birleştiren yol geçer. Geleneksel bilgilere göre “*dereh mevo aşemeş*” (güneşin battığı yöndeki yol) burasıdır.

H a r i t a
Üzerinde

Devamı
83'te

Yasak Tat – Serbest

Yaprak
109

Rav Nahman'ın eşi, kocasına şöyle dedi: Kutsal ve Mübarek Tanrı, bize yasakladığı her şeye karşılık, ona benzer bir şeyi bize serbest bıraktı. Örneğin:

Kutsal ve Mübarek Tanrı bize kan yemeyi yasakladı – ama kanın tadına sahip olan ciğeri yememiz yasak değil. (Ciğer yenmeden önce ateşte kızartılıp kandan arındırılmalıdır.)

Kutsal ve Mübarek Tanrı, *kaşer* bir “*beema*”ya ait (büyükbaş veya küçükbaş çiftlik hayvanı) *helev* adı verilen içyağını yememizi yasakladı, ama *kaşer* bir “*haya*”ya (yabani hayvan), örneğin bir geyik veya ceylana ait *helevi* yememizi serbest bıraktı.

Kutsal ve Mübarek Tanrı, “*geruta*” adı verilen *tame* (*kaşer* olmayan) bir kuşu yememizi yasakladı, ama, dili o kuşun etiyle aynı tada sahip olan “*kavera*” adlı *kaşer* balık türünü yememize izin verdi.

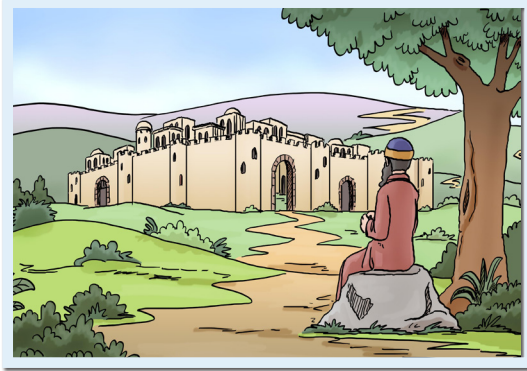
Bazı açıklamalara göre Kutsal ve Mübarek Tanrı'nın bunu yapmasının amacı, insanların yasak yiyeceğin tadının ne olduğunu bilmelerini sağlamaktır. Böylece insanlar, yasak yiyeceğin tadını bilmesine rağmen, arzularına hâkim olacak ve o yiyeceği yemekten Mübarek Tanrı'nın onuruna kaçınacaklardır.

Amora Eti Neden Şehrin Dışında Yedi?

Yaprak
110

Gemara, *Amoraların* Rav Pape'nin evine geldiklerini anlatır. Orada *Amoralar*, bir hayvanın belirli bir parçası kullanılarak hazırlanmış bir et yemeği ikram edildi. Bu parça, yenmesinin yasak olup olmadığı konusunda *Gemara*'da bir tartışmanın olduğu bir kısımdı. *Amoralardan* biri bu yemekten yedi, başka bir *Amora* ise onu yemekten kaçındı.

Abaye sordu: Neden yemedi? Bu yemeği Rav Pape'nin eşi hazırladı ve kendisi, eylemlerinde son derece titiz olan Rabi Yitshak Nafha'nın kızıdır. Dolayısıyla bu yemeği, olsa olsa babasından onu yemenin serbest olduğunu duyduğu için hazırlamış olmalı!

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

Yeruşalayim'de geçmişi çok eskilere dayanan bir ailenin çocuğu olarak doğmuş ve henüz on üç yaşında *alaha* kararları verme yetkisiyle donatılmıştır. Geçim zorlukları nedeniyle Rusya'ya gitmiş, orada Karasu-Bazar (Belogorsk) şehrinde *rav* olarak göreve atanmıştır. Burada Yahudi olmayan yerel halkın da büyük saygısına nail olmuştur. Ayrıca büyük eseri *Sede Hemed*'i yazmaya da burada başlamıştır.

İsmi dünyada ün kazanmış ve çeşitli cemaatlerden kendisine çok sayıda mektup gönderilmiştir. Bir süre sonra gözlerinden rahatsızlanmış ve hayatı tehlikeye girmiştir.

Sonunda iyileşse de görme yeteneği zayıflamıştır. İhtiyarlığında Erets-Yisrael'e geri dönmüş ve vefatına kadar Hevron şehrinin hahamı olarak görev yapmıştır.

Kitabı “*Sede Hemed*”, alfabetik düzene göre hazırlanmış bir tür ansiklopedidir. On sekiz ciltten oluşan eserde, Aşkenaz ve Sefarad hahamlarının, çeşitli konulardaki çok sayıda *alaha* cevabı yer alır. Kitap çok büyük bir popülerite kazanmıştır. Rabi Hayim Hizkiya Medini bunun yanında “*Mihtav LeHizkiyau*” ve “*Or Li*” adlı *ŞuT* (soru-cevap) kitaplarının da yazarıdır.

**Rabi Hayim
Hizkiya
Medini**
(5593-5665)
(1833-1905)

Gemara anlatıma devam ederek, Rami bar Tamre adında bir *Amora*'nın Yom Akipurim arifesinde Sura'ya geldiğini ve yiyeceği olmadığını anlatmaktadır. Sura'da hayvanın söz konusu bölümünü yememeyi âdet edinmişlerdi ve bu nedenle Yom Akipurim arifesinde yenen öğünler için hayvan kesmiş olan herkes bu kısımları atmıştı. Hayvanın bu kısmının yenmesinde sorun olmadığı görüşündeki *Amora* Rami bar Tamre atılan kısımları topladı ve yedi. Şehir halkı onun bu şekilde davrandığını görünce onu Rav Hisda'nın huzuruna getirdiler. Rav Hisda ona "Neden bu kısmı yerel âdete aykırı olarak yiyorsun?" diye sordu. Rami bar Tamre ona "Ben Rav Yeuda'nın yerindenim. Kendisi bu kısmı yemeye izin veriyor. Ben de onu yemek için şehir sınırlarının dışına çıkmaya özen gösterdim ve onu şehir içinde yemedim" diye cevap verdi.

Şabat'ın Onuru!

Yaprak

Gemara, bir keresinde *Amora* Raba bar Rav Una'nın sürpriz yaparak Raba bar Rav Nahman'ın evine geldiğini anlatmaktadır. Onun geleceğini daha önceden bilmeyen ev halkı, Raba bar Rav Una'ya, üzerine yağ ve bal sürülmüş üç *sea* miktarında temiz ekmek ikram etti.

Raba bar Rav Una, bu büyük miktarın hepsini kendisi için hazırladıklarını düşündü ve buna şaşırarak, Raba bar Rav Nahman'ın ev halkına "Size geleceğimi biliyor muydunuz?! Bilmiyordunuz ki! Öyleyse neden bu yiyecekleri hazırladınız?" diye sordu.

Raba bar Rav Nahman'ın ev halkı "Doğru; geleceğinizi bilmiyorduk" diye cevap verdiler. "Ama kraliçe Şabat'ın geleceğini biliyorduk ve bu yiyecekleri onun onuruna hazırlamıştık. Ne de olsa Şabat gününü keyifle geçirmek gerekir. Peygamber Yeşayau'nun söylediği gibi: "Şabat'ı zevk addet" (Yeşayau 58:13).

Kutah Sosu

Yaprak

Eski dönemlerde yiyecekleri çeşitli soslara bandırmak âdettendi. Bu amaçla hazırladıkları soslardan biri de "*kutah*" adıyla anılırdı. Bu, ekşimiş sütle hazırlanan bir sostu ve içine ekmek bandırılırdı.

Bu yaprakta *Gemara*, Rav Dimi'nin Rav Nahman'a "Acaba içinde *kutah* bulunan bir kabın yanına içinde tuz bulunan bir kap koyulabilir mi?" diye sorduğunu anlatmaktadır.

Mutlaka kendinize soruyorsunuzdur: Tuzla *kutah*ı yan yana koymakta ne gibi bir sakınca olabilir? Ama Rav Dimi'nin sorusunun ardında bir düşünce vardı. Acaba *kutahtan* birkaç damlanın kimse fark etmeden tuzun içine damlama olasılığından endişe etmeye yer var mıydı? Zira tuz başka şeyler için de kullanılır ve daha sonra etli bir yemek için de kullanılabilecektir ki bu durumda et, içine süt karışmış tuzla birlikte yenmiş olacaktır!

Rav Nahman cevap verdi: "Dediğin gibi; ikisini yan yana koymak yasaktır."

Elon More (devam)

"*Dereh mevo aşemeş*", Bene-Yisrael'in, Yeşua bin Nun önderliğinde Erets-Yisrael'e ilk girdiklerinde, Eval Dağı'nda bir *mizbeah* inşa etmeye giderken geçtikleri yoldu. Pasukta söylendiği gibi: "*Tanrı'n A-Şem seni, onu miras edinmek üzere gelmekte olduğun Ülke'ye getireceği zaman, berahayı Gerizim Dağı'na doğru, bedduayı da Eval Dağı'na doğru dile getireceksin.*"

İşte onlar Yarden'in [batı] yakasında, dereh mevo aşemeşin ötesinde, Arava'da oturan Kenaaniler'in bölgesinde, Gilgal'in karşısında, More ovalarının bitişiğindedir" (Devarim 11:29-30).

Elon More'den, Şehem'in bitişiğindeki Gerizim ve Eval dağlarını seyretmek mümkündür.

**H a r i t a
Üzerinde**

Devamı
87'de

Etin Tuzlanması

Yaprak
113

Kaşer bir kuş veya hayvan *şehita* ile kesildikten sonra eti tuzlanır. Çünkü tuz, etin içinden kanı çekme özelliğine sahiptir. Bu şekilde kan yeme yasağı çiğnenmemiş olur.

Bu yaprakta kanı etten çıkarma düzenini öğreniyoruz. Et tuzlanmadan önce suda yıkanmalıdır. Ardından et tuzlanır, tuzun kanı çıkarması için belli bir süre beklenir ve sonra et tekrar suyla yıkanır.

Eti tuzlama işleminden sonra neden yıkadığımızı kolayca anlayabiliriz. Tabii ki dışarı çıkmış olan tüm kanın temizlenmesini istiyoruzdur. Ama acaba eti tuzlama işleminden önce yıkamamızın sebebi nedir?

Bazı açıklamalara göre, kan, sadece et yumuşak olduğu zaman tuz tarafından emilebilir ve yıkama işleminin amacı etin yumuşamasını sağlamaktır. Başka bir açıklamaya göre et, üzerindeki kanı temizlemek için yıkanmalıdır, çünkü eğer temizlenmezse tuz önce yüzdeki kanı emecek ve artık bol miktarda kan çekmiş olduğu için, etin içinde bulunan kanı çekemeyecektir.

Deri Cüzdan

Yaprak
114

Melamed Rabi Şimşon sınıfa girdi ve cebinden, deriden yapılmış bir cüzdan çıkardı.

Çocuklar pür dikkat kesilmişti. Rabi Şimşon “Bugün size bir *alaha* öğretmek istiyorum” dedi. “Bu yaprakta önemli bir kuralı öğreniyoruz: Tora’da ‘*lo tohelu*’ (yemeyin), ‘*lo yohelu*’ (yemesinler) ve benzeri ifadelerin geçtiği her yerde, Tora’nın niyeti, hem söz konusu şeyi yemeyi hem de ondan herhangi bir şekilde yarar sağlamayı yasaklamaktır! Bunun tek istisnası, Tora’nın, o yiyecekten yararlanılabileceğini açıkça söylediği yerlerdir.

Kim Kimdir?

Yisrael’in Büyükleri

Aharonim Dönemi’nin büyük otoritelerinden, bir *posek* (*alaha* otoritesi), *darşan* (vaiz) ve *mekubal*dır (Kabalist). Günümüzde Sefaradi ekolü doğrultusundaki *alaha* kararlarının belirlenmesinde büyük etkiye sahiptir. Yazmış olduğu *alaha* kitabının ismi olan “*Ben İş Hay*” lakabıyla tanınır. Bağdat’ta doğmuştur. Cemaatin hahambaşısının oğluydu ve henüz gençliğinde büyük yeteneği ve çalışkanlığıyla tanınmıştı.

Babası vefat ettikten sonra Ben İş Hay, onun yerine Babil (Irak) Yahudilerinin lideri olarak atandı. Rabi Yosef Hayim *alaha* sorularına cevap sağlamış, kalabalık halk kitlelerine vaazler vermiş ve cemaatinin mensupları arasında büyük bir takdire nail olmuştur. Tora’nın yayılması

ve Tora ile *mitsvaların* gözetilmesi için de çok önemli faaliyetlerde bulunmuştur.

Erets-Yisrael’e bulunduğu bir ziyaret sırasında, Kral David’in yiğitlerinden biri olan Benayau ben Yeoyada’nın mezarı başında dua etmiş, kendisine orada, ruhunun, Benayau ben Yeoyada’nın ruhundan bir kıvılcım olduğu açıklanmıştı. Bu nedenle kitaplarına da bu yiğit adam için kullanılan isim ve ünvanları isim olarak vermiştir. *Alaha* kararları verirken izlediği yöntem, *alahayı* Kabala ve Tora’nın gizli öğretileriyle birleştirme şeklindedir.

Rabi Yosef Hayim yüzü aşkın kitap yazmış, ama bunların yaklaşık olarak yalnızca yarısı yayınlanmıştır.

**Rabi Yosef
Hayim
“Ben İş Hay”**
(5594-5669)
(1834-1909)

Babasıyla her Şabat günü haftanın *peraşasının* metnini sesli olarak tekrar eden Yehezkel hemen parmağını kaldırıp “Buna bir örnek verebilirim” dedi. “Söyle bakalım” dedi Rabi Şimşon. Yehezkel devam etti: “Tora ‘*Hiçbir nevela* (leş; şehitasız ölmüş bir hayvan) *yemeyin*’ (Devarim 14:21) diyor. Burada ‘*lo tohelu*’ (yemeyin) ifadesi kullanılmasına rağmen bir *neveladan* yarar sağlamanın serbest olduğunu biliyoruz! Bu nasıl olabilir? Bunun cevabı pasuğun devamında yer alıyor. Tora bu sözlerin hemen ardından ‘*Yemesi için kapılarındaki bir gere verebilir veya bir yabancıya satabilirsin*’ demektedir. (Buradaki “*ger*” sözcüğü, Yahudi olmayanların yükümlü olduğu yedi *mitsvayı* üstlenmiş olan bir yabancıyı, yani bir *ger toşavı* belirtmektedir.) Dolayısıyla Tora, bir *neveladan* yemek haricinde yarar sağlamaya izin vermiştir.”

“Çok güzel” dedi Rabi Şimşon ve ekledi: “Bu nedenle, *şehita* ile ölmemiş hayvanlar *nevela* sınıfında olmalarına rağmen, derilerinden yararlanabiliriz. Elimdeki cüzdanda olduğu gibi!”

“Sizin İçin Kutsaldır”

Yaprak
115

Bu yazımızda, içinde bulunduğumuz yaprakta geçen bir tartışmayı öğreneceğiz. Eğer bir Yahudi, Tanrı esirgesin, Şabat günü bir *melaha* (yasak iş) yaparsa, şayet bunu *bemezid* (kasıtlı ve bilinçli olarak) yaptıysa, bu *melahanın* sonuçlarından yararlanmak kendisi için ebediyen yasaktır. Örneğin Şabat günü yemek pişiren bir kişi, o yemeği hiçbir zaman yiyemez. Bu, Hahamlarımızın ona vermiş oldukları bir cezadır – onu yediği takdirde, Hahamlarca öngörülmüş bir kanunu ihlal etmekten de sorumlu olacaktır. Ama Tora kanununa göre o yiyeceği yemek yasak değildir.

Rav Aşe bir kural söylemiştir: Tora’nın yapmamayı emrettiği her şeyde, eğer bir kişi onu yaptıysa, o ihlalin ürünlerini [eğer yiyecekse] yemek, hatta ondan yarar sağlamak bile, Tora kanununa göre yasaktır!

Rav Aşe’nin söylediği bu kurala göre, Şabat günü bir Yahudi tarafından *bemezid* pişirilmiş bir yiyeceğin “Tora kanununa göre” zaten ebediyen yasak olması gerekirdi! Öyleyse Hahamlarımızın bunu ayrıca yasaklamalarına ne gerek vardı?

Gemara’nın açıklamasına göre bunun sebebi, Şabat kanununun, Rav Aşe’nin aktardığı kural açısından istisnai bir konumda olmasıdır. Şöyle ki; pasukta “*Şabat’ı gözetin, çünkü kutsaldır o*” (Şemot 31:14) denmektedir. Tora, özellikle “Şabat’ın” kutsal olduğunu vurgulamaktadır. Bu vurgudan bir kural öğrenilir: Sadece Şabat’ın kendisi kutsaldır – ama onun içinde yapılan *melahalar*, yani bu *melahaların* ürünleri kutsal değildir.

Şimdi bununla ne kastedildiğini açıklayalım: *Kadoş*, yani “kutsal” terimi, bir şeyin ayrı ve özel olduğunu belirtir. Örneğin Şabat, diğer günlere göre tamamen farklı, ayrı ve özel bir gündür – kutsaldır. Aklımıza Şabat günü yapılması yasak olan *melahaların* ürünlerinin de “kutsal” olarak adlandırılabilceği düşüncesi gelebilirdi. İşte Tora bu düşünceye yer bırakmamak için özellikle “Şabat kutsaldır” vurgusunu yapmaktadır. Şabat kutsaldır – ama onun içinde yapılan *melahaların* ürünleri kutsal değildir. Dolayısıyla, Rav Aşe’nin verdiği genel kurala rağmen, Şabat günü pişirilen bir yemeği yemek veya ondan yararlanmak, bu durumu kural dışına çıkaran bu vurgu nedeniyle, Tora kanununa göre yasak değildir. Ama Tora’ya göre yasak olmamasına rağmen, Hahamlarımız, yemek pişirerek Şabat’ı ihlal etmiş olan bir kişiyi cezalandırmış ve onun bu yemekten faydalanmasını ebediyen yasaklamışlardır.

Akum Peyniri

Yaprak
116

Kutsal Hahamlarımız, Yahudi olmayan biri tarafından hazırlanmış bir peyniri yemeyi yasaklamışlardır. Buna “*gevinat akum*”, yani “putperestlerin peynirleri” adı verilir. [*Akum* sözcüğü, “*ovede kohavim umazalot*” (yıldızlara ve burçlara tapanlar) sözcüklerinin baş harflerinden oluşur ve putperestleri kasteder.]

Bu yaprakta, *Amora* Şemuel’in sözlerini okuyoruz: “Hahamlarımız *akum* peynirini neden yasakladılar? Çünkü [putperestler] onu *nevela* bir hayvanın işkembe derisinin içinde mayalatırlar.”

Bu sözleri anlayabilmek için, peynirin nasıl üretildiğini kısaca açıklayalım.

Geçmişte, bir buzağının işkembesinin içine taze süt koyarlardı ve işkembede bekleyen süt, zaman içinde peynire dönüşürdü. Nasıl? Buzağının işkembesindeki enzimler, sütü su ve peynir olarak ayrıştırma etkisine sahip maddeler içerir.

Bu nedenle Hahamlarımız, putperestler tarafından hazırlanmış bir peyniri yemeyi yasaklamışlardır, zira bu amaçla, *kaşer* olmayan, *nevela* sınıfındaki bir buzağıyı kullanırlardı. [Burada “*akum* – putperest” teriminin kullanılma sebebi o dönemde Yahudiler haricindeki halkların neredeyse hepsinin putperest olmasıdır. Ama görüldüğü gibi, temelde bu konu putperestlikle değil, *kaşerut* kurallarıyla ilgilidir ve yasak, putperest olmasa bile Yahudi olmayan biri tarafından üretilmiş her türlü peyniri kapsar. Ve kural bir kez konmuş olduğundan, günümüzde olduğu gibi peynir farklı bir yöntemle üretiliyorsa bile, yine de Yahudilerin denetimi olmadan hazırlanmış bir peyniri yemek yasaktır.]

Kim Kimdir?

Yisrael’in Büyükleri

Macaristan’ın Pressburg (veya Prasiburg; günümüzde Slovakya’nın başkenti Bratislava) şehrinde doğmuş ve “Hatam Sofer”’in oğlu “Ketav Sofer”’in *yeşivasında* öğrenim görmüştür. Hocalarına benzer şekilde o da reformizme ve Yahudiliğin “yenilenmesine” yönelik hareketlere şiddetle karşı çıkmıştır. Sürgünde kalmanın Yisrael halkı için fiziksel ve manevi anlamda tehlike teşkil ettiğine inanmış ve Erets-Yisrael’e çıkma ve oraya yerleşme çağrısında bulunmuştur. 1870 yılında, birçok

hahamın karşı çıkmasına rağmen kendisi Erets-Yisrael’e gelmiş ve Yerusalayim’e yerleşmiştir. Yahudileri Erets-Yisrael’de toprak satın almaya, tarımla uğraşmaya, hatta Yahudilerin oluşturacağı bir güvenlik örgütü kurmaya teşvik etmiştir.

Eserleri arasında “*Lev A-İvri*” ve “*Berit Olam*” adlı kitaplar sayılabilir.

Bene Ayış adlı yerleşim birimine bu isim onun adına verilmiştir. (*Ayış* sözcüğü Akiva Yosef Şlezinger sözcüklerinin baş harflerinden oluşur.)

**Rabi Akiva
Yosef
Şlezinger**
(5597-5682)
(1837-1922)

MASEHET HULİN
PEREK 9:
AOR VEAROTEV

Boynuzlarla Ne İlgisi Var?

Yaprak
117

Bu yaprakta *Masehet Hulin*'in “*Kol Abasar*” başlıklı sekizinci *perek*i sona ermekte ve “*Aor Vearotev*” başlığını taşıyan dokuzuncu *perek* başlamaktadır.

Perek “Aor Vearotev”, *tuma* kanunlarını ele alır ve ilk *mişna*, *tuma* konusu bağlamında hayvanların farklı kısımlarından bahsetmektedir: Deri, kemikler, boynuzlar vb. Acaba boynuzların *tumayla* ne ilgisi vardır?

Kurala göre, *tame* bir yiyecek maddesi, en az *kabetsa* (yaklaşık 56 ml.) miktarında olmadığı sürece başka bir yiyeceği *tame* yapamaz. Dolayısıyla *mişna*, eğer *tame* bir et parçası *kabetsa* miktarında değilse, ama ona bağlı bir kemik varsa ve ikisi birlikte *kabetsa* miktarına erişiyorsa, o zaman kemiğin, eti *kabetsa* miktarına tamamladığını ve bu şekilde etin *tuma* bulaştırabileceğini söylemektedir.

İşte bu kural boynuz için de geçerlidir. Eğer ona bağlı bir et parçasında *kabetsa* miktarı yoksa, ama ikisi birlikte bu miktara ulaşıyorsa, o zaman *tame* oldukları zaman başka yiyecekleri de *tame* yapabilirler.

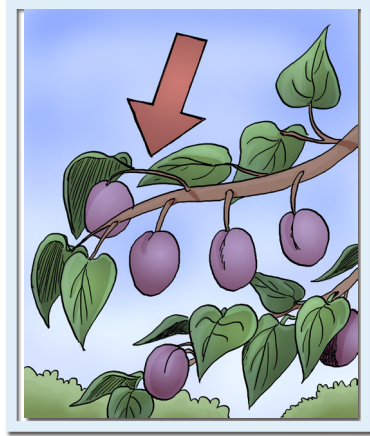
Yiyeceklerin “Kulpları” ve “Koruyucuları”

Yaprak
118

Bu yaprakta meyvelerin “kulpları” ve “koruyucuları” hakkında bilgi alacağız. Acaba meyvelerin kulpları var mıdır? Acaba meyveler koruyucular yeşertirler mi? Evet!

Kastedilen nedir? Açıklayalım.

Tıpkı çeşitli aletlerin, onları tutmaya yarayan kulpları olduğu gibi, aynı şekilde meyvelerin de, tutundukları “kulpları” vardır. Bir meyvenin kulbu, ağacın sert dalına tutunmasını sağlayan ince ve yumuşak daldır. Bir meyvenin “koruyucusu” ise, üzerini kaplayan kabuğudur. Kabuk onu bozulmaya karşı korur.

Elon More (devam)

Şehem şehrine, Avraam Avinu'nun torunu Yaakov gelmişti. Yaakov burada, yüz *kesita* (yerel para) karşılığında bir toprak parçası satın almıştı. Pasukta anlatıldığı gibi: “*Yaakov Padan Aram'dan geldiği zaman, Kanaan Ülkesi'ndeki Şehem şehrine selamete ulaştı. Şehri gören bir yerde kamp kurdu. Çadırını diktiği arazi parçasını, Şehem*

reisi Hamor'un oğullarından yüz kesita karşılığında satın aldı. Orada bir mizbeah dikti ve ona 'Tanrı, Yisrael'in Tanrı'sıdır' adını verdi” (Bereşit 33:18-20).

Bene-Yisrael Mısır'dan çıktıkları zaman, Yaakov ve Rahel'in oğlu Yosef A-Tsadiq'in kemiklerini de beraberlerinde Mısır'dan Şehem'e getirmişler ve onları bu toprak parçasına gömmüşlerdir.

Harita
Üzerinde

SON

Peki, *mişna* ve *gemara* neden yiyeceklerin “kulpları” ve “koruyucuları”ndan bahsetmektedir?

Çünkü bunlar çeşitli *alahalarla* bağlantılıdır. Örneğin eğer bir *tuma* kaynağı, bir yiyeceğin “kulbuna” veya “koruyucusuna” değerse, sanki doğrudan yiyeceğin kendisine temas etmiş gibi, o yiyeceğin bütünü *tame* olur.

Dev Buğday Tanesi!

Yaprak
119

Şimdi *Gemara*’daki şu ilginç tartışmaya dikkat edin.

Bir meyvenin “koruyucusunun” meyvenin bir parçası olarak kabul edildiğini görmüştük.

Rabi Yişmael’in *bet midraşında* şöyle demişlerdir: Bir buğday tanesinin kabuğu ve buğday tanesinin kabuğunun kabuğu, buğday tanesinin “korucuyusu”dur ve *tuma* konusunda onunla birleşik sayılır.

Mutlaka bir buğday veya arpa tanesi görmüşlüğünüz vardır. Bunlar çok küçüktür ve yaprak 117’de bahsettiğimiz *kabetsa* miktarından çok daha azdır. Orada öğrendiğimiz gibi yalnızca *kabetsa* miktarındaki bir yiyecek başka bir yiyeceği *tame* yapabilir. Öyleyse, koruyucusuyla birlikte bile olsa bu miktardan daha küçük olan bir buğday tanesi, başka yiyecekleri nasıl *tame* yapabilir?

Gemara burada çok büyük buğday tanelerinden bahsedildiğini söylemektedir. Bu gibi buğday taneleri Şimon ben Şatah’ın zamanında vardı. *Masehet Taanit*’te anlatıldığı üzere Şimon ben Şatah’ın günlerinde tarım ürünlerinde büyük bir bereket vardı. O kadar ki, buğday taneleri iri bir boğanın böbrekleri kadar büyüktü!

Kim Kimdir?

Yisrael’in Büyükleri

Yakın dönemde yaşamış Yisrael büyüklerindendir. Vilna yakınlarındaki Radin kasabasında yaşamış ve burada bir *yeşiva* kurmuştu. *Rav* olarak maaş almayı reddetmişti ve sahip olduğu bakkal dükkânındaki işinden ve kitaplarının satışından elde ettiği kazançla geçinirdi.

Laşon Ara (olumsuz veya zarar verici konuşma) yasağının ciddiyetini ve temiz lisan kullanmanın önemini öğreten “*Hafets Hayim*” ve “*Şemirat A-Laşon*” adlı kitaplarıyla ünlenmiştir. Ayrıca *Şulhan Aruh*’tan sonraki dönemde yaşamış olan

otoritelerin görüşlerini ele alıp karara bağladığı “*Mişna Berura*” adlı *alaha* eseri de müthiş bir başarı kazanmıştır.

Tora alanındaki büyüklüğüne ek olarak, *Hafets Hayim*, “*Agudat Yisrael*” örgütü çerçevesindeki toplumsal faaliyetlerle de uğraşmıştır. Bunlar arasında “*Bet Yaakov*” adı verilen, kızlara yönelik eğitim kurumlarının tesisi ve başka birçok faaliyet sayılabilir. *Hafets Hayim* günümüze kadar, *tsadik* karakter ve katıksız Tanrı korkusu konusunda mükemmel bir örnek olarak kabul edilir.

**Rabi Yisrael
Meir A-Koen**
“*Hafets Hayim*”
(5598-5693)
(1838-1933)

Kılların Delikleri

Yaprak

120

Bu yazımızda kıllar hakkında bilgi alacağız.

Rabi Yohanan, her kılın, yetişmesini sağlayan bir deliği olduğunu ve bu deliğin, derinin içinde derine inerek ete kadar ulaştığını söylemişti.

Rav Aha ona “Öyleyse, bir hayvanın derisinden yapılmış parşömenlerin üzerine *tefilin peraşaları* nasıl yazılabilir?” diye sordu.

Kıllarla *tefilin peraşalarının* yazılması arasında ne bağlantı vardır?

Bir *alahaya* göre, *tefilin peraşaları* “*ketiva tama*”, yani kusursuz ve güzel bir şekilde yazılmalıdır. Ve eğer bir parşömenin üzerinde delikler varsa, onun üzerine “*ketiva tama*” denebilecek güzellikte bir yazı yazılamaz. Eğer Rabi Yohanan’ın dediği gibiyse, o zaman her deri parşömende delikler var demektir; zira bu parşömen hayvan derisinden yapıldığına göre bu derinin içinde derine kadar inen kılların geçtiği delikler olmalıdır!

Gemara bu soruyu şöyle cevaplar: Üzerinden mürekkep geçtiği zaman mürekkep tarafından tamamen tıkanacak kadar küçük bir delik, *tefilin peraşalarının* yazılmasının önünde engel teşkil eden bir delik sınıfında değildir.

Alal

Yaprak

121

Mişnada, “*alal*”ın, *tumat ohelin* (yiyeceklerin *tuması*) konusunda gereken *kabetsa* miktarını tamamlayabileceği söylenmektedir.

Nedir “*alal*”?

Gemara bu konuda iki farklı yaklaşım aktarmaktadır:

Rabi Yohanan, *alalın*, beyaz renge sahip, geniş ve çok sert bir tendon olduğunu söyler. Hayvanın boynunun altında yer alan bu tendon, çok sert olduğu için tek başına yenmez; onu yiyenler sadece etle birlikte yerler.

Reş Lakiş’e göre *alal*, deri yüzüldüğü zaman üzerinde kalan et parçalarına verilen isimdir. *Şehita* sonrasında hayvanın derisi, etle derinin arasından geçirilen bir bıçak yardımıyla etinden ayrılır. Bu işlemi yapan kişi bıçağı tam olarak etle deri arasından geçirmeyi her zaman başaramayabilir. Bu durumda az miktarda bir et parçası da deriyle birlikte yerinden kopar. İşte bu et parçasına “*alal*” denir. İnsanların gözünde bu et sayılmaz, çünkü genellikle onu deriye bağlı bir parça olarak gözden çıkarırlar.

Hevron

Yahudi halkının tarihinde birçok önemli dönem, Hevron şehriyle bağlantılıdır. Ulusun atası olan Avraam Avinu bu şehre gelmiş ve buraya yerleşmişti: “*Avram göç etti ve Hevron’daki Mamre Düzlüğü’ne gelerek [burada] oturdu. Orada Tanrı’ya bir mizbeah inşa etti*” (Bereşit 13:18). Eşi Sara’nın Kiryat Arba’da (Hevron’un isimlerinden biri) vefat etmesinin ardından, Avraam bu şehrin içinde Sara

için bir mezar yeri satın almak istemiş ve Hiti halkına mensup Efron adında birinin toprağını dört yüz gümüş *şekel* karşılığında satın almıştı. Sara bu arazinin içindeki Mahpela Mağarası’na gömüldü. Zaman içinde Avraam, Yitshak ve Rivka, Yaakov ve Lea da buraya gömülmüşlerdir.

Yeoşua bin Nun Erets-Yisrael’e geldiği zaman Hevron’u ele geçirmiş ve burayı Kalev ben Yefune’ye vermiştir.

Harita
Üzerinde

Devamı
91’de

Devenin Hörgücü

Yaprak

122

Bu yazımızda *Gemara*'da geçen iki ilginç belirsizliği öğreneceğiz.

Kutsal Tora'mız, bir *nevelan*ın sebep olduğu *tumaya* (*tumat nevela*) yalnızca yenmeye uygun bir şeyin yol açabileceğine hükmetmiştir. Bu nedenle *perekteki* ilk *mišnada*, bir hayvanın derisinin *tumat nevela* türü bir *tumaya* yol açmadığı söylenmektedir, çünkü hayvanın derisi serttir ve yenmeye uygun değildir; bu yüzden et sınıfında sayılmaz.

Bu yaprakta öğrenilen *mišnada* genç bir devenin hörgücündeki derinin *tumat nevelaya* yol açtığını öğreniyoruz. Bu deri yumuşak olduğu için etle aynı kategoride kabul edilir. Acaba hörgüç ne zamana kadar et sınıfında sayılır? *Amora* Ula, Rabi Yeoşua ben Levi'nin adıyla, "Devenin sırtına yük yüklenmediği sürece buradaki deri yumuşak kalır" demiştir.

Rabi Yirmeya bu konuda şüpheye düşmüştür: Yaşça artık büyümüş ve üzerine yük konmasına uygun hale gelmiş, ama fiilen üzerine henüz hiç yük konmamış bir devenin durumu nedir? Acaba hörgücü yine de yumuşak kalıp et sayılır mı?

Abaye ise ters yönde bir şüpheye düşmüştür: Henüz yük taşıyacak yaşa gelmemiş, ama buna rağmen üzerine yük konmuş olan bir devenin durumu nedir? Acaba genç yaşına rağmen hörgücünün derisi, etle aynı kategoride sayılmayacak şekilde sertleşmiş olur mu?

Gemara bu iki belirsizlik için de "teko" ile kalmıştır. Başka bir deyişle, cevap bulunamamıştır (*teko* terimi için bkz. II. Kitap, sayfa 59).

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

Radzin hanedanının üçüncü *Admor*'udur. *Tsitsite* bağlanan *tehelet* (mavinin bir tonu) rengini yenilemiştir. Kitabı "*Orhot Hayim*" nedeniyle bu isimle de anılır.

Admor, Tora'nın açık ve gizli kısımlarında uzman bir dâhiydi ve buna ek olarak tıp, kimya, mühendislik ve zooloji alanlarında da geniş bilgiler edinmiş ve birçok dil öğrenmişti. Biriktirdiği bilgiyi, *tsitsit mitsvası* için gereken *tehelet* renginin hangi hayvandan elde edilebileceğini araştırıp keşfetmek için kullanmıştır. Bu amaçla İtalya'ya, ordaki deniz müzesine gitmiş ve mürekkep

balıklarından boya elde etme yöntemlerini konunun uzmanlarından öğrenmiştir.

*Tehelet*in yenilenmesi konusunda birkaç kitap yazmıştır: "*Sefune Temune Hol*", "*Petil Tehelet*" ve "*En A-Tehelet*". Bu kitaplarda, kendisine yöneltelen eleştirileri cevaplamıştır.

Günümüzde *tehelet* renginin elde edildiği *hilazon* adlı hayvan, *Admor*'un görüşündekinden farklı bir hayvanla bağdaştırılmaktadır. Buna rağmen Radzin *Hasidleri* bugüne kadar, *Admor*'un tanımladığı *tehelet* rengini kullanmaktadırlar.

**Radzin'li
Rabi
Gerson
Hanoh Enih**
(5599-5651)
(1839-1891)

Romalı Askerler

Yaprak
123

Barayta'da şöyle öğretilmektedir: Savaşa gitmekte olan bir bölük Romalı asker belirli bir evin içine girerse, o evin içindeki her şey *tumat met* (ölüden kaynaklanan *tuma*) ile *tamedir*! Bunun sebebi, Romalı askerlerden oluşan her bölüğün, beraberlerinde ölümlere ait en az birkaç deri taşıyor olmasıydı. Romalılar bu derileri savaşta başarı için büyü yapmakta kullanırlardı! Ve bilindiği gibi bir ölüye ait deri, *tumat met* yayar.

Barayta eklemektedir: Bu *alaha* sizi şaşırtmasın; zira Romalılar gerçekten de ölümlerin derilerini taşımaya fazlasıyla alışık. Nitekim *Asara Aruge Malhut*'tan (Romalılar tarafından katledilen on büyük Haham) biri olan kutsal *Tanna* Rabi Yişmael'in yüzünün derisini yüzmüşlerdi ve kralların başına yerleştiriyorlardı. *Masehet Avoda Zara*'da, Romalıların, Yisrael halkını aşağılama amacıyla, yetmiş yılda bir, düzenledikleri büyük bir geçit töreninde Rabi Yişmael'in derisini bir adama giydirdikleri anlatılmaktadır.

Tumat Oel

Yaprak
124

Bu yapraktaki konular, bir çadırın içinde bulunan bir ölünün yaydığı *tuma* konusunu ele almaktadır ve biz de bu vesileyle çadırdaki *tumat met* konusunu öğreneceğiz.

Tuma ve *taara* (manevi kirlilik ve saflık) kanunlarının tümü içinde, *tumat met*, günümüzde de dikkat edilmesi gereken neredeyse tek *tuma* türüdür. Günümüzde hepimiz bu *tumayla tameyiz* ve *para aduma* (kızıl inek) olmadığı için arınma olanağımız da yoktur. Aynı şekilde Koenler de bu *tumayla tamedirler*. Ama buna rağmen Koenlerin, bir ölü nedeniyle *tame* olması hâlâ yasaktır.

Bir çadırın [veya üstü herhangi bir şekilde kapalı olan bir alanın] içinde bir ceset varsa, bu cesedin yaydığı *tuma*, çadırın altındaki her şeye yayılır. Buna *tumat oel* (çadırın içinde yayılan *tuma*) adı verilir ve çadırdakilerin *tame* olması için ölüye doğrudan temas etmeleri bile gerekli değildir. Sadece orada bulunmaları bile *tame* olmaları için yeterlidir!

Tumat oel üç şekilde olabilir:

a. Bir kişi kendisini ölünün üzerine “çadır ettiği” – yani sanki üzerinde bir çadır oluşturuyormuş gibi üzerine doğru eğildiği – zaman. **b.** Ölünün bedeni, bir kişinin üzerinde çadır oluşturduğu – yani ona değmeden bile olsa onun üstünde durduğu – zaman. **c.** Önce de belirttiğimiz gibi ölü ile bir kişi, ikisinin de üstünü örten bir çatının altında bulunuyorlarsa. Her üç durumda da, kişi ölüye doğrudan temas etmemesine rağmen *tumat met* ile *tame* olur.

Hevron (devam)

Kalev ben Yefune, casusların günahı sırasında Erets-Yisrael hakkında olumsuz konuşmaktan kaçındığı için Hevron kendisine verilmiştir.

Kral David Hevron'da kral olarak taçlandırılmış ve burayı krallığının ilk başkenti ilan etmiştir. Hevron ayrıca, Yeruşalayim, Tsefat ve Teverya'nın yanında dört kutsal şehirden biridir. 19. yüzyılın sonlarına kadar Erets-Yisrael'deki Yahudi nüfusunun büyük bölümü bu dört şehirde yaşardı.

1929 yılında, Erets-Yisrael'in çeşitli yerlerinde çok ağır şiddet olayları yaşandı ve bu olaylar sırasında çok sayıda Yahudi, Araplar tarafından katledildi. Bu olaylara “*Meorot Tarpot*” (5689 yılı olayları) adı verilir. Sadece Hevron şehrinde öldürülen Yahudilerin sayısı altmış yediydi. Bu olaylardan sonra şehirde Yahudi yaşamı kesintiye uğramış ve buradaki Yahudi yerleşimi ancak, şehrin kurtarıldığı Altı Gün Savaşı'nın ardından 1968 yılında tekrar yenilenmiştir.

Harita
Üzerinde

SON

Tame Oldu mu, Olmadı mı?

Yaprak
125

Bu yazımızda önemli bir bilgiyi öğreneceğiz!

Bir ölüyle aynı çadırın içinde bulunan bir kişinin *tumat met* ile *tame* olduğunu artık biliyoruz.

Tabii ki bir ölüye dokunan kişi de *tame* olur. Hatta bir ölüyü, ona dokunmadan da olsa taşıyan bir kişi de *tame* olur. Örneğin, üzerinde bir ölünün yattığı bir yatak veya sedyeyi taşıyan kişi *tame* olur.

Bazı özel durumlar haricinde, ölü bir bedene ait parçalar, “*kazayit*”ten az miktarla *tumaya* sebep olmaz.

Günlerden bir gün, bir Yahudi, bir *kazayitten* küçük bir ceset parçasıyla aynı çatı altında bulunuyordu. Adam elini pencerenin dışına uzattı ve oradaki, yine *kazayitten* küçük bir ceset parçasına dokundu. Arkadaşı ona “*Tame* oldun!” diye bağırdı. “Çünkü iki parçanın toplamı bir *kazayiti* buluyor!” Ama adam paniğe kapılmadı ve cevap verdi: “*Tame* olmadım! *Kazayitten* küçük olan bu parçalar tek başlarına *tuma* aktaramadığı gibi, bu küçük parçaların toplamı *kazayit* olsa bile, biri doğrudan temas yoluyla, diğeri de aynı çatı altında bulunma suretiyle olmak üzere iki farklı *tuma* aktarma türü söz konusu olduğu için ikisi birbirini *kazayit* miktarına tamamlamış olmaz ve dolayısıyla *tuma* aktaramaz. Bir kişi sadece ya “tam olarak *kazayit*” miktarındaki bir ölü beden parçası taşıyorsa, ya “tam olarak *kazayit*” miktarında bir parçaya doğrudan dokunuyorsa ya da “tam olarak *kazayit*” miktarında bir parçayla aynı çatı altında bulunuyorsa *tame* olur.

Topraktan Çıkan Fare!

Yaprak
126

Bildiğimiz gibi ilk hayvanlar, dünyanın yaratılışı sırasında topraktan çıkarak yaratılmışlardı. O zamandan beri canlılar bir sonraki nesillerini doğum veya yumurtlama şeklinde dünyaya getirmektedirler.

Bu yaprakta çok istisnai bir hayvan ele alınmaktadır. Başka bir farenin doğurmadığı, bunun yerine topraktan türeyen bir fare türü!

Rambam bu fareyi gördüğünü söyleyen birçok kişi bulunduğunu ve o dönemde bunun oldukça bilinen bir şey olduğunu yazar ve böyle bir farenin varlığının hayret verici olduğunu belirtir.

Bu fareyi ele alan *Gemara*’ya benzer şekilde, *Mordehay* (*siman* 5735) da, kendiliğinden oluşan bir hayvan daha olduğunu belirtmektedir. Bu, ağaçta yetişen, gagasından ağaca bağlı olan ve sonra daldan kopup suya düşen ve yaşamaya başlayan bir kuştur!

Kim Kimdir?

Yisrael’in Büyükleri

Polonya’nın en büyük Tora âlimlerinden ve *posek*lerindendir. Sohaçov Hasidizmi’nin kurucusudur. Polonya’da bir Hasid ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Babası Kotzk Hasidi’ydi ve kendisi de Kotzk Rabi’sinin kızıyla evlenmişti. Rabi’nin vefatından sonra Rabi Avraam, onun öğrencileri olan Gur ve Aleksander *Admor*larıyla yakınlıktı ve zaman içinde Sohaçov’da kendi Hasidut’unu kurarak *Admor* olarak başına geçti.

Rabi Avraam Erets-Yisrael’e *aliya* ve burada yerleşimin çok büyük bir

destekçisiydi. Bu amaçla egemen devletler nezdinde izinler almak için faaliyette bulunmanın büyük bir *mitsva* olduğunu öğretiyordu. Şahsen kendisi de Erets-Yisrael’de bir Yahudi yerleşimi kurmak için toprak satın almayı denemiş, ama bunda başarılı olamamıştır.

Ünlü kitapları, “*Avne Nezer*” adlı *ŞuT* kitabı ve Şabat günü yapılması yasak olan 39 *melahayı* geniş bir şekilde ele aldığı “*Egle Tal*”dır. (*Tal* sözcüğünün sayısal karşılığı da 39’dur.)

Sohaçov’lu
Rabi
Avraam
Bornşteyn
(5599-5670)
(1839-1910)

İki Gibi Bir

Yaprak

127

Melamed Rabi Şimşon sınıftaki çocukları dikkatle süzdü ve bilmecesini sordu: “Ben birim, ama iki gibiyim. Kimim ben?”

Sınıftaki öğrenciler şaşkın ifadelerle ona bakıyorlardı. Bilmeciyi çözebilmek için hafızalarının derinliklerinden bildikleri ne varsa çekip çıkarıyor, ama cevabı bir türlü bulamıyorlardı. Ümitlerini kesmelerine ramak kalmıştı ki, Rabi Şimşon onlara “Evet, biliyorum; bu bilmeciyi tek başınıza çözmenizi zaten beklemiyordum. Size yardım edeceğim” dedi.

“*Tame* bir kişi bir et parçasına dokunduğu zaman etin *tame* olmasına yol açar, doğru mu?” diye sordu Rabi Şimşon ve çocuklar hep bir ağızdan “Evet!” diye cevap verdiler. “Peki, eğer etin bütününe dokunmadıysa, sadece ucuna temas ettiyse et parçasının tümü mü *tame* olur, yoksa sadece dokunduğu yer mi? Tabii ki etin bütünü *tame* olur.

“Şimdi; eğer bir et parçasını ikiye kesmişlerse, ama bunu sonuna kadar yapmamışlarsa ve iki parça arasında hâlâ ikisini birbirine bağlayan bir nokta varsa, acaba bu tek bir bütün parça olarak kabul edilir mi? Bu, duruma bağlıdır. Eğer parçalardan biri kaldırıldığında diğer parçadan tamamen kopacaksa, iki parça, şu anda birbirine bağlı olmasına rağmen artık tek bir bütün olarak kabul edilmez; iki parça gibidir.”

Beror Hayil

Beror Hayil, Negev’in kuzeyinde, Şaar A-Negev yerel konseyi sınırları içindedir. Sederot ve Kiryat Gat kentlerinin yakınında yer alır. Raban Yohanan ben Zakay, II. Bet-Amikdaş’ın yıkılışından sonra buraya gelmişti. Bunu, Talmud’un *Masehet Sanedrin* yaprak 32’de anlattıklarından öğreniyoruz: “Hahamlarımız şöyle öğrendiler: [Pasukta] ‘*Adaleti, adaleti takip edin*’ (Devarim 16:2) [diye yazılıdır. Bu da

şunu öğretir:] Güzel bir *bet dinin* ardından git. Rabi Eliezer’in ardından Lod’a. Raban Yohanan ben Zakay’ın ardından Beror Hayil’e.” Bu yerleşim yerinin ismi, bitişiğinde kurulu olan Arap köyü “Burir”in isminde korunmuştur.

Beror Hayil yerleşim birimini kuran “*Ehaluts*” hareketi üyeleri, 1945 yılında Mısır’dan gelmiş, bir süreliğine eğitim için Deganya Bet ve Gevat *kibuts*larına gönderilmişlerdi.

Harita
ÜzerindeDevamı
95’te

İki Komşunun Ortak Taşı

Yaprak *Tuma* kanunlarından, taş kırma ve bir duvardan taşların çıkarılması konusuna geçelim.

128

Burada kastedilen, tabii ki, duvarlarında *tsaraat* lekesi görülen evlerdir. Eskiden, ortak bir duvara sahip iki komşu ev olduğu zaman, birbirine bitişik iki duvar örerler ve bu iki duvara temel olarak, altlarına, iki duvarın genişliğine sahip büyük taşlar yerleştirirlerdi. Bu nedenle, alt sıradaki taşlar her iki eve de uzandığından, evlerin her birinin içinde taşın farklı bir kısmı görülebiliyordu.

Bir evde *tsaraat* lekesi görüldüğü zaman, üzerinde lekenin görüldüğü taş oradan sökmek gerekir. Bu nedenle eğer leke ilk sırada yer alan bu taşlardan birinde görüldüyse, bu taşın bir kısmı komşunun evine uzanıyor olmasına rağmen onu yine de bütünüyle çıkarmak gerekecektir. Eğer leke aynı bölgede tekrar belirirse, şimdi bu evi yıkmak gerekir. Acaba böyle bir durumda, komşu eve kadar uzanan taş da evle birlikte bütünüyle kırılmalı mıdır? *Gemara*'nın belirttiğine göre, *metsora* *peraşasındaki pasuklardan*, taşın sadece, lekenin ortaya çıktığı ev tarafındaki kısmının kırılması gerektiğini öğreniyoruz. Komşu eve uzanan kısmı kırmaya gerek yoktur.

Bir Nevelanın Helevi Hakkında Düşünmek

Yaprak Haham eliyle sakalını sıvazladı, *helev* (yenmesi yasak olan içyağı) parçasına baktı ve “Bu *helevin tame* olup olmadığı konusundaki kararı verebilmem için, onu, yemesi amacıyla yabancı birine vermeyi düşünüp düşünmediğini bilmem gerekiyor” dedi.

129

Orada tam olarak ne olmuştur ve acaba neden böyle bir düşünce gerekiyordu?

Helev tek başına yenmeye pek uygun değildir. Sadece yiyecek başka şeyi olmayan kişiler, sıra dışı, sıkışık bir durumda *helev* yerler. Bu nedenle, *Barayta*'da, çok fazla insanın yaşamadığı ve dolayısıyla yiyecek sıkıntısının yaşanmadığı yerlerde *helevin tuma* kapmadığı söylenmektedir; zira böyle yerlerde *helev* yiyecek sınıfında sayılmaz ve daha önce birkaç kez öğrendiğimiz gibi, bir hayvanın *tuma* kapabilecek olan kısımları sadece, insanların yediği kısımlardır. Ama eğer hayvan sahibi bir Yahudi, bu hayvandan çıkardığı *helevi*, yemesi için Yahudi olmayan birine vermeyi düşünmüşse (zira Yahudilerin, çiftlik hayvanlarına ait *helevi* yemesi her halükârda yasaktır), o zaman *helevi* bir yiyecek sınıfına sokmuş ve *tuma* kapmaya elverişli hale getirmiş olur.

Başta anlattığımız o olayda, bir *helev* parçasına bir *tuma* kaynağı değmişti ve *helevin tame* olup olmadığını bilmek önem taşıyordu. Bu nedenle haham, *helevin* sahibinin, onu, yemesi için Yahudi olmayan birine vermeyi düşünüp düşünmediğini öğrenmek istemişti. Eğer öyle düşündüyse, normalde yiyecek sayılmayan *helev*, bu düşünce nedeniyle yiyecek statüsü kazanmıştır ve *tuma* kaynağına temas ettiği için *tamedir*.

MASEHET HULİN
PEREK 10:
AZEROA VE ALEHAYAYİM

Düğün ve Et

Yaprak Bu yaprakta *Masehet Hulin*'in onuncu *perek*i, *Perek "Azeroa Vealehayayim"* başlamaktadır. Bu *perek*, kesilen her hayvandan ayrılarak Koenlere verilmesi gereken *matenot Keuna*'yı (Koenlik armağanları) ele alır. Bunlar, hayvanın sağ kolu (*zeroa*), [dil dâhil] alt çenesi (*lehayayim*) ve işkembesidir (*keva*).

130

Çiftçi Gedalya, oğlunun ertesi gün düzenlenecek olan düğünü için üç büyük boğa kesmesi amacıyla *şoheti* çağırdı. *Şehita* işleminin ardından *şohet* hayvanları kontrol etti ve onların *kaşer* olduğunu gördü. Sonrasında, Koenlere armağan olarak verilmesi gereken kısımları çıkardı ve özel bir sandığın içine koydu.

Aniden garip bir şey oldu. İşçilerinden biri olan Gidon, sandığı yanlışlıkla, avluda yakmış oldukları büyük ateşin içine düşürüverdi. Ateş çok kuvvetliydi, eti oradan kurtarmak mümkün olmadı ve et tamamen yanıp kül oldu. Acaba Gidon Koenlere ödeme yapmakla yükümlü müdür? Ne de olsa bir insan, yanlışlıkla sebep olduğu zararlar için bile tazminat ödemekle yükümlüdür!

Bu yaprakta, Gidon'un *patur*, yani muaf olduğunu öğreniyoruz. Bunun sebebi, Gidon'u dava edebilecek kimsenin olmamasıdır! Herhangi bir Koen kendisine gelip "Ete zarar verdin!" diyecek olsa, Gidon ona "Bu et zarar görmeseydi onu senin alacağını kim söyledi? Etin sahibi onu kendi istediği herhangi bir Koen'e verme hakkına sahiptir!" Bu nedenle hiçbir Koen'in Gidon'u dava etme olanağı yoktur.

Beror Hayil (devam)

26 Nisan 5708 (5 Mayıs 1948) tarihinde *Ehaluts* grubu, "Mişlat" olarak adlandırılan noktada bu toprağa çıktı ve bu şekilde Beror Hayil, devletin ilanından önce kurulan en son yerleşim birimi oldu. Konumu hayati öneme sahipti ve Negev yolunun korunmasına yardımcı oluyordu. 1950 yılında Beror Hayil sakinleri sabit bir yerleşime geçti ve Beror Hayil bu güne kadar aynı yerde kuruludur. İlk evler,

Mişlat'tan aktarılmış iki tane kulübeden ve Raanana'daki bir marangozhaneden getirilen on kulübeden ibaretti.

1952 yılında burası, Brezilya'daki "Deror" adlı gençlik hareketine mensup çekirdek gruplar için hedef *kibuts* olarak seçildi ve zaman içinde oradan gelen birçok *ole* oraya yerleşti. Bu şekilde Beror Hayil, Mısır'dan ve Brezilya'dan gelmiş *ole*leri bir araya getirmiştir.

Harita
Üzerinde

SON

Alınan Üzümler

Yaprak
131

Çok uzun yıllar önce, Galil'deki küçük bir köyde, bir üzüm bağı yetiştiren Yahudi bir çiftçi yaşıyordu. Günün birinde Romalı askerler gelip adamın avlusuna girdiler ve üzümle yüklü onlarca sandığı zorla alıp gittiler. Anlaşılabileceği üzere adamcağızın onlara direnmesi söz konusu değildi.

Daha sonra bu çiftçi bir soru sormak üzere hahama gitti.

“Sayın haham! Acaba benden alınan üzümler için *teruma* ve *maaser* payları ayırmam gerekiyor mu?”

“Bu sorunun cevabı, üzümü senden ne amaçla aldıklarına bağlı” diye cevap verdi haham. “Eğer onları sebepsiz yere gasp ettilerse *teruma* ve *maaser* paylarını ayırmana gerek yok. Ama eğer para borcun var idiyse ve onlar bu üzümleri senin bu borcuna karşılık aldılarsa, o zaman *teruma* ve *maaser* paylarını ayırman gerekir, zira bu üzümler borcunun tahsili için kullanılmıştır.”

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

Holokost öncesindeki nesilde Doğu Avrupa'da yaşamış hahamların büyüklerindendir. Kitapları nedeniyle “*Meşeh Hohma*” ve “*Or Sameah*” olarak da adlandırılır.

Rabi Meir Simha, Vilna şehri yakınlarında doğmuş ve gençliğinden itibaren bir deha olarak tanınmıştı. Dvinsk (Daugavpils, Letonya) şehrinin Litvanyalı hahamı olarak tayin edildi. Hakkında anlatılan ünlü bir hikâyeye göre, şehrin içinden geçen nehir taşmış ve neredeyse tüm şehri su basmıştı. Ama Rabi Meir Simha'nın duaları sayesinde sular çekilmiş ve şehir kurtulmuştu.

Rabi Meir Simha'nın en önemli

kitabı, Rambam'ın *Mişne Tora* adlı eserine yazmış olduğu “*Or Sameah*” adlı kitaptır. Vefatından sonra, Tora için yazmış olduğu “*Meşeh Hohma*” adlı kitabı yayımlanmıştır. Bu eser, çok orijinal fikir ve açıklamalarla doludur ve birçok kişi tarafından öğrenilmekte, ondan alıntılar yapılmaktadır.

Rabi Meir Simha, Erets-Yisrael'e yerleşmeyi desteklemiş ve Diaspora ülkelerinde güven içinde oturabileceklerini düşünen Yahudileri, bir gün gelip yabancıların kendilerine zulmedecekleri ve onları sürecekları yönünde uyarmıştır. Ve bu uyarısı, vefatından kısa bir süre sonra gerçeğe dönüşmüştür.

Dvinsk'li
Rabi Meir
Simha
A-Koen
(5603-5686)
(1843-1926)

Zıplayan Behor

Yaprak
132

“Sayın haham! Sayın haham!”. Haham sesin geldiği yöne doğru döndü ve çiftçi Gedalya’nın nefes nefese kendisine doğru koştuğunu gördü. “Sayın haham! Bir durum ortaya çıktı ve ne yapmak gerektiği konusunda karar vermenize ihtiyacımız var.” “Tabii buyurun” dedi haham ve Gedalya anlatmaya başladı:

“Bir *beema* teoranın (*kaşer* bir çiftlik hayvanı) *behor* yavrusunun, bedensel bir kusuru varsa bile, Koenlere verilen armağanlardan (sağ kol, alt çene ve işkembe) *patur* (muaf) olduğunu, yani böyle bir hayvandan bu parçaları ayırıp Koen’e vermeye gerek olmadığını biliyorum.” “Evet, doğru” dedi haham.

“Bu sabah” diye devam etti Gedalya, “Koen bir arkadaşımın *behor* bir boğa satın aldım ve boğa birden zıplayarak sürümün içine karıştı. Şimdi onu nasıl tanıyacağımı bilemiyorum. Sürümde yüz baş hayvan var. Acaba bunlardan söz konusu kısımları ayırmam gerekiyor mu, yoksa aralarından biri *patur* olduğu için hepsi *patur* mu?”

Haham cevap verdi: “Bu yaprakta öğrendiğimiz *mişnada* bunun duruma bağlı olduğu yazılı: Eğer tüm hayvanları kesmeye niyetin varsa, hepsinden *matenot Keuna* (Koenlik armağanları) ayırman gerekir – ama bir tanesi hariç; zira sürünün içinde *matenot Keuna*’dan muaf olan bir hayvan olduğunu biliyoruz. Ama eğer bu hayvanların her birini farklı bir kişiye satmayı düşünüyorsan, hayvanların hepsi bundan muaf olacaktır, çünkü müşterilerin her biri ‘Belki de *behor* olan benim aldığım hayvandır!’ iddiasında bulunabilir.”

Hanita

Hanita *kibutsu*, İsrail Devleti’nin kuzey sınırında, Batı Galil bölgesinde, Şelomi kasabasının bitişiğinde ve Roş Anikra’nın doğusunda kuruludur. Bu *kibutsun* çarpıcı hikâyesi, ülkenin tarihinde bir kilometre taşıdır.

Yisrael kabilelerinin Yeoşua zamanında ülkeyi miras aldıkları döneme ait mezar-mağaraları ve kil eşya parçaları,

Aşer kabilesinin topraklarında yer alan bu *kibutsun* bulunduğu noktada, bundan üç bin yıl önce bir Yahudi yerleşimi olduğunu ortaya koymaktadır. Hanita ismi, Talmud ve çeşitli *midraşlar* gibi birkaç eski kaynaktan geçer. Bölgede II. Bet-Amikdaş Dönemi’ne ait bulgulara da rastlanmıştır.

H a r i t a
Üzerinde

Devamı
99’da

Abaye'nin Âdeti

Yaprak

133

Amora Abaye, bir Koen'di.

Bunu nereden mi biliyoruz? Bu yaprakta, Abaye'nin, hayvan sahiplerine gelip, kestikleri hayvanlardan ayırdıkları Koenlik armağanlarını kendisine vermelerini rica ettiğini öğreniyoruz. Acaba Abaye neden bu şekilde davranıyordu? Çünkü *mitsvaları* ne kadar sevdiğini göstermek istiyordu ve bu da onun *matenot Keuna mitsvasını* sevdiğini gösterme şekliydi. Abaye şöyle anlatmaktadır: “Ama bir *Barayta*'da, bu şekilde davranmanın uygun olmadığını öğrendikten sonra bu kısımları istemeyi bıraktım. Artık *matenot Keuna*'yı sadece bunu bana kendi isteğiyle veren kişilerden alıyordum. Ama daha sonra *matenot Keuna* almayı tamamen kestim ve bu kısımları benden daha fakir durumdaki Koenlere bıraktım.”

Bundan sonra Abaye, kendisine teklif edilen *matenot Keuna*'yı sadece yılda bir kez almaya başladı ve bunu yapmaktaki amacı da insanların, onun *kaşer* (geçerli) bir Koen olduğunu unutmamalarını sağlamaktı.

Yahudi ve Yükümlü Değil

Yaprak

134

“Bugün” diye gülümsedi *Melamed* Rabi Şimşon, “sizin için öyle bir bilmecem var ki, onu çözmek için kafanızı çalıştırmanız gerekecek. Dikkatle dinleyin:

“Artık bildiğiniz gibi, her Yahudi kestiği hayvandan *matenot Keuna* vermekle yükümlüdür. Ve *matenot Keuna* derken kastettiğim?” Rabi Şimşon durdu ve öğrenciler bir ağızdan tamamladılar: “*Zeroa, lehayayim ve keva!*” (bkz. yaprak 130).

“Çok güzel” dedi Rabi Şimşon ve devam etti: “Bilmece şöyle: Acaba bir Yahudi'nin kendisine ait, kesilmiş bir hayvandan *zeroa, lehayayim* ve *keva*yı vermekle yükümlü olmadığı bir durum nasıl olabilir?”

Hemen parmaklar kalktı: “Eğer hayvan bir *behorsa!*” “Doğru,” dedi Rabi Şimşon, “ama ben onu kastetmedim. Bunu teneffüste bir düşünün ve sıradaki derste cevap verin”.

İki saat sonrasında tüm çocuklar gülümseyerek cevap verdiler: “Eğer Yahudi olmayan birinin hayvanını bir *şohet* kestiye ve daha sonra bu kişi Yahudiliğe geçtiye, hayvandan *matenot Keuna* vermekle yükümlü değildir. Çünkü bu yükümlülük sadece hayvan kesildiği sırada geçerlidir ve o sırada bu kişi henüz *mitsvalardan* sorumlu değildir.”

MASEHET HULİN
PEREK 11:
REŞİT AGEZ

Reşit A-Gez

Yaprak Bu yaprakta *Masehet*
135 *Hulin*'deki on birinci perek
başlamaktadır: Perek "Reşit
A-Gez".

Reşit a-gez, Koenlere verilen
yirmi dört armağandan biridir.
Reşit a-gez (kırkılan yünün ilk
kısım) *mitsvası*, koyunlarının
yүнünü kırkan bir Yahudi'nin,
bu yünün ilk kısmını Koen'e
vermesini öngörür. *Reşit a-gez*
mitsvası sadece en az beş koyunu

kırkan birini bağlar. Ara sıra beş koyun kırkan bir kişi de, eğer kırkmayı başardığı
yүн miktarı azsa, *reşit a-gez mitsvasından* muaftır.

Peki, ya koyunlar bir kişiye, yүнler de başka bir kişiye aitse ne olur? Örneğin
diyelim ki bir Yahudi bir Arapla, onun koyunlarının yүнlerini satın alma konusunda
bir sözleşme yaptı. Bu sözleşme, yүн hâlâ koyunların üzerindeyken yapıldı ve
Yahudi, koyunları bir süreliğine alarak, satın almış olduğu yүнleri kırktı. Acaba
şimdi *reşit a-gez mitsvasıyla* yükümlü müdür?

Mişna onun *patur* (muaf) olduğunu söylemektedir, çünkü Tora'da "[*Senin*
Davarının yününün ilk [*ayrılan*] kısmını ona (Koen'e) ver" (Devarim 18:4) diye
yazılıdır. Dolayısıyla *mitsvanın* bağlayıcı olması için koyunun da Yahudi'ye ait
olması gerekir; bu örnekte ise Yahudi'nin kırktığı yүн, kendisine ait koyunlardan
kırkılmış değildir.

Hanita (devam)

1937 yılında, Yahudilerin Erets-
Yisrael'de toprak satın almasını
yasaklamış olan İngiliz mandasının
duruşuna aykırı olarak, Yosef Sinigalya
ve Eliezer Vinşel, Lübnanlı bir aracı
yoluyla bu bölgede topraklar satın alma
amaçlı bir kampanyaya önyak oldular.
Bunun sonucunda beş bin dönüm toprak
Yahudilerin iyeliğine geçti ve bu topraklar

Keren Kayemet LeYisrael adına tapuya
kaydedildi.

Hanita'daki yerleşim, *homa u-migdal*
(duvar ve kule) yöntemiyle başlatıldı;
yani her şeyden önce bir duvar çekildi
ve bir kule inşa edildi. 18 Veadar 5698
günü (21 Mart 1938) aşağı Hanita'ya elli
kamyon, eşekler ve develerle dört yüz
kişi gelerek buraya yerleşti.

H a r i t a
Üzerinde

Devamı
101'de

Kim Korkuluk Takmalıdır?

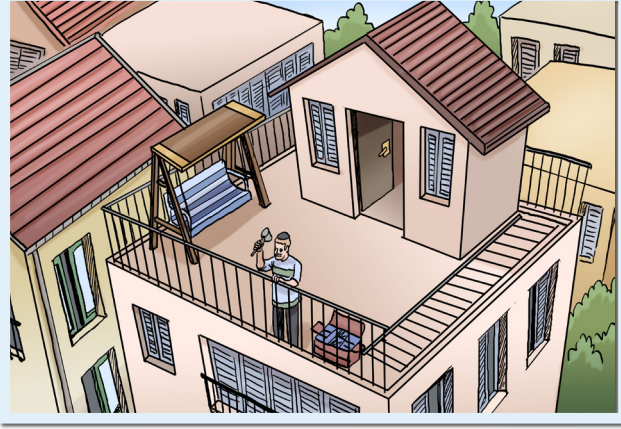
Yaprak
136

Tora şöyle emretmektedir: “*Damına korkuluk yapmalı, [böylece] evinde tehlikeli bir duruma yer vermemelisin, zira bir kişi oradan düşebilir*” (Devarim 22:8). Herkes, Tanrı korusun, insanların düşüp yaralanmasını veya ölmesini önlemek için evinin damına korkuluk takmakla yükümlüdür.

Kutsal Tora’ımızda gereksiz tek bir sözcük bile yoktur. Bu nedenle bir konuyu açıklığa kavuşturmamız gerekmektedir: Eğer bir bina üzerinde iki kişi ortaksa, acaba buraya da korkuluk takma yükümlülüğü var mıdır? Hemen soracaksınız: Bundan muaf olduğunu düşünmemizi gerektirecek ne vardır? Çünkü Tora “*Damına korkuluk yapmalısın*” şeklinde tekil bir ifade kullanmaktadır. İlk bakışta buradan, iki kişiye değil, sadece tek bir kişiye ait bir evden bahsedildiği anlaşılmaktadır!

Ama *Gemara*, üzerinde birden fazla kişinin ortak olduğu bir binaya da korkuluk takma yükümlülüğü olduğunu söylemektedir. Çünkü pasuk, “*Zira bir kişi oradan düşebilir*” sözleriyle sona ermektedir. Bu sözler, korkuluk takmanın amacının, insanların düşmesini önlemek olduğunu açıkça ortaya koymaktadır ve tabii ki üzerinde birden çok insanın ortak olduğu bir binanın damından da düşme tehlikesi vardır.

Öyleyse Tora neden tekil ifadeyle “*damına*” demiştir? Bu sözcük, özel iyelik belirtir. Dolayısıyla sinagoglar ve *bet midraşlar*, damlarına korkuluk takılmasından muafır, çünkü bu yerler üzerinde şahsi iyelik yoktur; hatta bu binalar sadece orada dua eden veya Tora öğrenen kişilere değil, dünyadaki tüm Yahudilere aittir. Muafiyetin ikinci bir sebebi de buraların ikamet amaçlı binalar olmamasıdır.

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

Gur *hasid*lerinin üçüncü *Admor*’udur. Holokost öncesinde Avrupa’da öne çıkan Yahudi liderlerinden biriydi. “*Sefat Emet*” adlı kitabı nedeniyle kendisi de bu isimle anılır. Ayrıca ölümünden önce vermiş olduğu son *deraşayı* (vaaz) da “*Sefat emet tihon laad*” – “*Hakikat dudağı ebediyen sağlam duracaktır*” (Mişle 12:19) pasuğuyla kapatmıştır. Gur Hasidizminin kurucusu olan “*Hiduşe A-Rim*”’in (bkz. sayfa 56) torunudur ve henüz bir çocukken Kotzk Rabi’sini görmeye yetişebilmiştir. Küçük yaşta anne ve babasını kaybetmiş

ve büyükbabasının vefatından sonra *Admor* olarak onun yerini doldurmayı üstlenmiştir.

Onun liderliği altında Gur Hasidizmi Polonya’daki en büyük ve en başarılı *Hasidut* akımlarından biri haline gelmiş ve birçok kişi buraya akın akın gelmiştir. Başka *Admor*lardan farklı olarak, kendisi *hasid*lerinden para almayı reddetmiş ve eşinin dükkânından elde edilen gelirle geçinmiştir.

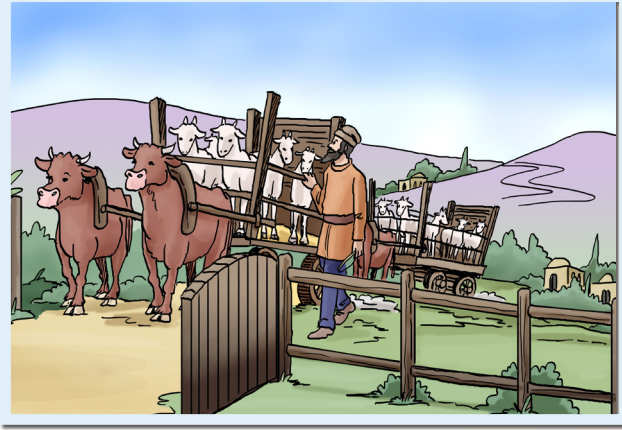
Kitabı “*Sefat Emet*”, onun Tora ve bayramlar hakkındaki *deraşalarını* içerir.

**Gur’lu Rabi
Yeuda Arye
Leib
“Sefat Emet”
(5607-5665)
(1847-1905)**

Keçi Yünü

Yaprak 137 Çiftçi Gedalya çiftliğini genişletmeye karar vermiş ve büyük bir keçi sürüsü satın almıştı.

Keçileri kırkma vakti geldiğinde Gedalya kendi kendine düşünmeye başladı: “Koyunların yünü kırıldıktan sonra *reşit a-gez* verme *mitsvası* olduğu gibi, belki de aynı keçiler kırıldıktan zaman da geçerlidir?! Aralarında ne fark var? Ne de olsa Tora ‘*Davarının yününün ilk [ayrılan] kısmını ona (Koen’e) ver*’ (Devarim 18:4) diyor ve keçiler de ‘davar’ (küçükbaş hayvan) sınıfındadır.”

Gedalya *alahayı* öğrenmek için hahamlara gittiğinde kendisine, keçi kılının *reşit a-gez mitsvasından* muaf olduğunu söylediler. Bunun sebebi neydi? Çünkü pasuklardaki bazı ayrıntılardan, *reşit a-gez mitsvasının* yalnızca, Koenlik giysilerinin üretiminde kullanılmaya uygun olan malzemeler için geçerli olduğu öğrenilmektedir ve Koenlik giysilerindeki renkli yün ipliklerin yapımına sadece koyun yünü uygundur. Keçi kılı ise bu amaçla kullanıma uygun değildir.

Hanita (devam)

Hanita’ya yerleştikleri günün hemen akşamında Araplar buraya saldırdı ve savunma sırasında yerleşimcilerden on kişi öldü. Hanita’ya çıkış kampanyası, “*homa u-migdal*” kampanyaları içinde en büyüklerinden biriydi.

Bağımsızlık savaşının başında, Batı Galil bölgesindeki başka altı yerleşim

birimiyle birlikte Hanita’yla olan bağlantı kesildi ve *kibutsun* çocukları savaş bitene kadar Hayfa’ya götürüldü. Devletin ilan edildiği gün, savaşçı kuvvetler buradaki kuşatmayı kırmayı başardı ve böylece Hanita ile diğer yerleşim birimleri devletin diğer kısımlarıyla tekrar birleştirilmiş oldu.

**H a r i t a
Üzerinde**

SON

Hayvanın Parçalarıyla Yapılan Alışveriş

Yaprak
138

Yerahmiel *şohetin* yanından geliyordu. Yük arabasında, *şohetin* kendisi için kesmiş olduğu hayvan duruyordu ve Yerahmiel şimdi hayvanın çeşitli kısımlarını satmak üzere müşterilerine doğru yola çıkmıştı. Yolun ortasında dostu Avraam durması için elini salladı. Yerahmiel dizginleri çekti, atlar durdu ve Avraam, hayvanın iç organlarını üç *zuz* karşılığında satın almak istedi. Yerahmiel kabul etti ve Avraam da ondan istediği parçaları aldı. Daha sonra, Avraam, aldığı parçalar arasında işkembenin de olduğunu fark etti. Bilindiği gibi işkembe, Koen'e verilmesi *mitsva* olan paylardan biridir. Böylece Avraam bu parçayı bir Koen'e verdi ve hemen Yerahmiel'in yanına dönerek "Lütfen sana verdiğim paranın bir kısmını iade et, çünkü işkembeyi kendime alamadım" dedi.

Bu yaprakta, Yerahmiel'in Avraam'a para iade etmek zorunda olmadığı yazılıdır. Bunun sebebi, Yerahmiel'in en baştan itibaren işkembeyi fiyata dâhil etmeyi düşünmemiş olmasıdır, çünkü bu parça Koenlere aittir. Bu nedenle aralarında kararlaştırmış oldukları ücret hiçbir zaman işkembeyi de içeriyor değildi.

İlginç İmalar

Yaprak
139

Bu yaprakta *Gemara*, kutsal Tora'mızda bulunan, çeşitli olaylara yönelik bazı ilginç imaları (*remazim*) aktarmaktadır. Gelin bunlardan birkaçını okuyalım:

Acaba Tora'da, henüz Moşe Rabenu doğmadan önce onunla ilgili bir ima nerede vardır?

Cevap: Bereşit *peraşasında* şöyle yazılıdır: "*Tanrı [şöyle dedi]: 'Ruhum insanı sonsuza dek yargılamayacak; çünkü o etten ibaret olmasına rağmen (İbranice beşagam) [Bana boyun eğmiyor. Bu yüzden] günleri yüz yirmi yıl olacak'*" (Bereşit 6:3). Bu pasuk genel olarak dönemin insanlarından bahsetmekte ve Tanrı'nın onlara *teşuva* yapmak için yüz yirmi yıl mühlet verdiğini belirtmektedir. Ama aynı zamanda buradaki *beşagam* sözcüğünün *gematriya* (sayısal) değeri "*Moşe*" sözcüğününkiyle aynıdır ve pasuğun devamında "*günleri yüz yirmi yıl olacak*" denmektedir ki Moşe de tamı tamına 120 yıl yaşamıştır.

Peki, Purim olaylarından tanıdığımız kötü yürekli Aman, Tora'nın neresinde ima edilmektedir?

Cevap: Bereşit *peraşasında* "*Sana yememeni emrettiğim ağaçtan mı yedin?*" (Bereşit 3:11) diye yazılıdır. Bu pasukta "*-tan mı*" ifadesi için kullanılan sözcük "*amin*"dir ve bu sözcük farklı bir noktalamayla "*Aman*" şeklinde de okunabilir. Böylece pasuk, Aman'ın darağacına asılacağına dair imada bulunmaktadır.

Kim Kimdir?

Yisrael'in Büyükleri

Öğrenimdeki sürekliliği ve muhteşem hafızası ile sıra dışı bir dâhidir. "*Rogaçover*" veya "*A-Gaon ARogaçovi*" (Rogaçov'lu *Gaon*) olarak anılır. Kendisi bir *Habad hasidiydi* ve Dvinsk şehrindeki *hasidlerin ravi* olarak atanmıştı. O dönemde şehirdeki Litvanyalı Yahudi cemaatinin başında "*Or Sameah*", Rabi Meir Simha, *rav* olarak görev yapmaktaydı (bkz. sayfa 96). Rogaçover, gayretli öğrenimi

ve bilgeliği ile ünlenmiş ve hem Tora'nın tüm alanlarında muazzam bir uzman hem de *alaha* alanında cevaplar veren en büyük otoritelerden biri olarak tanınmıştır.

Özgün fikirlerini "*Tsafenat Paneah*" adlı kitaplar dizisinde yazıya geçirmiştir ve bunların içinde, kendisine has öğrenim tarzı ve *alaha* konularını en ince ayrıntılarına kadar analiz etme kabiliyeti kolaylıkla görülebilmektedir.

**Rabi Yosef
Rozin
"Rogaçover"**
(5618-5696)
(1858-1936)

Efrayim Ağaçta

Yaprak
140

Efrayim uzun zamandır “*şiluah a-ken*” (yavru kuşu veya yumurtaları almadan önce annesini uzaklaştırmak) *mitsvasını* yerine getirmeyi arzu ediyordu. Ve işte, Tanrı’nın yardımıyla, evinin yakınındaki bir sokakta, bir ağacın üzerinde bir güvercin yuvasına rastladı. Efrayim dikkatli bir şekilde ağaca tırmanmaya başladı, ama güvercin onu fark etti ve yuvanın üzerinden kalkıp, sürekli kanatlarını çırparak yuvanın üzerinde havada durdu. Efrayim *şiluah a-ken mitsvasını* bu şekilde yerine getirip getiremeyeceğini bilmiyordu. Aşağı baktı ve Rabi Moşe’nin o sırada sokaktan geçmekte olduğunu gördü. Hemen ona seslendi: “Rabi Moşe! Havada uçan şu güvercine bir bak. Acaba bu durumda *şiluah a-ken mitsvasını* yerine getirmek mümkün mü?” Rabi Moşe cevap verdi: “Eğer kanatları yumurtalara değiyorsa – mümkün.”

Efrayim yuvaya yaklaştı ve orada normalde olduğu gibi iki değil, sadece bir yumurta olduğunu gördü. “Rabi Moşe! *Şiluah a-ken mitsvasını* sadece tek bir yumurta olduğu zaman da yerine getirebilir miyiz?” diye seslendi tekrar. “Evet!” diye cevap verdi Rabi Moşe.

Böylece Efrayim, *şiluah a-ken mitsvasını* büyük bir sevinçle yerine getirdi.

Beer Şeva

Beer Şeva şehri, Negev’in kuzeyinde, Hevron Dağı’nın eteklerinde kuruludur. Şehrin ismi, Avraam Avinu’yla Gerar Kralı Avimeleh arasında yapılan antlaşmadan kaynaklanır: “Avraam davar ve sığır aldı ve Avimeleh’e verdi. İkisi bir antlaşma

yaptılar.” Bu antlaşmanın yapılmasından sonra Avraam yedi tane koyun almıştı. Pasuklar şöyle anlatmaktadır: “Avraam, davardan yedi koyun ayırdı. Avimeleh Avraam’a, ‘Ayırdığın bu yedi koyun[un anlamı] nedir?’ diye sordu...”

Harita
Üzerinde

Devamı
107’de

Rabi Oşaya

Yaprak
141

Amora Rabi Oşaya Raba, ilk *Amoraim* neslinde yaşamıştır. Babası ve büyükbabası da büyük Tora otoriteleriydi.

Rabi Oşaya'nın başlıca hocaları, Bar Kapara ve Rabi Hiya'dır. Rabi Oşaya, *Mişna*'nın altı faslının Rabi Yeuda A-Nasi tarafından derlenişinin ardından Rabi Hiya'nın başlattığı, geriye kalan *Baraytaları* toplama faaliyetini devam ettirmiştir. Kendisine bu konuda çok güvenirlerdi; o kadar ki, bu yaprakta Rabi Zera "Rabi Hiya ve Rabi Oşaya'nın *bet midraşında* öğrenilmeyen herhangi bir *Barayta* mutlaka bozulmuştur ve onu *bet midraşta* kanıt olarak getiremezsiniz!" diye tanıklık etmiştir.

Rabi Oşaya, *Nasılık* kurumuna ve özellikle de ikinci Rabi Yeuda Nesia'ya çok yakındı. Rabi Yeuda Nesia ona, yeni ayı gören şahitlerin kabulü ve sorgulanması gibi çok önemli görevler vermişti. Rabi Oşaya'nın büyük öğrencileri arasında Rabi Yohanan ve Rabi Ami öne çıkar.

Mitsvaların Ödülü

Yaprak
142

Kutsal Tora'mız, *şiluah a-ken mitsvası*yla ilgili olarak "*Anneyi kesinlikle gönder ve yavruları kendine al; böylece senin için iyi olacak ve günlerin uzayacak*" (Devarim 22:7) demektedir.

Mişna şöyle der: Eğer Tora, yerine getirmek için az miktarda para kaybını gerektiren *şiluah a-ken mitsvası* için bu kadar büyük bir ödül vaat ediyor ve kişinin ömrünün uzayacağını söylüyorsa, insan, yerine getirmesi çok daha zor olan ağır *mitsvalar* için de haydi haydi bunun gibi büyük birer ödüle hak kazanacaktır.

Mutlaka kendinize soruyorsunuzdur: *Şiluah a-ken mitsvasını* yerine getiren kişinin ne gibi bir parasal kaybı vardır?

Cevap: Tora bu kişiyi, anne kuşu almayıp onu göndermekle ve sadece yuvadaki yavruları veya yumurtaları almakla yükümlü kılmaktadır. Bu kişi güvercinin kendisine ihtiyaç duyuyorsa bile ondan vazgeçmesi ve onu almaması gerekir. İşte, *şiluah a-ken mitsvasını* yerine getiren kişinin hafif parasal kaybı budur.

